

V.

Sinä päivänä Pjotr Stepanovitšilla oli paljon puuhaa. Von Lembken luota hän lähti kiireesti Jumalanilmestyksenkadulle, mutta kulkiessaan Häränkadulla sen talon ohitse, jossa Karmazinov piti asuntoaan, hän äkkiä pysähtyi, naurahti ja meni tämän luo. Hänelle vastattiin: »Teitä odotetaan», mikä huvitti häntä suuresti, koska hän ei ollut ollenkaan ilmoittanut tulostaan.

Mutta suuri kirjailija odotti todella häntä, olipa odottanut jo eilenkin ja toissa päivänä. Neljä päivää sitten hän oli jättänyt Pjotr Stepanovitšille »Merci'nsä» käsikirjoituksen, hänenhän oli määrä lukea se Julija Mihailovnan järjestämän juhlan yhteydessä pidettävässä kirjallisessa matineassa, ja tämän hän oli tehnyt vain pelkästä ystävällisyydestään, täysin varmana siitä, että hän tällä tavoin suuresti mairitteli nuoren miehen itserakkautta näyttäessään hänelle suurteoksensa jo ennakolta. Pjotr Stepanovitš oli jo kauan sitten pannut merkille, että tämä kunnianhimoinen, hemmoiteltu ja suorastaan loukkaavan eristäytyväinen niiden suhteen, joita hän ei hyväksynyt, tämä miltei »valtiollinen äly» aivan yksinkertaisesti haeskeli hänen suosiotansa, vieläpä ihmeteltävän ahnaasti. Minusta tuntuu siltä, että nuori mies lopulta aavisti, että vaikka tämä ei pitänytäkään häntä koko Venäjän salaisesti vallankumouksellisen joukon esiratsastajana, niin ainakin hän oli tämän mielestä muudan kaikkein huomatuin henkilö, jolle koko Venäjän vallankumouksen pyhimät salaisuudet oli uskottu ja jolla oli kiistämätön vaikutusvalta nuorisoon. Pjotr Stepanovitšia huvitti tämän »Venäjän viisaimman miehen» ajatusten juoksu, mutta kuitenkin hän oli erinäisistä syistä aina näihin asti väitellyt mielipiteiden vaihtoa.

Suuri kirjailija asui tilanomistajatar-sisarensa kodissa. Tämä oli erään kamariherran vaimo, ja molemmat aviopuolisot suorastaan jumaloivat kuuluisaa sukulaistaan. Mutta tämän tällä kertaa saapuessa vierailulle he molemmat olivat suureksi mielipahakseen Moskovassa, niin että vain kamariherran hyvin kaukaisella ja köyhällä sukulaiseukolla, joka asui näiden talossa ja oli jo pitkän aikaa huolehtinut kokonaan näiden taloudesta, oli kunnia ottaa vieras vastaan. Koko talo oli varpaillaan herra Karmazinovin tulon johdosta. Eukon oli määrä ilmoittaa Moskovaan melkeinpä jok'ikinen päivä siitä, miten tämä oli suvainnut nukkua, mitä oli suvainnut syödä, olipa tämä kerran lähettänyt sellaisenkin sähkösanoman, jossa oli tiedoitettu, että kuuluisan kirjailijan oli kerran ollut pakko kaupunginpään luona pidettyjen kutsupäivällisten jälkeen ottaa lusikallinen määrätynlaista lääkettä. Kirjailijan huoneeseen eukko ei uskaltanut tulla juuri koskaan, vaikka tämä kohtelukin häntä ystävällisesti — tosin hyvin pidättyvästi — ja puhui hänen kanssaan vain, milloin se oli ehdottomasti välttämätöntä. Kun Pjotr Stepanovitš tuli huoneeseen, kirjailija oli parhaillaan syömässä aamiaiskyljystänsä, jota seurasi puoli lasillista punaviiniä. Pjotr

Stepanovitš oli ollut hänen luonaan ennenkin ja tavannut hänet aina tämän aamiaiskyljyksen parissa. Kuuluista mies oli syönyt aamiaisensa hänen läsnäollessaan kertaakaan tarjoamatta sitä hänelle. Kyljyksen jälkeen tuotiin pieni kupillinen kahvia. Lakeijalla, joka toi ruoan, oli yllään hännystakki ja jaloissa pehmeät, kuulumattomat jalkineet sekä käsissä hansikkaat.

— Ahaa! — Karmazinov kohottautui sohvalta pyyhkiellen suutaan ruokaliinalla. Hän näytti vilpittömän iloiselta ja lähestyi syleilemään, mikä on hyvin luonteenomaista venäläisille, jotka jo ovat tulleet hieman liian kuuluisiksi. Mutta Pjotr Stepanovitš muisti hyvin jo entisestään, että tämä oli kyllä itse syleilevinään, mutta oikeastaan hän vain ojensikin poskensa, ja siten tapahtui aina sama temppu: vain kaksi poskea kohtasi toinen toisensa. Karmazinov ei näyttänyt huomaavan mitään, vaan istahti sohvalle ja miellyttävästi osoitti Pjotr Stepanovitšille istumapaikan viereiseen nojatuoliin, johon tämä heti retkahtikin mukavasti.

— Ette kai te... ette kai haluaisi aamiaista?

— Isäntä kysyi tällä kertaa vastoin tapaansa, mutta kuitenkin tavalla, joka osoitti selvästi, että hän odotti vastaukseksi kohteliasta kieltäytymistä. Pjotr Stepanovitš ilmoitti kuitenkin haluavansa syödä. Isännän kasvot peitti varjo, hän oli loukkaantunut ja ihmeissään, mutta tätä kesti vain hetken. Hermostuneesti hän soitti palvelijaa ja huolimatta hienosta kasvatuksestaan inhon vivahdus äänessään käski tuoda toisen aamiaisen.

— Haluatteko kyljyksen vaiko kahvia? — hän tiedusteli vielä kerran.

— Sekä kyljyksen että kahvia, ja viiniäkin pitäisi saada lisäksi, olen nälkäinen kuin susi, Pjotr Stepanovitš vastasi aivan rauhallisena tarkastellen isäntänsä pukua. Herra Karmazinovin yllä oli jonkinlainen vanusisusteinen kotinuttu, joka muistutti naisten ruumiinmukaista takkia, jossa oli helmiäisnapit ja joka oli melkein liian lyhyt niin että se ei ollenkaan soveltunut hänen pyöreähkölle vatsalleen eikä jalkojen yläosiin, jotka olivat tiukan pyöreät nekin. Hänen polviaan peitti lattiaan saakka ulottuva villainen, ruudullinen matkavaippa, vaikka huoneessa oli jokseenkin lämmin.

— Oletteko sairas, vai mitä? — huomautti Pjotr Stepanovitš.

— En, en ole, mutta pelkään tulevani sairaaksi tässä ilmanalassa, — kirjailija vastasi kirkuvalla äänellä, vaikka hän tosin lausuikin jokaisen sanan herttaisen selvästi ja miellyttävästi, herraskaisesti, teennäisen hienostelevasti. — Odotin teitä jo eilen.

— Minkä vuoksi? Enhän minä luvannut tulla.

— Niin, mutta teillähän on käsikirjoitukseni. Te... Te olette kai sen lukeut?

— Käsikirjoitusko? Minkälainen? Karmazinov säikähti.

— Niin, mutta olette te kai sentään tuonut sen mukanaan? — Hän oli niin levoton ja säikähtynyt, että lakkasi syömästäkin, -ja hämmennyksissään katsoi Pjotr Stepanovitšiin.

— Niin, tarkoittatteko tuota »Bonjour'ianne»...

— »Merci'tä».

— No vaikkapa niinkin. Olen aivan sen unohtanut, enkä ole sitä lukenutkaan, ei ole ollut aikaa. En todellakaan tiedä, ei tunnu olevan taskuissakaan... ehkä se jäi jonnekin, ehkä pöydälleni. Älkää olko huolissanne, kyllä se löytyy — Ei, mutta... parasta olisi sentään lähettää heti sitä hakemaan. Sehän voi hukkuu, ja sehän voidaan varastaa.

— No, kuka siitäkin nyt välittäisi. Ja mitä te suotta olette niin säikähtynyt. Julija Mihailovnahen kertoi, että teillä aina on useita jäljennöksiä, yhtä niistä kai säilyttää joku notaari ulkomailla, toista säilytetään Pietarissa, kolmatta Moskovassa, ja taidatte lähettää vielä yhden pankkiinkin säilyyn.

— Niin, mutta Moskovakin voi palaa ja sen mukana minun käsikirjoitukseni. Ei, parasta on lähettää heti hakemaan.

— Seis, kas tässähän se on! — Pjotr Stepanovitš veti takataskustaan esille postipaperipinkan. Se oli hieman rypistynyt. — Ajatelmaahan, aivan sellaisenaan, kuin sain sen teiltä, se on siitä saakka ollut takataskussani nenäliinani kera.. Unohdin kokonaan.

Karmazinov sieppasi ahnaasti käsikirjoituksensa ja hartaan varovaisesti alkoi sitä tarkastella, laski arkit ja arvokkaasti asetti ne toistaiseksi viereensä eri pöydälle, mutta niin, että hän näki ne joka hetki.

— Te ette taida lueskella paljoakaan? — hän ei malttanut olla huomauttamatta.

— En, en liikoja.

— Ja venäläistä kaunokirjallisuutta ette kai ensinkään?

— Venäläistä kaunokirjallisuutta? Odottakaahan, kyllä minä jotakin olen lukenut... »Sama matka»... tai »Matkalle»... tai »Tienristeyksessä», niinkö sen nimi lienee ollut, en muista. Siitä on jo kauan sitten, ehkä siitä on jo noin viisi vuotta. Ei ole aikaa.

Seurasi hetken äänettämyys.

— Tultuani tänne vakuuttelin kaikille, että olette sangen viisas mies, ja nyt lienevät kaikki teihin aivan silmittömästi ihastuneet...

— Kiitän, — virkkoi Pjotr Stepanovitš rauhallisesti.

Tuotiin aamiainen. Pjotr Stepanovitš hyökkäsi ahnaasti kyljyksen kimppuun, söi sen siinä samassa hetkessä, joi viinin ja hörppäsi suihinsa kahvin.

»Tuo tolvana», Karmazinov katseli häntä mietteissään syrjäsilmin, kun hän pisti suuhunsa viimeisen ruokapalan ja joi viimeisen kulahduksen, »tuo tolvana lienee tajunnut oikein pisteliäät sanani... ja käsikirjoituksenikin hän on lukenut varmasti uteliaana, vaikka pitääkin jostakin syystä velvollisuutenaan valehdella. Mutta saattaahan olla niinkin, että hän ei valehtele, vaan on aivan vilpittömästi hölmö. Ei hän tosiaankaan liene suurikaan nero, piru hänet muuten periköön.»

Hän nousi sohvalta ja alkoi kävellä huoneessa nurkasta toiseen saadakseen ruumiinliikuntoa, hän teki näin säännöllisesti joka aamiaisen jälkeen.

— Joko piankin lähдете täältä? — kysäisi Pjotr Stepanovitš istuen yhä nojatuolissaan ja sytytettyään savukkeen.

— Tulin oikeastaan tänne myymään maatilaani, kaikki on tilanhoitajani toimenpiteiden varassa.

— Tehän lienette tullut tänne senkin vuoksi, että siellä odotettiin sodan jälkeen kulkutauteja?

— En, en minä nyt aivan senkään vuoksi, — jatkoi herra Karmazinov hyväntahtoisesti ja korostellen lausuen joka sanan, sekä joka kerta kääntyessään nurkasta toiseen hermostuneesti sätkähdyttäen oikeata jalkaansa, vaikka tosin aivan huomaamattomasti.— Minä tosin, — hän hymähti myrkyllisesti — aion elää niin kauan kuin suinkin mahdollista. Venäjän herraspiirin yksilöt kuluvat liian nopeasti joka suhteessa. Mutta minä tahdon säilyä mahdollisimman kauan ja aionkin nyt siirtyä kokonaan ulkomaille. Siellä on ilmanala, nähkääs, suotuisampaa, koko rakennelma kivistä ja muutenkin kaikki lujatekoisempaa. Toivottavasti Eurooppa kestää vielä minun ikäni luulen. Mitä te ajattelette?

— Mistäpä sen tietäisin.

— Hm! Saattaahan tosin olla, että sielläkin kerran Baabelin torni romahtaa ja että sen kaatuminen tulee olemaan suuri (josta muuten olen aivan samaa mieltä kanssanne, vaikka tosin luulenkin, että minun ikäni se kyllä vielä kestää), mutta eihän meillä Venäjällä oikeastaan olekaan mitään, mikä edes voisi romahtaa, tietenkin

suhteellisesti puhuen. Meillä eivät romahda maahan kivet, vaan kaikki vetelöityy lokamereksi. Pyhä Venäjä ei mitenkään saata olla itse itselleen tukena. Yksinkertainen kansa vielä toistaiseksi jotenkuten pysyy pystyssä venäläisen Jumalansa varassa, mutta viimeaikaisten tietojen mukaan venäläinen Jumalakaan ei ole ollut oikein luotettava, talonpoikaisreforminkin se vain hädintuskin kesti, ja silloinkin se jo horjahti pahasti. Ja kun lisäksi tulevat vielä rautatiet, ja kun tekin vielä... Venäläiseen Jumalaan en minä ainakaan usko vähääkään.

— Mutta entä eurooppalaiseen?

— En usko mihinkään. Minua on häväisty Venäjän nuorison silmissä. Olen aina seurannut myötätuntoisesti sen kaikkia liikkeitä. Minulle on näytetty tšekäläisiä julistuksia. Ne hämmästyttävät, sillä niiden muotoahan eniten säilytään; mutta kaikki ovat sittenkin aivan varmoja niiden vaikuttavuudesta, vaikkakaan eivät aina myönnä sitä. Täällä ovat kaikki olleet kulkemassa alamäkeä jo kauan, ja kaikki sen itse tietävät, mutta ei ole vain, mihin voitaisiin tarrautua kiinni ja estää sitä. Tämän salaisen propagandan menestymisestä olen aivan varma jo senkin vuoksi, että Venäjä on nykyään oikeastaan ainoa paikka koko maailmassa, jossa ilman pienintäkään vastustusta saattaa tapahtua aivan mitä tahansa. Ymmärrän liiankin hyvin, miksi varakkaat venäläiset vuosi vuodelta yhä enemmän ovat alkaneet tulla ulkomaille. Se osoittaa, että heissä on itsesäilytysvaistoa. Jos laivan on määrä hukkua, niin rotathan siitä ensiksi pakenevat. Pyhä Venäjä on puinen rakennelma, köyhä kuin kerjäläinen ja... vaarallinen, ylimmissä kerroksissaan kunnianhimoisia kerjäläisiä elättelevä maa, mutta jonka enemmistö asuu kananjalkaperustuksille kyhätyissä hökkeleissä. Tämä kansa ihastuu jokaiseen ratkaisumahdollisuuteen, kunhan asia vain tehdään sille täysin tajuttavaksi. Hallitus yksin tekee enää vastarintaa, mutta sekin huitoo vain seipäällä pimeässä ja osuu omiinsa. Tässä on kaikki jo ennakolta määrätty ja päätetty. Venäjällä, sellaisena kuin se nyt on, ei ole tulevaisuutta. Minusta on tullut saksalainen, vieläpä pidän suorastaan kunniana olla sitä.

— Niin, mutta teidän mainitsitte julistuksista, sanokaahan kaikki, mitä ajattelette niistä.

— Niitä pelätään, niiden vaikutus on siis suuri. Julistus paljastaa valheen ja osoittaa, että meillä ei ole mitään, mihin voisi tarttua kiinni ja mistä saisi tukea. Ne ovat äänessä silloin, kun kaikki muut vaikenivat. Vaikuttavinta niissä on — huolimatta muodosta — niiden näihin asti ennenkuulumaton rohkeus katsoa totuutta suoraan silmiin. Tämä kyky katsoa totuutta suoraan silmiin on ominaista vain venäläiselle kansanheimolle. Ei, ei Euroopassa olla vielä niin rohkeita. Siellä on vielä kivinen hallitushuone, siellä voi vielä nojata johonkin. Sikäli kuin olen nähnyt ja voin päätellä,

niin koko Venäjän vallankumouksellisen aatteen ydin on, että se kieltää kunniakäsitteen olemassaolon. Minua miellyttää, että kaikki tuo on ilmituotu niin rohkeasti ja pelkäämättä. Ei, Euroopassa ei sitä vielä tajuta, mutta meillä takerrutaan juuri tuohon. Venäläiselle on kunnia vain liikanainen, tarpeeton taakka. Se on ollut sille rasituksena sen historian kaikkina aikoina. Ei millään voi sitä niin viekoitella puoleensa kuin tunnustamalla rehellisesti, että »kunnianttomuus on oikeutettua». Kuulun vanhaan polveen ja minun on tunnustettava, että pidän vielä kunniaa arvossa. Minua miellyttävät vain vanhat muodot, olen nähkääs sellainen raukka. Täytyyhän sitä kunkin jotenkuten elää aikansa loppuun.

Hän vaikenä samassa.

»Minä tässä puhun ja puhun», hän ajatteli; »ja tuo vain on vaiti ja odottelee. On kai tullutkin tänne sen vuoksi, että tekisin kysymykseni suoraan. Annapa kun teenkin sen.»

— Julija Mihailovna pyysi minua saamaan teiltä urkituksi, mikä on se yllätys, jonka te olette järjestänyt ylihuomiseen juhlaan? — Pjotr Stepanovitš kysyi samassa.

— Se on todella yllätys, ja minä todella aion yllättää... — mahtaili Karmazinov, — mutta teille en voi ilmaista salaisuutta.

Pjotr Stepanovitš tyytyi siihen.

— Täällä on joku Šatov, — tiedusteli suuri kirjailija, — mutta ajatelkaahan, en ole häntä tavannut.

— Kunnan mies. Mitä sitten?

— Muuten vain, hänellä kuuluu olevan omaperäisiä mielipiteitä. Eikö hän juuri lyönyt Stavroginia poskelle?

— Hän se oli.

— Mitäs te arvelette Stavroginiasta?

— Enpä oikein tiedä, mikä he naissankari.

Karmazinov ei sietänyt Stavroginia sen vuoksi, että tämä ei ollut häntä koskaan näkevinänsäkään.

— Jos kerran toteutuu se, mitä te ennustelette noissa julistuksissanne, — hän sanoi nauraa hihittäen, — niin tuon naissankarin ne varmasti ensimmäiseksi vetävät puun oksaan roikkumaan.

— Ehkä jo ennemminkin, — sanoi Pjotr Stepanovitš siihen.

— Se on oikein, — Karmazinov ei enää nauranut, vaan myönteli näin aivan totisena.

— Tiedättekö, että olette sanonut sen jo kerran ennenkin, ja minä kerroin sen hänelle.

— Oletteko tosiaankin kertanut? — Karmazinov naurahti uudelleen.

— Ja hän sanoi, että jos hänet ripustetaan oksaan, niin silloin riittää hyvin, että te saatte vain selkäsaunan, mutta ei minään kunnianosoituksena, vaan noin vain, kuten talonpoikia on tapana ruoskia.

Pjotr Stepanovitš otti hattunsa ja nousi seisoalleen. Karmazinov ojensi hänelle hyvästiksi molemmat kätensä.

— Mutta jos, — sanoi Karmazinov vikisevin, hunajanmakein äänin sekä tarkoituksellisen painokkaasti, — jos todella on määrä täytyä kerran kaiken sen... mitä suunnitellaan... niin... niin milloinkahan se voisi tapahtua?

— Mistä minä sen tiedän, — Pjotr Stepanovitš vastasi siihen tyyliä. He katsoivat kumpainkin toinen toistansa suoraan silmiin.

— Suunnilleen? Lähimain? — vikisi Karmazinov vieläkin makeilevammin.

— Ehditte te siksi myydä maatilanne ja ehditte päästä pakoontin, — murahti Pjotr Stepanovitš vielä röyhkeämmin. He katsoivat entistäkin tiukemmin toisiansa silmiin.

Seurasi hetken hiljaisuus...

— Ensi toukokuussa se alkaa ja päättyy Pyhän Neitsyen esirukouksen-juhlaksi, — sanoi Pjotr Stepanovitš jo samassa.

— Kiitän teitä vilpittömästi, — lausui Karmazinov sortuneella äänellä puristaen hänen molempia käsiänsä.

»Ennätät sinä, rotta, paeta laivasta!» Pjotr Stepanovitš ajatteli itsekseen tultuaan kadulle. »Jos kerran tuo, milteipä valtiollinen äly noin varmana asiasta tiedustelee jo päivää ja hetkeä ja noin kohteliaasti kiittelee saamistaan tiedoista, niin ei meidänkään silloin enää sopine epäillä.» — Hän naurahti. — »Hm. Mutta hän ei tosiaankaan ole tyhmempi, ja... oikeastaan hän onkin vain asuinpaikkaa muuttava rotta, sellainen ei koskaan ilmianna!»

Ja hän lähti juoksujalkaa Jumalanilmestyksen kadulle Filippovin taloon.

VI.

Pjotr Stepanovitš pistäytyi ensin Kirillovin luo. Tämä oli, kuten tavallisesti, yksin ja voimisteli parhaillaan keskellä huonetta, s.o. seisoj jalat harallaan pyöritellen ojennettuja käsiänsä jollakin omituisella tavalla. Lattialla oli pallo. Pöydällä oli vielä aamutee, joka tosin oli jo jäähtynyt. Pjotr Stepanovitš pysähtyi hetkeksi huoneen kynnykselle.

— Te näytte muuten pitävän aivan erikoista huolta terveydestänne, — hän sanoi kuuluvasti ja iloisesti astuen huoneeseen. — Kuinka hauska pallo, hyi, miten se ponnahtelee. Onko sekin voimisteluväline?

Kirillov otti takin ylleen.

— On terveydeksi sekin, — hän murahti, —

— Poikkesin vain hetkeksi. Mutta istahdan kuitenkin. Olkoon terveyden laita miten tahansa, mutta tulin tänne muistuttamaan teitä sopimuksestamme. Meidän hetkemme »eräässä merkityksessä» on jo pian käsillä, — hän lopetti äkisti puheensa hieman kömpelösti.

— Mikä sopimus?

— Kuinka niin »mikä sopimus»? — Pjotr Stepanovitš hätkähti, melkeinpä säikähtikin.

— Se ei ole sopimus eikä velvollisuus, en ole sitoutunut mitenkään... teidän puoleltanne on erehdys.

— Mutta kuulkaahan, mitä te oikein aiotte tehdä? — Pjotr Stepanovitš hypähti aivan seisoalleen.

— Oman tahtoni.

— Minkä?

— Entisen.

— Niin, mutta... miten minun on tämä ymmärrettävä? Merkitseekö se sitä, että teillä on yhä vielä entiset aikomuksenne?

— Merkitsee. Mutta sopimusta ei ole eikä ole ollutkaan. On ollut vain oma tahto ja nytkin on vain oma tahto.

Kirillov ilmaisi ajatuksensa jyrkästi ja inhon ilmein.

— Minusta on yhdentekevää, olkoon vain oma tahtonne, kunhan tuo tahtonne ei vain muutu, — ja Pjotr Stepanovitš istuutui taas tyytyväisenä. — Te takerrutte sanoihin.

Viime aikoina te olette käynyt erittäin ärtyisäksi. Sen vuoksi en ole täällä käynytkään. Olin muuten aivan varma, että te ette petä.

— En pidä teistä, mutta voitte olla varma! Vaikka en tunnustakaan petosta enkä ei-petosta.

— Mutta tiedättekö, — Pjotr Stepanovitš aivan havahtui, — meidän pitäisi kerran puhua asia oikein selväksi, ettei tulisi mitään erehdystä. Tässä asiassa on tärkeätä olla täsmällinen, mutta te puhutte milloin niin, milloin näin. Sallitteko minun puhua asiasta?

— Puhukaa, — singahdutti Kirillov lyhyesti tuijottaen nurkkaan.

— Onko siitä jo kauankin, kun päätitte ottaa itsenne hengiltä... niin, tahdoin vain sanoa, että sellainenhan teillä lienee ollut aikomus. Olenko oikeassa? Enhän liene erehtynyt?

— Se on aikomus vieläkin.

— Hyvä. Pankaa merkille, teitä ei ole siis kukaan siihen pakottanut.

— Eipä tietenkään. Kuinka typerästi puhutte!

— Se ei tee mitään. Ilmaisin ajatukseni typerästi. Olisihan epäilemättä hyvin typerää pakottaa toista, sellaiseen. Mutta edelleen: te olitte järjestön jäsen jo sen ollessa entisessä kokoonpanossaan ja uskoudutte myös siiloin eräälle seuran jäsenelle.

— En uskoutunut, mainitsin vain, yksinkertaisesti.

— Samapa se. Ja naurettavaahan olisikin ollut »uskoutua», eihän tässä ole kysymys korvaripistä. Te vain mainitsitte, ja sillä hyvä.

— Ei ole hyvä. Te sotkette kovin. En ole teille tilivelvollinen, ja ajatuksiani te ette voikaan ymmärtää. Tahdon riistää itseltäni hengen, koska on tullut päähäni, koska en tahdo kuoleman kauhua, koska... koska... eikä teidän tarvitse sitä tietääkään... Mitäs te nyt? Tahdotte teetä? Kylmää. Antakaa, kun tuon teille toisen lasin.

Pjotr Stepanovitš oli todellakin tarttunut teekannuun ja etsi tyhjää juoma-astiaa, Kirillov toi kaapista puhtaan lasin.

— Söin äsken aamiaista Karmazinovin luona, — huomautti vieras, — hikosin aivan kuunnellessani hänen puhettansa ja hikosin myös tänne juostessani. Kuolen aivan janoon.

— Juokaa. Kylmä tee on hyvää.

Kirillov istuutui taas tuolilleen ja alkoi tuijottaa nurkkaan.

— Järjestössä on huomattu, — hän jatkoi samalla äänellä kuin aikaisemminkin, että voisin olla hyödyksi, jos tapan itseni. Ja kun te täällä panette kaikki mullin mallin ja kun syyllisiä ruvetaan hakemaan, niin minä ammun itseni ja jätän kirjeen, että olen yksin tehnyt kaiken, niin teitä ei ainakaan yhteen vuoteen ruveta epäilemään.

— Vaikkapa vain ei muutamaan päivään. Yksi päiväkin on kallis.

— Hyvä. Siinä suhteessa on minulle sanottu, että saisin, jos tahdon, odottaa. Sanoin, että odotan siksi, kunnes järjestö määrää ajan, sillä minusta on yhdentekevää.

— Niin, mutta ettekö muista luvanneenne, että sen kirjeen, jonka jätätte kuolemanne jälkeen, me suunnittelemme yhdessä ja että sitten täällä Venäjällä te olette minun... no niin, sanalla sanoen minun käytettävissäni, s.o. vain tässä ainoassa tapauksessa tietenkin, ja kaikissa muissa suhteissa te olette vapaa, — melkeinpä jo ystävällisesti Pjotr Stepanovitš lisäsi.

— En ole siihen velvollinen, suostuin vain muuten, sillä minusta on yhdentekevää.

— Mainiota... Minulla ei ole pienintäkään aikomusta loukata itserakkauttanne, mutta...

— Se ei ole itserakkautta.

— Mutta ettekö muista, että teille kerättiin kaksikymmentä taaleria matkarahoiksi, te olette siis ottanut vastaan rahoja.

— Ei se ole sitä, — Kirillov punastui, — en minä rahoja sen vuoksi. Ei niitä sen vuoksi oteta.

— Kyllä jotkut ottavat.

— Valehtelette. Minä ilmoitin kirjeessä Pietariin ja siellä maksoin teille kaksikymmentä taaleria, annoin suoraan käteenne... ja ne on lähetetty sinne, jos te vain ette pidättänyt niitä luonanne.

— Hyvä, hyvä, en väitä vastaan, lähetetty on. Pääasia on, että te ette ole muuttanut mieltänne.

— En ole. Kun tulette ja sanotte: »On aika» niin täytän kaiken. Mitä, kohtako?

— Ei kestä enää montakaan päivää... mutta muistakaa, kirjeen me sepitämme yhdessä, samana yönä.

— Vaikka jo päivällä. Sanoitte, että on vastattava julistuksista.

— Ja vielä muustakin.

— En ota kaikkea syykseni.

— Mitä ette ota? — Pjotr Stepanovitš säpsähti.

— Sitä, mitä en tahdo. Riittää. En tahdo enää puhua siitä.

Pjotr Stepanovitš koetti hillitä itseänsä ja muutti puheenaihetta.

— No, muusta sitten, — hän huomautti, — menettekö tänään meikäläisten luo? Tänään on Virginskin nimipäivä, se on kokoontumisemme tekosyynä.

— En tahdo.

— Tehkää kuten pyydän, tulkaa. Se on välttämätöntä. Täytyy koettaa vaikuttaa lukumäärällä ja kasvoilla... Teillä on kasvot, no, sanalla sanoen teillä on kohtalokkaat kasvot.

— Todellako? — naurahti Kirillov. — Hyvä, tulen, mutta en kasvojen vuoksi. Milloin?

— Jo vähän aikaisemmin, puoli seitsemältä. Ja tiedätekö, te voisitte mennä sinne, käydä istumaan, eikä teidän tarvitse puhua kenenkään kanssa, olkoonpa niitä sitten siellä kuinka paljon tahansa. Mutta, tiedätekö, teidän pitäisi ottaa mukaanne kynää ja paperia.

— Minkä vuoksi?...

— Eikö teistä ole yhdentekevää ja minä pyytäisin sitä erikoisesti. Te vain istutte, ette puhu kenenkään kanssa mitään, kuuntelette ja teette joskus muistiinpanoja. Voittehan te vaikka piirustaa jotakin.

— Mitä joutavaa, miksi?

— Mutta kun teistä kerran on yhdentekevää. Tehän aina vakuutate, että teistä on yhdentekevää.

— Ei, mutta miksi?

— Kas siksi, että järjestön tarkastaja on nyt Moskovassa, ja minä olen jo jollekulle ilmoittanut, että ehkä saapuu tarkastaja. Kas, he voivat näin luulla, että te olette tuo tarkastaja, ja koska te olette ollut täällä jo kolme viikkoa, niin he ovat vieläkin enemmän ihmeissään.

— Temppuilua. Ei Moskovassa ole minkäänlaista tarkastajaa.

— No, älköön olko sitten, piru hänet periköön, mitä se teitä liikuttaa ja mitä vaikeutta se teille tuottaisi? Olettehan itsekin järjestön jäsen.

— Sanokaa heille, että olen tarkastaja. Istun siellä ääneti, mutta lyijykynää ja paperia en tahdo.

— Mutta minkä vuoksi?

— En tahdo.

Pjotr Stepanovitš suuttui, kävi kasvoiltaan aivan vihertäväksi, mutta hillitsi taas itsensä, nousi seisoalleen ja otti hattunsa.

— Mutta tuo... onko hän luonanne? — hän kysäisi puoliääneen.

— On.

— Hyvä. Minä tarvitsen häntä kohta, älkää olko huolissanne.

— En olekaan. Hän on täällä vain yötä. Eukko on sairaalassa ja miniä on kuollut. Olen kaksi päivää ollut yksin, osoitin hänelle paikan lauta-aidassa, josta saa laudan irralleen. Hän voi siitä pujottautua, ei kukaan näe.

— Kohta minä häntä tarvitsen.

— Hän kertoi, että hänellä on monta yöpaikkaa.

— Hän valehtelee. Häntä haetaan, mutta täällä hän on piilossa. Keskusteletteko hänen kanssaan?

— Keskustelen kaiken yötä. Hän moittii teitä. Luin hänelle yöllä Johanneksen ilmestyskirjaa, ja — teetä. Kuunteli tarkasti, oikein tarkasti koko yön.

— Hyi piru, ettehän te vain saa häntä kääntymään kristilliseen uskoon.

— Hän on jo kristillisessä uskossa. Älkää olko levoton. Hän murhaa. Kenet te tahdotte murhata?

— En minä sen vuoksi pidä häntä, vaan toisesta syystä... Mutta tietääkö Šatov Fedjkasta?

— En puhu Šatovin kanssa enkä tapaa häntä.

— Onko hän vihoissaan vai mitä?

— Emme ole vihoissa, mutta kartamme toisiamme. Liian kauan makailimme yhdessä Amerikassa.

— Pistäydyn kohta hänen luokseen.

— Miten haluatte.

— Me ehkä pistäydymme vielä Stavroginin kanssa luoksenne sitten sieltä, noin kello kymmeneltä.

— Tulkaa.

— Minun on puhuttava hänen kanssaan tärkeistä asioista... Mutta ettekö lahjoittaisi minulle palloanne? Mitä te sillä teette? Minäkin tarvitsisin sitä nyt voimistellessani. Ehkäpä maksankin teille vielä siitä.

— Ottakaa ilmaiseksi.

Pjotr Stepanovitš pisti pallon takataskuunsa.

— Mutta en anna teille mitään Stavroginia vastaan, — huudahti Kirillov hänen jälkeensä saattaessaan vierasta. Tämä katsahti häneen ihmeissään, mutta ei vastannut mitään.

Kirillovin viimeiset sanat hämmästyttivät Pjotr Stepanovitšia erikoisesti. Hän ei ehtinyt edes tajuta niitä oikein, mutta ehdittyään jo Šatovin portaille hän yritti vaihtaa tyytymättömän näkönsä tyytyväiseen ilmeeseen. Šatov oli kotona ja hieman sairas. Hän loikoi vuoteella, tosin täysissä pukimissa.

— Mikä onneton sattuma! — huudahti Pjotr Stepanovitš jo kynnykseltä, — oletteko pahastikin sairas?

Hänen kasvojensa lempeä ilme katosi samassa, ja hänen silmissään välähti jotakin ilkeätä.

— En ollenkaan, — Šatov hypähti hermostuneesti seisoalleen, — en ole sairas, päätä vain hieman...

Hän tuli hämilleen. Tällaisen vieraan äkillinen ilmestyminen säikähdytti hänet kokonaan.

— Minulla olisi juuri sellaista asiaa, että teillä ei olisi nyt vähintäkään oikeutta sairastella, — jatkoi Pjotr Stepanovitš hyvin nopeassa tahdissa ja ikäänkuin valtaansa näytellen. — Sallitte kai minun istua, ja te voitte istuutua taas tuonne vuoteellenne, kas niin. Virginskin syntymäpäivä on tekosyynä, ja hänen luokseen kokoontuu meikäläisiä, eikä muuta vivahdusta koko kokoontumiselle annetakaan, on jo ryhdytty toimenpiteisiin sen varalta. Minä tuon muassani Nikolai Stavroginin. Koska tiedän teidän nykyiset mielipiteenne, en aikonut kehoittaa teitä ollenkaan tulemaan

mukaamme, nimittäin sitä varten, ettemme teitä suotta kiusaisi, eikä suinkaan sen vuoksi, että ajattelisimme teidän voivan ilmiantaa meidät. Mutta kuitenkin on nyt käynyt niin, että teidän on kuin onkin tultava sinne. Siellä te tapaatte kaikki ne, joiden kanssa on lopullisesti sovittava siitä, millä tavoin teidän on mahdollista jättää järjestö ja kenen haltuun voitte jättää sen, mitä teillä on ollut hallussanne. Kaikki tämä tapahtuu huomaamatta: minä vien teidät syrjään jonnekin nurkkaan, —; sinne tulee paljon ihmisiä, ja tarpeetonta on kaikkien tietää. Täytyy tunnustaa, että minun on pitänyt kuitenkin piestä kieltäni teidän vuoksenne, mutta nyt he nähtävästi suostuvat siihen, nimittäin siihen, että te jätätte haltuumme kirjapainimen ja kaikki paperit. Sitten saatte mennä vaikkapa yht'aikaa kaikille neljälle ilmansuunnalle.

Šatov kuunteli kulmat kurtussa ja vihamielisen näköisenä. Äskeinen hermostunut säikähdys oli kokonaan haihtunut.

— En tunnusta, että olisin velvollinen tekemään tiliä, piru tiesi, kenelle tahansa, — hän sanoi jyrkästi. — Ei kukaan voi päästää minua mihinkään vapauteen.

— Asia ei ole aivan sillä tavalla. Teille on uskottu paljon. Teillä ei ole oikeutta katkaista äkkiä yhteyttä. Ja lopuksi, ette ole koskaan selvästi ilmoittanut, vaan asemanne on aina ollut kaksimielinen.

— Tultuani tänne ilmoitin aivan selvästi kirjeessä.

— Ei, se ei ollut selvä, — intti Pjotr Stepanovitš vastaan rauhallisena, — minähän lähetin teille esimerkiksi *Kirkkaan sielun* sitä varten, että te painattaisitte sen täällä ja säilyttäisitte sitten jossakin luonanne siksi, kunnes teiltä se vaaditaan takaisin, samoin kaksi julistusta. Te palautitte ne kirjeen ohella, kirjeen, joka ei merkinnyt yhtään mitään.

— Kieltäydyin jyrkästi painattamasta.

— Niin, mutta ei jyrkästi. Te kirjoititte: »En voi», mutta ette selittänyt syytä. »En voi» ei merkitse: »en tahdo». Saattoihan käsittää, että ette voinut aineellisista syistä. Siten se käsitettiin ja oltiin sitä mieltä, että te kuitenkin suostutte edelleenkin olemaan yhteydessä järjestön kanssa ja että edelleenkin voitiin uskoa teille tehtäviä, mikä näin ollen merkitsisi samaa kuin saattaa järjestö huonoon huutoon. Täällä väitettiin, että te yksinkertaisesti olitte tahtonut pettää, ja sittenkuin olisitte saanut jonkin tärkeän tiedoituksen, olisitte ilmiantanut. Minä puolustelin teitä minkä jaksoin, näytinpä teidän kahden rivin pituisen kirjeellisen vastauksennekin, jonka oli määrä olla asiakirjana teidän hyväksenne. Mutta minun on itsekin tunnustettava nyt luettuani sen uudelleen, että nämä kaksi riviä ovat epäselvät ja vievät lukijan harhaan.

— Oletteko sitten niin huolellisesti säilyttänyt kirjeen?

— Miksikä en? Se on minulla parast'aikaakin.

— Olkoon sitten, piru... — huudahti Šatov raivoissaan. — Luulkoot nuo hölmöt, että olen ilmiantanut. Mitä se minua liikuttaa, haluttaisipa nähdä, mitä he minulle voivat.

— Teidän nimenne pidettäisiin muistissa, ja heti, kun ensimmäiset vallankumousyritykset onnistuisivat, teidät — hirtettäisiin.

— Silloinko, kun te otatte ylimmän vallan ja alistatte sen alle koko Venäjän?

— Älkää naurako. Toistan, että puolustin teitä. Olkoon asia niin taikka näin, mutta kuitenkin kehoittaisin teitä tänään saapumaan. Mitä kannattaa puhua korkealentoisia sanoja, — sehän on vain teennäistä ylpeyttä, eikö olisi parempaa erota ystävinä? Joka tapauksessahan teidän on jätettävä takaisin kirjapainimen kirjasimet sekä vanhat paperit, — kas, siitähän meidän juuri oli puhuttava.

— Minä tulen, — murahti Šatov antaen ajatuksissaan päänsä vaipua rinnalle. Pjotr Stepanovitš tarkasteli häntä syrjästä omalta paikaltaan.

— Tuleeko Stavrogin? — kysyi Šatov samassa päätään kohottaen.

— Tulee välttämättä.

— Hehe!

He olivat taas hetken vaiti. Šatov hymähteli hermostuneesti, inhon ilme suupielissä.

— Ja tuo teidän inhoittava *Kirkas sielunne*, jota minä en tahtonut painattaa, onko se jo painettu?

— On.

Ja lukiolaisille vakuutellaan, että muka itse Herzen on kirjoittanut sen muistikirjaani?

— Itse Herzen.

He olivat taas vaiti kolmisen minuuttia. Šatov nousi viimein vuoteeltaan:

— Menkää tiehenne täältä, en tahdo olla yhdessä teidän kanssanne.

— Lähden kyllä, — sanoi Pjotr Stepanovitš miltei iloisesti kohoten seisomaan, — mutta vielä pari sanaa: Kirillov taitaa olla nyt sivurakennuksessa ypä yksinään, ilman palvelijaa?

— Ypö yksin. Menkää, en saata olla samassa huoneessa kanssanne.

»Kylläpä olet hyväkäs», ajatteli Pjotr Stepanovitš iloisena kadulle tultuaan. »Hyvä olet varmasti illallakin, ja sellaisena minä juuri sinut tarvitsenkin. Ei voi parempaa toivoakaan, ei voi toivoakaan. Itse venäläinen Jumalakin näkyy jo auttavan meitä.»

VII.

Varmaankin hän oli paljon puuhannut tänä päivänä juoksennellessaan toimittelemassa mitä erilaisimpia asioita, ja varmasti hän oli saanut paljon aikaankin, mikä näkyi hänen itsetyytyväisestä kasvojensa ilmeestä, kun hän illalla täsmälleen kello kuudelta ilmestyi Nikolai Vsevolodovitšin luo. Mutta tämän luokse hän ei kuitenkaan päässyt aivan heti: Nikolai Vsevolodovitšin työhuoneessa oli nimittäin parhaillaan Mavriki Nikolajevitš, ja ovi oli lukossa. Tämä sanoma huolestutti häntä hieman. Hän istuutui aivan työhuoneen oven luo odottamaan vieraan lähtöä. Puheen saattoi kuulla, mutta sanoja ei kuitenkaan voinut erottaa. Käynti ei kestänyt kauan. Kuului samassa hälinää, kajahti kuuluva, jyrkkä ääni, ja pian sen jälkeen avautui ovi ja siitä tuli ulos Mavriki Nikolajevitš aivan kalpeana kasvoiltaan. Hän ei huomannut Pjotr Stepanovitšia, vaan meni ohitse. Pjotr Stepanovitš juoksi heti työhuoneeseen.

En saata olla tekemättä tarkemmin selkoa siitä lyhyestä kohtauksesta, jolloin nämä kaksi »kilpailijaa» tapasivat toisensa. Kohtauksen olivat synnyttäneet nähtävästi aivan mahdottomiksi käyneet olosuhteet, niin että se oli käynyt aivan välttämättömäksi.

Kaikki oli käynyt näin. Nikolai Vsevolodovitš oli torkkunut työhuoneessaan sohvalla päivällisen jälkeen, kun Aleksei Jegorovitš ilmoitti odottamattoman vieraan tulosta. Kuultuaan tämän nimen Stavrogin hypähti paikaltaan eikä ollut uskoa korviaan. Mutta samassa levisi hänen huulilleen hymy, — ylimielisen voitonvarmuuden hymy, ja samassa siinä kuitenkin oli jotakin tylsän epäluuloista ihmettelyä. Huoneeseen tullut Mavriki Nikolajevitš nähtävästi hämmästyti tätä hymyn ilmettä, ainakin hän äkisti pysähtyi keskelle huonetta aivan kuin epäillen, astuako peremmälle vai lähteäkö takaisin. Isäntä ehti kuitenkin jo samassa muuttaa ilmettensä ja otti askelen vierasta kohti vakavan hämmästelevänä. Vieras ei kuitenkaan tarttunut hänen ojennettuun käteensä, vaan kömpelösti tavoitti tuolia ja sanaakaan sanomatta istahti sille, vieläpä ennen isäntää, odottamatta edes tämän kehoitusta. Nikolai Vsevolodovitš istuutui vinoon vieraastansa lepo sohvalle katsellen ääneti ja odottelevana Mavriki Nikolajevitšiin.

— Jos voitte, niin menkää naimisiin Lizaveta Nikolajevnan kanssa, — sanoa tokaisi vieras odottamatta, ja, mikä huvittavinta, hänen äänensä sävystä ei saattanut

ollenkaan päätellä, mitä hän oikeastaan tarkoitti: oliko tämä pyyntö, suositus, myönnytys vaiko määräys.

Nikolai Vsevolodovitš oli yhä vaiti. Mutta vieras näytti sanoneen kaiken, mitä hänellä olikin sanottavaa ja minkä vuoksi hän tänne oli tullut, sekä istui nyt tiukasti katsoen isäntää ja odotellen vastausta.

— Jollen erehdy (vaikka luulen tietäväni aivan varmasti), Lizaveta Nikolajevna lienee kihlattu morsiamenne, — sai Stavrogin lopulta sanotuksi.

— Olemme kihloissa ja kuulutetut, — vakuutti Mavriki Nikolajevitš lujasti.

— Te olette siis... riitaantuneet? Suonette minulle anteeksi, Mavriki Nikolajevitš.

— Emme, hän »kunnioittaa ja rakastaa» minua, kuten hän itse on sanonut. Hänen sanansa ovat minulle mitä kalleimmat.

— Sitä ei saatakaan epäillä.

— Mutta tietäkää se, että vaikka hän seisoi jo alttarin äärellä vihille menossa ja te silloin kutsuisitte häntä, niin hän jättäisi minut ja kaiken sekä tulisi luoksenne.

— Vihiltäkin?

— Sen jälkeenkin.

— Etteköhän vain erehdy?

— En. Sen hän on varmasti tekevä, koska hän tuntee teitä kohtaan ainaista, todellista ja kaikkein täydellisintä vihaa, jossa joka hetki välähtelee myös rakkautta ja... mielettömyyttä... mitä vilpittömintä ja äärettömintä rakkautta sekä — mielettömyyttä! Aivan päinvastoin kuin siinä rakkaudessa taas, jota hän tuntee minua kohtaan ja joka samoin on aivan vilpitöntä, joka hetki välähtelee mitä valtavinta vihaa! En olisi koskaan aikaisemmin voinut kuvitellakaan... tällaisia metamorfooseja mahdollisiksi.

— Mutta ihmettelen sittenkin, miten saatoitte tulla tänne tarjoilemaan Lizaveta Nikolajevnan kättä? Onkohan teillä oikeutta siihen? Vai onko Lizaveta Nikolajevna itse ehkä valtuuttanut teidät siihen?

Mavriki Nikolajevitš veti kulmansa kurttuun ja painoi hetkeksi päänsä alas.

— Nuo ovat vain turhia sanoja, — hän jatkoi jo taas, — koston ja voitonriemun sanoja. Olen aivan varma siitä, että osaatte lukea rivien välistä ja ettei luulisi turhamielisen pöyhkeilyn olevan tässä paikallaan. Ettekö ole jo saanut tyydytystä tarpeeksi? Onko

tässä tarpeellista enää teeskennellä ja asetella i:n pilkkuja paikoilleen. Jos alennustilani on teille aivan välttämätön, niin sallikaa minun siinä tapauksessa asettaa nuo i:n pilkut paikoilleen: oikeutta ei minulla ole eikä valtakirjaakaan, — sehän olisi mahdottomuus. Lizaveta Nikolajevna ei tiedä yhtään mitään, ja hänen sulhasensa taas on kadottanut viimeisenkin järjenhivenensä sekä ansaitsisi oikeastaan tulla suljetuksi hullujenhuoneeseen, josta kaikesta hän vielä päälle päätteeksi on itse tullut tänne raportteeraamaan. Te olette ainoa tämän ilman kannen alla, ainoa, joka voi tehdä hänet onnelliseksi, ja minä yksin vain teen hänet — onnettomaksi. Te ette soisi häntä muille, te seuraillette häntä, mutta ette mene naimisiin. Jos se, mitä on tapahtunut ulkomailla, oli vain rakastavaisten kinastelua ja jos sen sovittamiseksi on tarpeellista uhrata minut, niin tehkää se. Hän on liian onneton, enkä minä jaksa sitä kestää. Tämä ei ole minun puoleltani mitään »luvan» antamista, eikä se ole määräyskään, eikä sen siis myöskään luulisi olevan loukkaavaa itserakkaudellenne. Jos te haluaisitte ottaa paikkani alttarin äärellä, niin voisittehan te sen tehdä ilman minkäänlaista »lupaa» minun puoleltani, eikä minulla siis myöskään olisi oikeastaan mitään syytä tulla tänne mielettömyyksineni, sitäkin suuremmalla syyllä, koska meidän häämme tämä nyt ottamani askel tekee joka tapauksessa aivan mahdottomiksi. Enhän mitenkään voi enää viedä häntä alttarille tämän menettelyni jälkeen. Se, mitä parhailaan teen, se, että petän hänet ja jätän hänet teidän käsiinne, teidän, joka ehkä olette hänen leppymättömin vihamiehensä, on sellainen roiston teko, jota tuskin jaksan kestää.

— Ammutteko ehkä itsenne ennen vihille menoa?

— En silloin, vaan vasta paljon myöhemmin. Miksi tahrisin verelläni hänen hääpukunsa. Voi käydä niinkin, etten ammukaan itseäni, en nyt enkä myöhemminkään.

— Tuolla puheellanne te kai tahdotte vain rauhoittaa minua.

— Teitäkö? Mitä merkitsisi teille vielä yksi verenpirskahdus lisää?

Puhuja kalpeni, ja hänen silmänsä välähtivät. He olivat hetken vaiti...

— Suonette minulle anteeksi esittämäni kysymykset, — aloitti Stavrogin uudelleen keskustelun. — Eräitä niistä ei minulla oikeastaan ollut oikeutta esittää, mutta yhteen minulla on täysi oikeus: sanokaapa minulle, mitkä syyt ovat antaneet teille aihetta päätellä tuollaista tunteistani Lizaveta Nikolajevnaa kohtaan? Tarkoitan tietenkin sitä tunteen astetta, josta te olette niin varma, että se on saanut teidät tulemaan tänne, minun luokseni... ja saanut teidät tekemään ehdotuksenne.

— Mitä te sanoitte? — Mavrski Nikolajevitš vavahti melkein hieman.

— Ettekö te muka sitten olisi hakenut hänen seuraansa? Ettekö haeskele sitä yhä vieläkin?

— Tunteistani toista tai toista naista kohtaan minun yleensä ei ole tapana puhua koskaan kenellekään kolmannelle henkilölle, olkoonpa tuo kolmas kuka tahansa, ei muille, kuin sille yhdelle ainoalle naiselle. Suonette anteeksi sellaisen rakenteeni omituisuuden. Mutta sen sijasta voin teille eräässä toisessa suhteessa olla täysin avomielinen: minä olen naimisissa, ja minun on siis aivan mahdotonta mennä enää uudelleen naimisiin ja »haeskella jonkun seuraa».

Mavriki Nikolajevitš hämmästyi niin, että horjahti nojatuolin selkämystää vastaan, ja katsoi jonkin aikaa liikkumattomasti Stavroginia kasvoihin.

— Uskottekohan, etten ole tullut sitä koskaan ajatelleeksi, — hän sammalsi, — te sanoitte silloin, sinä aamuna, että ette ole naimisissa... ja minä uskoin sen, uskoin, että te ette ole naimisissa...

Hän oli käynyt kalmankalpeaksi. Samassa hän voimiensa takaa jysähdytti nyrkkinsä pöytään.

— Jos te tuon tunnustuksenne jälkeen ette jätä Lizaveta Nikolajevnaa rauhaan ja jos te teette hänet onnettomaksi, niin tapan teidät kepillä kuten koiran lankkuaidan viereen!

Hän hypähti seisoalleen ja poistui nopeasti huoneesta. Pjotr Stepanovitš, joka samassa juoksahti huoneeseen, tapasi isännän hyvin omituisessa mielentilassa.

— Ahaa, tekö siellä, — alkoi Stavrogin nauraa ääneen. Hän näytti nauravan Pjotr Stepanovitšin olemukselle, kun tämä oli tullut huoneeseen niin ihmeen uteliaana...

— Te kai kuuntelitte salaa oven takana? Niin, mutta minkä vuoksi te oikeastaan tulitte tänne? Taisin luvata teille jotakin. Voi hyväinen aika! Nythän muistankin!

»Meikäläisten» luo siis! Mennään vain sepä hauskaa. Tuskin olisitte osannut keksiä tällä kertaa mitään sen sopivampaa.

Hän sieppasi hattunsa, ja niin he molemmat lähtivät talosta.

— Teitä naurattaa jo edeltäkäsinkin se, että tapaatte »meikäläisiä», — lörpötteli Pjotr Stepanovitš iloisena milloin yrittäen astella seuralaisensa vieressä kapealla tiilikäytävällä, milloin taas juosten aivan keskellä katua pahimmissa loassa, sillä hänen seuralaisensa ei vähääkään huomannut astuvansa aivan keskellä jalkakäytävää, jota hän piti yksin hallussaan.

— Ei minua ollenkaan naurata, — vastasi Stavrogin äänekkään iloisesti, — päinvastoin olen aivan varma siitä, että siellä on koolla kaikkein totisinta väkeä.

— »Yrmeitä pölkkypäitä», kuten olette suvainnut kerran itse sanoa.

— Ei mikään olekaan hauskempaa kuin tuollainen »yrmeä pölkkypää».

— Niin, te tarkoitatte tietenkin Mavrski Nikolajevitšia. Olenpa jokseenkin varma siitä, että hän kävi äsken tarjoilemassa teille morsiantansa. Minähän se oikeastaan — tosin kiertoteitä, — yllytin hänet siihen. Uskotteko sen? Ja jollei suostu hyvällä luovuttamaan, niin me otamme itse, — vai mitä?

Pjotr Stepanovitš tiesi kyllä aivan hyvin, että oli ehkä hieman liian uskallettua käyttää tällaisia käänteitä, mutta kiihoittuneena ollessaan hän uskalsi heittäytyä mihin tahansa, — kunhan vain ei jäänyt mistään epä tietoiseksi. Nikolai Vsevolodovitš naurahti vain...

— Mutta oletteko te yhä vielä aikeissa auttaa minua? — hän kysäisi.

— Jos te vain kutsutte. Mutta tiedättekö että on olemassa eräs hyvä keino.

— Tiedän jo keinonne.

— Tuskinpa vain, se on vielä salaisuus. Mutta pitäkää mielessänne, että salaisuus maksaa rahaa.

— Tiedämpä jo, kuinka paljon se maksaakin, — murahti Stavrogin aivan kuin itsekseen mutta hillitsi samassa taas itsensä ja vaiken.

— Kuinka paljon? Mitä te sanoittekaan?

— Pjotr Stepanovitš kavahti.

— Sanoin vain: menkää hiiteen salaisuksianne päivinnee! Sanokaa minulle mieluummin, keitä sinne tulee? Tiedän, että menemme sinne nimipäiville, mutta keitä sinne oikeastaan tulee?

— Oo, mitä korkeimmassa potenssissa kaikenkarvaista väkeä! Vieläpä Kirillovkin.

— Ovatko ne kaikki eri ryhmien jäseniä?

— Piru vieköön, miten te kiirehditte! Tässä kun ei ole ehditty muodostaa vielä yhtään ainoata kunnollista ryhmää.

— Mitenkä te olette saanut levitellyksi niin paljon julistuksia?

— Siellä, minne nyt olemme menossa, ryhmien jäseniä on kaikkiaan vain neljä. Jäljelläolevat odottelevat vielä ja vakoilevat toinen toistansa kilpaa ja kantelevat

minulle. Hyvin lupaavaa väkeä. Tämä on vain raaka-ainetta, joka on järjestettävä ja koottava. Tehän muuten itse kirjoititte sääntömmekin, turhaa on siis selitellä teille.

— Mitä, eikö oikein tahdo sujua? Onko tullut jokin este?

— Sujuako? Helpommin kuin luuksikaan. Kerronpa jotakin huvittavaa: parhaiten vaikuttaa — virkapuku. Sitä vaikuttavampaa ei ole mitään. Huvikseni olen suunnitellut virka-arvot ja -tehtävät. Minulla on sihteereitä, salaisia urkkijoita, rahastonhoitajia, puheenjohtajia, kirjaajia ja heidän apulaisiaan, — kaikki tämä miellyttää heitä suuresti ja menee heihin kuin häikä. Tämän jälkeen suurin tekijä on tietenkin sentimentaalisuus. Tiedättekö mitä? Sosialismi leviää meillä pääasiallisesti sentimentaalisuudesta. Mutta pahimpia ovat nuo puraisuvalmiit aliluutnantit. Niistä ei voi koskaan olla oikein varma. Sitten seuraavat todelliset konnat. Mutta nämäkin ovat oikeastaan oivallista väkeä, voivat joskus olla hyväänkin tarpeeseen, mutta niitä varten on varattava paljon aikaa ja hellittämätöntä valvontaa. Niin, ja lopuksi — kaikkein tärkein, päävoima — koossa pitävä sementti — on, että häpeää omaa vakaumustaan. Kas siinä voimakas tekijä! Ja entä kuka »kunnon veikko» on sen hyväksi tehnyt työtä ja hääriillyt niin, että kenenkään mieleen ei ole jäänyt ainoankaan omaperäistä ajatusta! Sellaistahan pidettäisiin suorastaan häpeänä!!

— Mutta jos kerran asia on sillä tavalla, niin miksikä te oikeastaan puuhaillette niin paljon?

— Kun kerran kaikki on niin yksinkertaista, että on suorastaan suuhun tipahtamaisillaan, niin miksi ei sitä suuhunsa sujahduttaisi! Aivan kuin ette tahtoisi uskoa menestykseen. Ehei, uskoa ei kylläkään puutu, mutta tarvitaan myös tahtoa. Niin, ja juuri tuollaisten avulla voitto onkin mahdollinen. Sanon sen teille: minun ei tarvitse muuta kuin vihjaista, että joku ei ole tarpeeksi vapaamielinen, niin silloin tämä jo on valmis heittäytymään vaikka tuleen. Hölmöt moittivat minua siitä, että olen petkuttanut heitä keskustukomitealla ja sen »epälukuisilla alahaarautumilla». Ettekö te itsekkin moittinut minua siitä samasta? Mitä petosta siinä olisi? Keskustukomitea on: minä ja te, ja haarautumia saadaan kuinka paljon tahansa.

— Ja kaikki pelkästään — roskaväkeä!

— Materiaalia. Ovat vielä hyvään tarpeeseen nekin.

— Yhäkö te vielä teette laskelmianne minun suhteeni?

— Te olette johtaja, teillä on suuri vaikutusvalta. Minä olen vain siinä teidän sivussanne sihteerinä. Tiedättekö, kerran vielä me käymme purteen, jossa on »airot

vaahteraiset, purjeet sulkkuiset, perässä neito sorja, päivänkaunis Lizaveta Nikolajevna», — vai miten siinä laulussa, piru sen tietää, oikein lauletaan...

— Siinäpä otti kiinni! — Stavrogin alkoi ääneensä nauraa. — Ei, mutta minäpä kerron tuohon satuunne kauniin lopun. Kas, te laskette oikein sormillanne, mistä aineksista ryhmät olisi muodosteltava. Kaikki tuo on vain virkamiesmäisyyttä ja sentimentaalisuutta. Kaikki tuo on hyvää liisteriä, mutta on jotakin, joka on vieläkin parempaa: saakaa neljä jäsentä ryhmästä ottamaan hengiltä viides, muka sen vuoksi, että tämä on aikeissa ilmiantaa, niin silloin te tämän vuodatetun veren avulla saatte heidät sidotuiksi yhteen mitä tiukimmin. Heistä tulee silloin teidän orjianne, eivätkä he uskalla sitten enää kapinoida eivätkä vaatia teitä mistään tilille. Hahahaha!

»Mutta... mutta noista sanoistasi sinä vielä saat minulle kalliisti maksaa», — Pjotr Stepanovitš ajatteli itsekseen, — »vieläpä jo tänä iltana. Sinä uskallat jo liikoja.»

Tähän tapaan tai ainakin suunnilleen näin Pjotr Stepanovitšin täytyi ajatella. He lähestyivät muuten jo Virginskin taloa.

— Tietenkin te olette taas esittänyt minut siellä jonakuna ulkomailta äsken saapuneena jäsenenä, joka on suhteissa Internationaleen, tai ehkäpä jonakin tarkastajana? — kysäisi Stavrogin samassa.

— Ei, ei tarkastajana. Tarkastajana ette tule olemaan te, te olette ulkomailta palannut perustajajäsen, joka on selvillä kaikista tärkeimmistä salaisuuksista, — kas se on teidän osanne. Tietenkin te aiotte myös puhua?

— Mistä te sen päättelette?

— Teidän on velvollisuus puhua.

Stavrogin pysähtyi aivan hämmästyksestä keskelle katua, Pjotr Stepanovitš kesti rauhallisena ja röyhkeän näköisenä hänen katseensa. Stavrogin sylkäisi ja lähti edelleen.

— Mutta te, te kai puhutte? — hän kysyi Pjotr Stepanovitšilta.

— En, kuuntelen mieluummin teitä.

— Piru teidät periköön! Te annoitte minulle todellakin ajatuksen.

— Minkä? — Pjotr Stepanovitš hypähti aivan hänen eteensä.

— Minä saatan ehkä siellä puhuakin, mutta jälkeinpäin te saatte minulta aika tavalla selkäänne, ja tiedättekö? Oikein aika tavalla.

— Muuten, kerroin äsken Karmazinoville teidän sanoneen, että hänet muka olisi piestävä, eikä suinkaan miksikään kunnianosoitukseksi, vaan häntä olisi ruoskittava kuten talonpoikaa, niin että koskisi kipeästi.

— Mutta ennän minä ole koskaan niin sanonut, hahhahhaa!

— Ei se tee mitään. *Se non é vero.*

— Kiitos siitä, sydämellinen kiitos.

— Tiedättekö, mitä Karmazinov sanoo. Hän väittää, että oikeastaan meidän oppimme on kunniakäsitteen olemassaolon kieltämistä ja että venäläistä ei saa millään niin hyvin puolelleen kuin antamalla hänelle rehellisesti oikeuden tehdä kunniantomia tekoja.

— Suurenmoista puhetta. Kultaisia sanoja! — huudahti Stavrogin. — Se osui kuin naulan päähän. Oikeus kunniantomiin tekoihin, — nehän rientävät kaikki meidän luoksemme, sinne ei jää jäljelle kohta ainoatakaan! Kuulkaahan, Verhovenski, ettehan te vain kuulu ylimpään poliisikuntaan?

— Se, joka tuollaista ajattelee, ei puhu siitä ääneen.

— Ymmärrän, mutta mehän olemme kotona.

— En, toistaiseksi en kuulu ylimpään poliisikuntaan. Riittää, olemme perillä. Ottakaapas sopiva kasvojenilme, Stavrogin. Niin teen minäkin aina, kun tulen heidän luokseen, vain hieman enemmän totisuutta, ja siinä kaikki, muuta ei tarvita mitään. Temppu ei ole kovin ovelakaan.

## **SEITSEMÄS LUKU.**

Meikäläisten parissa.

I.

Virginski asui omassa talossaan, toisin sanoen vaimonsa talossa, Muurahaiskadulla. Talo oli puinen, yksikerroksinen, eikä siinä ollut vuokralaisia. Isännän syntymäpäivän johdosta vieraita oli kokoontunut viitisentoista henkeä, mutta nämä iltakutsut eivät ollenkaan muistuttaneet tavallisia pikkukaupunkilais-nimipäiväkutsuja. Jo aivan yhdyselämänsä alkuaikoina Virginski-puolisot olivat päättäneet yksimielisesti ja kerta kaikkiansa, että oli hyvin typerää koota nimipäiviksi luokseen vieraita ja »ettei ollut vähintäkään syytä iloita mistään». Näin heidän oli onnistunut muutamassa vuodessa vieroittaa kokonaan luotansa kaikki ihmiset. Virginski itse, vaikka olikin sangen kyvykäs eikä suinkaan mikään »raukka», oli kaikkien mielestä kuitenkin jollakin lailla

omituinen mies, joka oli rakastunut yksinäisyyteen ja joka sitäpaitsi aina puhui hyvin »ylimielisesti». Mme Virginskaja taas, joka harjoitti kättilönammattia, jo pelkästään sen vuoksi oli yhteiskunnalliselta asemaltaan sen kaikkein alimmalla asteella, vieläpä alempana kuin papinrouva, miehensä upseerinarvosta huolimatta... Mutta hänen säätyänsä vastaavaa alistumista hänessä ei saattanut huomata vähääkään. Jo tuon typerän ja anteeksiantamattoman julkisen suhteensa vuoksi, jonka hän oli yksistään »periaatteen vaatimuksesta» solminut tuon roiston, kapteeni Lebjadkinin kanssa, kaikkein suvaitsevaisimmatkin meidän naisistamme käänsivät inhoten hänelle selkänsä. Mutta mme Virginskaja alistui kohtaloonsa, aivan kuin olisi sitä odottanutkin. On myös pantava merkille, että kaikki ne samaiset ankarat rouvat ollessaan määrätynlaisessa tilassa kääntyivät kuitenkin aina mikäli mahdollista juuri Arina Prohorovnan, se on rouva Virginskajan puoleen, syrjäyttäen kaikki kolme muuta kaupunkimme kättilöä. Lähetettiinpä häntä joskus hakemaan maaseudullekin tilanomistajien rouvien luo, — siinä määrin kaikki kuitenkin luottivat hänen taitoonsa, hänen tuottamaansa onneen ja kätevyYTEEN ratkaisevissa tapauksissa. Kaikki päättyi siihen, että häntä alettiin käyttää vain kaikkein rikkaimmissa perheissä, ja rahan suhteen hän olikin suorastaan ahne. Tuntiessaan oman voimansa hän lopulta ei enää vähääkään yrittänyt hillitä luonnettansa. Kun hänet kutsuttiin hyvin huomattuihin perheisiin, hän saattoi toisinaan aivan tahallisesti peloitella heikkohermoisia synnyttäjävaimoja jollakin ennenkuulumattoman nihilistisellä, kaikkia tapoja vastaan sotivalla puuskallansa, vieläpä saattoi suorastaan pilkata »kaikkeaa pyhää» ja nimenomaan juuri sellaisena hetkenä, jolloin juuri »pyhä» olisi ollut enemmän kuin tarpeellista. Meidän esikuntalääkärimme Rozanov, jonka erikoisalana oli myös synnytykset, oli saanut aivan selvät todistukset siitä, että kerrankin, kun synnyttäjä tuskissaan vaikeroi ja huusi avukseen kaikkivoivan Jumalan nimeä, juuri sinä samana hetkenä jokin Arina Prohorovnan äkillinen ja sangen vapaamielinen huomautus, joka tuli kuin »laukaus pyssyn suusta», säikähdytti potilaan niin, että tämä edisti, mitä nopeimmin synnytyksen kulkua. Vaikka Arina Prohorovna olikin nihilisti, hän ei halveksinut sentään suurmaailman eipä edes vanhojen sukujen kaikkein ennakkoluuloisimpiakaan tapoja, jos ne vain jollakin tavoin saattoivat olla hänelle hyödyksi.. Hän ei koskaan esimerkiksi laiminlyönyt kunnioittamasta läsnäolollaan niitä juhlallisuuksia, joissa hänen avullaan maailmaan saatettu pienokainen tuli kastetuksi. Ristiäisiin hän ilmestyi aina pitkälaahustiminen, viheriäinen silkkipuku yllään, irtotukka käherrettynä mitä moninaisimpiin kiharoihin, vaikka hän muina aikoina tavallisesti oli mitä suurimmassa määrin huolimaton ulkoasunsa suhteen. Ja vaikka hän itse pyhän toimituksen aikana olikin »mitä ylimielisimmän» näköinen, niin että suorastaan saattoi pappisväen hämilleen, hän aina, kun menot olivat ohi, välttämättä itse kantoi aina samppanjalasit esille, — sitä varten hän nimenomaan oli

koristautunut ja saapunutkin sinne, — ja olisittepa te yrittänyt silloin tarttua lasiin panematta tarjottimelle hänen hyväkseen »puurorahoja», niin olisitte nähnyt, mitä olisi tapahtunut.

Kaikissa niissä vieraissa, jotka tällä kertaa olivat kokoontuneet Virginskien luo (ne olivat melkein järjestään miehiä), oli jokin satunnaisen erikoinen leima. Ei tarjoiltu voileipiä eikä pelattu korttia. Keskelle isoa vierashuonetta, joka oli paperoitu silmiinpistävän vanhoilla, vaaleansinisillä seinäpapereilla, oli asetettu kaksi pöytää, joita peitti ei aivan puhdas iso liina, ja pöydillä seisoivat kaksi kiehuvaa teekkeitintä. Pöytien toisessa päässä oli tavattoman iso tarjotin, johon oli asetettu kaksikymmentäviisi teelasia ja korillinen suuriin kimpaleisiin leikattua aivan tavallista ranskanleipää, aivan kuten on tapana tarjota teetä »parempien ihmisten» lasten täyshoitoloissa. Teetä kaatoi emännän sisar, kolmikymmenvuotias neito, jolla oli aivan vaalea tukka ja näkymättömät kulmakarvat. Tämä olento oli hiljainen ja myrkkymielinen. Mutta hän oli omaksunut kaikki uudet mielipiteet, ja kotioiloissa itse Virginskikin pelkäsi häntä kauheasti. Kaikkiaan oli naisia huoneessa kolme: itse emäntä, hänen kulmakarvaton sisarkultansa sekä Virginskin oma sisar, neitsyt Virginskaja, joka parahiksi oli tulla pyrähtänyt Pietarista. Arina Prohorovna, noin kaksikymmentäseitsemänvuotias rouva, jossa oli sekä kokoa että näköä, oli huolimattomasti sukinut tukkansa ja pukeutunut jokapäiväiseen, vihertävään arkipukuunsa. Hän istui siirrellen rohkeakatseisia silmiänsä vieraasta toiseen, aivan kuin olisi kiirehtinyt katseellaan sanomaan: »Näettehän, etten pelkää yhtään mitään». Äsken saapunut neiti Virginskaja, ylioppilas ja nihilisti, ei ollut myöskään hullumman näköinen: hän oli pullea ja tanakka kuin pallo, posket punaistakin punaisemmat, ja kasvultaan pienehkö. Hän oli asettunut Arina Prohorovnan viereen yhä matkapuku yllään, jokin paperikäärö kädessään ja tarkasteli vieraita kärsimättömin, pyörivin silmin. Itse Virginski ei tänä iltana ollut oikein terve, mutta oli kuitenkin tullut istumaan teepöydän ääreen. Vieraat istuivat myös, ja arvokkaassa pöydän ympäri tuoleille asettumisessa oli jonkinlainen kokouksen tuntu. Kaikki näyttivät odottelevan jotakin, ja odottaessaan he keskustelivat äänekkäästi, mutta kuitenkin toistaiseksi vielä muista, vähemmän tärkeistä asioista. Kun Stavrogin ja Verhovenski ilmestyivät, kaikki hiljenivät.

Täsmällisyyden vuoksi rohkenen liittää tähän pienen selityksen.

Luulenpa, että kaikki nämä herrat olivat todellakin kokoontuneet toivoen saavansa kuulla jotakin hyvin huvittavaa ja että kaikille heille oli jotakin ennakolta vihjaistu. Kaikki nämä tunnustivat vapaamielisyyden kaikkein tulipunaisinta väriä tässä meidän hyvässä, vanhanaikaisessa kaupungissamme, ja Virginski oli varta vasten valinnut heidät juuri tätä »istuntoa» varten. Huomautan vielä, että muutamat heistä, tosin vain

hyvin harvat, eivät vielä koskaan ennen olleet käyneet hänen luonaan. Suurimmalla osalla vieraista ei ollut aivan selvää käsitystä siitä, mikä oli oikeastaan kaiken tämän tarkoituksena. Kaikki he tosin pitivät silloin Pjotr Stepanovitšia ulkomailta saapuneena salalähettinä, jolla oli valtakirja. Tämä ajatus oli juurtunut hyvin nopeasti, ja tietenkin se oli heistä mieluinen. Tässä yhteenkokoontuneiden kansalaisten joukossa, kansalaisten, jotka oikeastaan oli kutsuttu viettämään nimipäiviä, oli jo muutamia, joille oli tehty aivan suoria ehdotuksiakin. Pjotr Verhovenski oli ennättänyt muovata jo meilläkin »viisikon», samoin kuin hän oli jo aikaisemmin tehnyt Moskovassakin, ja, kuten saatiin myöhemmin selville, hän oli saanut sen siellä syntymään upseerien kesken. Väitettiin, että hänellä olisi ollut yksi sellainen myös H:skin kuvernementissa. Nämä viisi valittua istuivat nyt yhteisen pöydän ääressä ja osasivat sangen taitavasti näyttellä aivan tavallisia ihmisiä, niin että kukaan ei olisi voinut aavistaakaan heidän olevan joitakuita erikoisia. Niitä olivat, nyt kun tämä ei ole enää mikään salaisuus, ensinnäkin Liputin, sitten itse Virginski, pitkäkorvainen Šigalšov, rouva Virginskajan veli, Ljamsin sekä joku Tolkatšenko, hyvin omituinen mies, noin nelikymmenvuotias, joka oli kuuluisa kansan erikoistuntija — hänen erikoisalansa olivat roistot ja ryövärit —, joka tahallaan kulki kapakoissa (ei tosin aina pelkäästään vain tutustuakseen kansaan), joka keikaili huonoilla vaatteillaan ja rasvanahkasaappaillaan katseli aina silmät sirrillään ja viekkaan näköisenä sekä käytteli puheessaan kansanomaisia sanansutkauksia ja puheenkäänteitä. Kerran tai pari Ljamšin oli tuonut hänet mukaansa Stepan Trofimovitšinkin illanviettoihin, missä hän ei kuitenkaan ollut tehnyt mitään erikoista vaikutusta. Kaupunkiimme hän ilmestyi silloin tällöin erikoisesti ollessaan toimettomana. Hän oli tavallisesti rautatien palveluksessa. Nämä viisi työntekijää muodostivat ensimmäisen ryhmänsä uskoen lämpimästi siihen, että he olivat vain yksi sadoista ja tuhansista samanlaisia viisikoista, joita oli hajallaan ympäri koko Venäjänmaata, ja että heitä hallittiin jostakin suuresta salakeskuksesta, joka vuorostaan oli elimellisessä yhteydessä koko Euroopan yleismaailmallisen vallankumouksen kanssa. Mutta ikäväkseni minun täytyy tunnustaa, että jo niihin aikoihin heidän keskuudessaan alkoi ilmetä erimielisyyttä. Asia oli näet niin, että vaikka he jo keväästä alkaen olivatkin odottaneet Pjotr Verhovenskia, jonka tulosta Tolkatšenko ensin ja sitten Šigalšov oli ilmoittanut, vaikka he odottivatkin häneltä suorastaan ihmeitä ja asiata sen enempää harkitsematta jo heti hänen ensi kehoituksestansa kaikki yhtenä miehenä olivat liittyneet kerhoon, niin kuitenkin heti sen jälkeen, kuin viisikko oli muodostettu, he kaikki näyttivät jostakin loukkaantuneen, ja luuulenpa, että heitä nimenomaan suututti tämä heidän suostumuksensa äkillisyys. Kaikki he tietenkin olivat liittyneet kerhoon pelkäästä ylevämielisyydestä, että jälkepäin ei olisi tarvinnut hävetä ja ettei olisi sanottu, että he eivät muka uskaltaneet. Mutta tästä huolimatta Pjotr Verhovenskin heidän mielestänsä olisi tullut

antaa oikea arvo tälle heidän urotyöllensä, ja hänen olisi ainakin pitänyt palkkioksi kertoa heille itse tuo »pääjuttu». Mutta Verhovenski ei näyttänyt tahtovan vähääkään tyydyttää heidän oikeutettua uteliaisuuttansa, eikä hän kertoillut liikoja. Hän näytti muuten kohtelevan heitä aivan kuten häntä kulloinkin sattui miellyttämään, hyvin ankarasti, vieläpä välinpitämättömän ylimielisesti. Tämä sai kerhon suorastaan hermostumaan, ja sen jäsen Šigaljov kehoitteli jo muita »vaatimaan tilintekoa», mutta tämä ei tietenkään saanut tapahtua Virginskeillä, jossa oli koolla liian paljon syrjäisiä.

Mitä tulee näihin syrjäisiin, niin luulenpa, että edellämainitut ensimmäisen viisikon jäsenet epäilivät, että Virginskien vieraiden joukossa tänä iltana oli mahdollisesti joidenkin muiden, tuntemattomien ryhmien samanlaisia jäseniä, ryhmien, joita oli muodostunut kaupungissamme tämän saman salaisen järjestön toimesta, nekin Verhovenskin johdolla, niin että loppujen lopuksi kaikki kokoontuneet epäilivät toinen toistansa ja ottivat toinen toisensa suhteen erilaisia asenteita, mikä antoikin tälle kokoukselle hyvin hajanaisen, vieläpä eräässä suhteessa romanttisenkin vivahduksen. Eihän näitä ihmisiä oikeastaan voinut epäillä keitään. Siellä oli muun muassa muudan majuri, Virginskin läheinen sukulainen kerossaan viaton mies, jota ei oltu edes kutsuttu mutta joka oli itse tullut onnittelemaan, niin että oli mahdotonta olla ottamatta häntä vastaan. Nimipäivien pitäjä oli kuitenkin aivan rauhallinen sillä majuri »ei voinut mitenkään ilmiäntää». Tyhmydestään huolimatta hän aina oli mielellään liikkunut kaikkien äärimmäisten vapaamielisten parissa, ja vaikka hän itse ei aina ollutkaan samaa mieltä, niin hän kuunteli kuitenkin mielellään toisia. Eikä riittänyt vielä tämäkään, ei hänkään ollut maineeltaan täysin puhdas. Oli näet sattunut niin, että hänen nuoruudessaan hänen käsiinsä oli sattumalta joutunut »Kolokol»-lehtilähetyksiä ja julistuksiakin, ja vaikka hän ei uskaltanutkaan purkaa niitä edes siteistä, hän olisi kuitenkin pitänyt mitä alhaisimpana menettelynä kieltäytyä niitä levittelemästä, — sellainen käsitys saattaa olla monella nykypäivienkin venäläisellä. Muut vieraat edustivat joko sitä tyyppiä jonka ylevä itserakkaus on maahan poljettu, niin että se saa heidän sappensa kiehumaan, tai sitten sitä tyyppiä, josta parhaillaan pursuaa nuoruuden ensi kauden lämpö ja ylevämielisyys. Sellaisia oli pari kolme opettajaa, joista muudan oli ontuva, noin neljäkymmentäviisivuotias lukion opettaja, hyvin myrkkymielinen ja varsin kunnianhimoinen mies sekä pari kolme upseeria. Viimeksimainittua lajia taas oli muudan nuori tykistöupseeri, joka aivan näinä päivinä oli saapunut sotaopistosta, hiljainen nuorukainen, joka ei ollut edes ehtinyt vielä hankkia tuttavapiiriä. Hän oli ilmestynyt Virginskin luo lyijykynä kädessä, ei ottanut juuri ollenkaan osaa keskusteluun, vaan teki vähän väliä merkintöjä muistikirjaansa. Kaikki hänet huomasivat, mutta kuitenkin teeskentelivät, ikäänkuin eivät olisi häntä nähneet. Täällä oli myös se joutilaana vetelehtivä

seminaarilainen, joka Ljamšinin avulla oli sujahduttanut kirjainkaupustelijan salkkuun rivot valokuvat. Tämä oli roteva nuorukainen, hyvin puhelias, mutta samalla jollakin tavoin epäluotettava, hänen huulillansa oli ainainen poleeminen hymy, mutta samalla hän oli rauhallisen varma ja tietoinen omasta täydellisyydestään. En tiedä, minkä vuoksi siellä oli myös kaupunginpään poika, se samainen kunnoton pojannulikka, joka oli elähtänyt enemmän kuin hänen vuosilleen olisi ollut luvallista ja josta jo kerran mainitsinkin kertoessani luutnantin pikku rouvasta. Tämä oli kaiken iltaa vaiti. Ja ikäänkuin kaiken huippuna oli muudan lukiolainen, tulinen ja pörrötukkainen nuorukainen, noin kahdeksantoistavuotias, joka istui synkän näköisenä, kuten ainakin nuorimies, jonka omanarvontuntoa on loukattu ja joka kärsii siitä, että hän ei ole enempää kuin kahdeksantoistavuotias. Tämä pikku raukka oli jo erään itsenäisen salaliittolaisten ryhmäkunnan päällikkö, ryhmän, joka oli muodostunut lukion ylimmällä luokalla, mikä myöhemmin kävi selville kaikkien hämmästykseksi. En ole vielä maininnut Šatovia, joka oli asettunut pöydän takimmaiseen päähän, hän oli vetänyt tuolinsa hieman erilleen muista, katseli maahan ääneti ja yrmeänä, kieltäytyi juomasta teetä ja ottamasta leipää sekä piteli koko ajan käsissään lippalakkiansa, aivan kuin siten olisi tahtonut huomauttaa, että hän ei ollut vieras, vaan oli tullut vain asialle, ja että hän saattoi nousta ja lähteä, milloin häntä suinkin halutti. Hänen lähelleen oli asettunut Kirillov. Tämäkin oli vaiti, mutta hän ei kuitenkaan katsellut maahan, vaan päinvastoin suoraan silmiin jokaista puhujaa. Hänen liikkumaton katseensa oli himmeä, ja hän kuunteli kaikkea ilman vähintäkään levottomuutta tai ihmetystä. Muutamat vieraista, jotka eivät olleet nähneet häntä koskaan ennen, tarkastelivat häntä salaa ja mietteissään. On epätietoista, tiesikö itse mme Virginskaja mitään viisikosta. Luulen kuitenkin, että hän tiesi kaiken ja oli ehkä kuullut kaikesta mieheltään. Naisylioppilas taas itse ei kuulunut mihinkään, mutta hänellä oli toinen huoli: hän aikoi viipyä täällä vain päivän tai pari ja lähteä sitten yhä edelleen kaikkiin yliopistokaupunkeihin »ottaakseen osaa ylioppilasraukkojen kärsimyksiin ja herättääkseen heidät vastarintaan». Hänellä oli mukanaan useita satoja kappaleita monistettuja julistuksia, jotka hän itse nähtävästi oli laatinut. Huomautettakoon, että lukiolainen aivan ensi hetkestä lähtien alkoi vihata tätä aivan verisesti, vaikka näkikin hänet ensi kerran elämässään. Samoin kuin naisylioppilas hänet. Majuri oli tytön setä, jota tämä ei ollut tavannut kymmeneen vuoteen. Kun Stavrogin ja Verhovenski tulivat, tytön posket hohtivat parhaillaan kuten karpalot, — hän oli äsken juuri suutahtanut väitellessään setänsä kanssa naiskysymyksestä.

II.

Verhovenski heittäytyi aivan silmäänpistävän välinpitämättömän näköisenä pöydän yläpään tervehtimättä ketään. Hänen kasvoillaan oli melkein pä ylpeä inhon ilme.

Stavrogin kumarsi niin puoleen kun toiseenkin kohteliaasti, mutta huolimatta siitä, että kaikki olivat odottaneet juuri heitä, kaikki kuitenkin aivan kuin käskystä muuttuivat sen näköisiksi, kuin eivät olisi heitä edes huomanneet. Emäntä kääntyi ankaran näköisenä Stavroginin puoleen, heti kun tämä oli istuutunut.

— Stavrogin, tahdotteko teetä?

— Antakaa, — vastasi puhuteltu.

— Teetä Stavroginille, — komensi emäntä kääntyen teenkaatajan puoleen.

— Entä te? — hän kysyi sen jälkeen Verhovenskilta.

— Antakaa, kuka sellaista kyselee vierailta? Ja antakaa myös kermaa, teillä saa aina vain jotakin moskaa teen asemesta, vaikka talossa on olevinaan nimipäivät.

— Mitä, hyväksyttekö tekin nimipäivänviettotavan? — naurahti naisylioppilas samassa. Äsken juuri puhuimme siitä.

— Vanhanaikaista, — murahti lukiolainen pöydän toisesta päästä.

— Mikä on vanhanaikaista? Sekö, että tahtoo unohtaa vaikkapa kaikkein viattomimmatkin ennakkoluulot? Se ei ole vanhanaikaista, vaan päinvastoin, se on häpeäksemme tunnustettava, aivan näihin asti se on ollut vielä aivan uutta, — naisylioppilas ehätti samassa vastaamaan innoissaan aivan ojentautuen tuoliltaan. — Sitäpaitsi ei ole olemassakaan viattomia ennakkoluuloja, hän lisäsi itsetietoisien julmasti.

— Tahdoin vain sanoa, — lukiolainen oli kauhean hämmästynyt, — että vaikka ennakkoluulot ovatkin jotakin vanhentunutta, joka on hävitettävä, niin mitä tulee nimipäiviin, tietäväthän jo kaikki, että niiden viettäminen on typerää ja perin vanhanaikaista ja ettei ole syytä turhaan kuluttaa kallista aikaa, jota koko maailma jo muutenkin on liikaa kuluttanut, ja että kukin voisi käyttää terävää älyänsä mieluummin sellaisiin asioihin, jotka sitä enimmin kaipaisivat...

— Liian pitkäveteistä, tuosta ei ymmärrä mitään, — huudahti naisylioppilas.

— Minusta tuntuu, että jokaisella meistä on aivan yhtäläinen puheoikeus, ja jos minä kerran haluan ilmaista mielipiteeni aivan kuin joku toinenkin, niin...

— Eihän teiltä kukaan ole yrittänytkään riistää puheoikeuttanne, — katkaisi itse emäntä jyrkästi väittelyn, — on vain pyydetty teitä ilmaisemaan ajatuksenne selvemmin, sillä eihän teitä kukaan ymmärrä.

— Mutta, sallitte kai minun huomauttaa, että te ette nähtävästi kunnioita minua. Se, etten voinut ilmaista ajatustani selvästi, ei johdu siitä, että minulla ei olisi ajatuksia, vaan paremminkin siitä, että minulla on niitä liian paljon... — lukiolainen yritti pitää puoliaan melkein epätoivoisena ja sotkeutui lopullisesti sanoihinsa.

— Jollette osaa puhua, niin olkaa vaiti, — sanoa paukautti naisylioppilas.

Lukiolainen aivan hypähti seisoalleen tuolilta.

— Tahdoin vain sanoa, — hän huudahti häpeästä aivan polttavan kuumana ja uskaltamatta katsoa edes ympärilleen, — että teitä halutti vain näyttää omaa viisauttanne, kun tänne saapui herra Stavrogin, — kas niin se on!

— Teidän ajatuksenne on likainen, epäsiiveellinen ja osoittaa teidän henkisen kehityksenne alamittaisuutta. Pyydän teitä, älkää puhutelko minua enää, — ärähti naisylioppilas.

— Stavrogin, — emäntä aloitti keskustelun, — ennen teidän tuloanne täällä väiteltiin perheen oikeuksista, ja kas, tämä upseeri (hän nyökkäsi sukulaistansa, majuria kohti). — Enhän minä tietenkään aio tässä vaivata teitä noilla vanhoilla loruilla, josta jo on aikoja sitten sovittu. Mutta mistä kuitenkin on otettu nuo perheen oikeudet ja velvollisuudet siinä ennakkoluulon muodossa, ennakkoluulon, jona ne nyt esiintyvät? Kas siinä kysymys. Mitä te arvelette?

— Mistä ne on muka otettu? — toisti Stavrogin kysymyksen.

— Niin, mehän tiedämme esimerkiksi, että Jumala-ennakkoluulomme on johtunut ukkosesta ja salamasta, — naisylioppilas heittäytyi taas keskustelun pyörteeseen hyökäten silmillään Stavroginin kimppuun. — On liiankin tunnettua, että ihmiskunta alkuasteellaan säikkyessään ukkosta ja salamaa teki jumalaksi näkymättömän vihollisensa tuntiessaan oman heikkoutensa. Mutta mistä on johtunut tuo perhe-ennakkoluulo? Mistä on johtunut itse perhe?

— Tämä ei nyt ole aivan sama asia... — yritti emäntä pysähdyttää hänet.

— Luulenpa, että vastaus tähän kysymykseen olisi hieman sopimaton, — vastasi Stavrogin.

— Kuinka niin? — ryntäsi naisylioppilas eteenpäin.

Mutta opettajien ryhmästä alkoi kuulua hiljaista hihitystä, johon pöydän toisesta päästä vastasivat Ljamšin ja lukiolainen sekä sukulaismajuri, joka käheästi nauraa hohotti aivan ääneen.

— Te olisitte kai oikea mies kirjoittamaan huvinäytelmiä, — huomautti emäntä Stavroginille.

— Se ei tosiaankaan ole teille ollenkaan kunniaksi, en tiedä, mikä lienee nimenne, — sanoa tokaisi suutahtanut naisylioppilas päättäväisesti.

— Mutta älä sinä lennä toisten silmille! — sanoa jymähdytti majuri, — sinä olet nuori neiti, ja sinun on käyttäydyttävä siivosti, mutta sinähän näytät istuvan aivan kuin neuloilla.

— Suvaitkaa vaieta. Kuinka rohkenette lähestyä minua noilla tuttavallisen ruokottomilla vertauksillanne. Näen teidät ensi kerran enkä tahdo tietää sukulaisuudestamme tuon taivaallista.

— Mutta olenhan setäsi. Minähän olen kanniskellut sinua imeväisenä näillä käsilläni.

— Mitä se minua liikuttaa, mitä te olette kanniskellut. En minä pyytänyt teitä kanniskelemaan itseäni, vaan lienee se nähtävästi tuottanut teille itsellenne, herra epäkohtelias upseeri, suurta mielihyvää. Ja sallikaa minun huomauttaa, että teillä ei ole oikeutta sinutella minua. Jollette sinuttele minua kansalaisena, niin kiellän jyrkästi sinuttelun.

— Kas tuollaisia ne ovat kaikki! — majuri lyöä jysähdytti nyrkkinsä pöytään ja kääntyi häntä vastapäätä istuvan Stavroginin puoleen. — E-ei, sallikaahan minunkin sanoa sanani, minä pidän vapaamielisyydestä ja kaikesta nykyaikaisesta, kuuntelenpa mielelläni viisaita keskustelujakin, mutta vaan — miesten suusta. Mutta naisia, noita nykyaikaisia tuulihattuja, niitä en siedä, se on nyt kerta kaikkiaan minun heikkouteni! Älä pyöri siinä! — hän tiuskaisi naisylioppilaille, joka levottomana siirtelihe tuolillaan, — e-en, täytyy minullakin olla puheenvuoro, minua on loukattu.

— Te vain häiritsette muita ettekä itse osaa sanoa ainoatakaan viisasta sanaa, — sanoa tokaisi emäntä suutahtaneena.

— Ei, nyt puhun kerrankin suuni puhtaaksi — majuri tulistui kääntyen Stavroginin puoleen. — Teihin, herra Stavrogin, luotan kuten ainakin uuteen ihmiseen, vaikka minulla ei olekaan kunniaa tuntea teitä. Ilman miehiä tuollaiset joutuvat hukkaan aivan kuten kärpäset, — kas, se on minun mielipiteeni. Koko tuo heidän naiskysymyksensä — se on vain pelkkää omaperäisyyden puutetta. Vakuutan teille, että koko tuon naiskysymyksen juuri miehet ovat hölmöyttään keksineet, vieläpä itse itselleen vahingoksi. Jumalan kiitos, etten minä ainakaan ole naimisissa! Ei pienintäkään omaperäisyyttä, eivät osaa keksiä edes yhtä ainoata yksinkertaista kuviota, nekin on miesten keksittävä! Kas tässäkin, olen kantanut tuota sylissäni, hän

ei ollut kuin kymmenvuotias, niin jo tanssin hänen kanssaan masurkkua, ja tänään, kun hän saapui ja kun aivan sananmukaisesti lensin tänne syleilläkseni häntä, niin hän jo keskustelumme toiseksi sanaksi julistaa paukahduttaa, että Jumalaa muka ei ole. Jospa hän olisi sanonut sen vaikkapa vasta kolmanneksi sanaksi, mutta annapa olla, kiiruhtaa jo toiseksi sanaksensa sen pölähdyttämään! Myönnettäköön, että viisaat ihmiset eivät enää usko, mutta sehän ainakin johtuu sitten järjestä, mutta entäs sinä, sanon, tyllerö, mitä sinä ymmärrät Jumalasta. Se on kaikki vain jonkun ylioppilaan hänen päähänsä ajamaa opetusta, mutta jos se samainen ylioppilas olisi opettanut sinua sytyttelemään lamppuja pyhäinkuvien eteen, niin silloin sytyttelisit sinä nyt niitä.

— Te valehtelette, te olette ilkeä ihminen, ja äskenhän todistin aivan selvästi teidän tyhmyytenne, — sanoi siihen naisylioppilas halveksuvasti, aivan kuin ei olisi viitsinyt ryhtyä pitkiin selvittelyihin tuollaisen henkilön kanssa. — Sanoinhan teille nimenomaan äsken, että katkismuksen mukaan meille kaikille on opetettu: »Jos kunnioitat isääsi ja vanhempiasi, niin saat kauan elää ja sinun pitää saaman kaiken maailman rikkaudet». Ja tämä sisältyy kaikkiin kymmeneen käskyyn. Jos kerran Jumala on pitänyt välttämättömänä luvata palkintoa rakkaudesta, niin sellainen Jumala on epäsiiveellinen. Näin minä äsken teille sen todistin, eikä, kuten te sanoitte, »toiseksi sanaksi», vaan sen vuoksi, että te vetositte oikeuksiinne. Kuka siihen on syyppää, että te olette tylsä ettekä vielä näihin saakka ole päässyt mistään selville. Tämä harmittaa teitä, ja siksi te olette vihoissanne, — kas, siinä on koko teidän sukupolvenne arvoituksen ratkaisu.

— Hupsu tyttö! — sanoi majuri.

— Ja te olette hölmö.

— Hauku vain!

— Niin, mutta, Kapiton Maksimovitš, tähän sanoitte äsken itse, että ette usko Jumalaan, — huomautti Liputin vikisevin äänin pöydän päästä.

— Mitä se merkitsee, mitä minä sanon, minä,— sehän on aivan toinen asia! Ehkäpä uskonkin, vaikka en täydellisesti. Ja vaikk'en uskokaan täydellisesti, niin en kuitenkaan mene sanomaan, että Jumala olisi ammuttava. Jo husaarina ollessani ajattelin usein Jumalaa. Kaikissa runoissa on tapana laulaa, että husaari muka juo ja elää iloisesti. Aivan niin, ehkäpä minäkin join, mutta uskotteko, että joskus kuitenkin saatoin yöllä nousta vuoteeltani ja mennä sukkasillani pyhäinkuvien eteen rukoilemaan, että Jumala antaisi armossaan minun uskoa, sillä siihen aikaan en mitenkään saattanut rauhoittua, ennenkuin olin saanut vastauksen kysymykseen: onko Jumalaa vai eikö

ole? Siinä määrin se asia minua kiusasi! Aamulla tietenkin saivat ajatukset muuta askartelua, ja usko hävisi olemattomiin. Ja muutenkin olen huomannut, että usko aina päivisin katoaa.

— Mutta eikö teillä ole pelikortteja? — Verhovenski kääntyi emännän puoleen ja haukotteli minkä jaksoi.

— Tunnen mitä suurinta myötätuntoa tätä kysymystä kohtaan! — Naisylioppilasta suututtivat majurin sanat niin, että hänen kasvonsa aivan hehkuivat.

— Kulutetaan turhaan kallista aikaa typeriä keskusteluja kuunneltaessa, — lausahti emäntä ja katsahti merkitsevästi mieheensä.

Naisylioppilas oli jo taas ennallaan:

— Tahdoin vain ilmoittaa kokoukselle ylioppilaiden kärsimyksistä ja vastalauseista, mutta koska aika kuluu epäsiiveellisiin keskusteluihin...

— Ei ole olemassa mitään siiveellistä enempää kuin epäsiiveellistäkään! — lukiolainen ei malttanut taas olla huomauttamatta, heti kun naisylioppilas oli sanonut sanottavansa.

— Sen minä, herra lukiolainen, olen tietänyt jo paljon enemmän, kuin se oli ehditty opettaa teille.

— Mutta minä vain varmasti vakuutan, — tämä yltyi, — että te, Pietarista tänne meitä valistamaan saapunut lapsi, ette voi sanoa muuta, kuin mitä me tiedämme jo ennestäänkin. Te sanoitte, että käsky: »kunnioita isääsi ja äitiäsi» — jota te muuten ette näy edes osaavan ulkoa — että se on, se on epäsiiveellinen, mutta senhän koko Venäjä jo tietää Belinskin teoksista.

— Mutta tuleekohan tästä koskaan loppua? — mme Virginskaja kääntyi päättäväisesti miehensä puoleen. Emäntänä hän aivan punastui keskustelujen mitättömyyttä, erikoisesti huomattuaan muutamia hymähdyksiä ja hämmästeleviä katseita, joita ensikertalaiset vieraat vaihtoivat keskenään.

— Hyvät herrat, — Virginski koroitti ääntään, — jos jollakulla olisi halua puhua jostakin paremmin tilaisuuteen sopivasta aiheesta tai jos jollakulla olisi jotakin ilmoitettavaa, niin ehdottaisin, että hän viivyttelämättä tekisi aloitteen.

— Rohkenisin tehdä erään kysymyksen, — virkahti tähän asti vaiti ollut ja erikoisen arvokkaana istunut rampa opettaja. — Tahtoisin tietää, onko tämä täällä olevinaan jonkinmoinen istunto vai onko tämä jonkinlainen vieraskäynnille tulleiden aivan

tavallisten kuolevaisten kokous? Kysyn tätä enemmän vain järjestyksen vuoksi ja ettei tarvitsisi olla epätietoisuudessa.

»Ovela» kysymys teki vaikutuksensa. Kaikki katsahivat toisiinsa, aivan kuin olisivat odottaneet toisiltansa vastausta, ja samassa kaikki kuin komennuksesta käänsivät katseensa Verhovenskin ja Stavroginin puoleen...

— Ehdotan yksinkertaisesti äänestystä kysymyksestä: »Muodostammeko istunnon vai emmekö.» — sanoi mme Virginskaja.

— Yhdyn täydellisesti ehdotukseen, — puuttui Liputin puheeseen, — vaikka kysymys onkin hieman epämääräinen.

— Minäkin yhdyn, minäkin, ja minä, — kuului ääniä eri puolilta.

— Ja minusta tuntuu todellakin, siltä, että näin saadaan aikaan enemmän järjestystä, — varmensi Virginski ehdotusta.

— Äänestämään siis, — ilmoitti emäntä, — Ljamšin, menkää te pianon ääreen, voitte te äänestää sieltäkin, sitten kun aloitetaan.

— Joko taas, — huudahti Ljamšin, — enkö minä ole teille jo tarpeeksi rummuttanut?

— Pyydän teitä pyytämällä, soittakaa meille. Vai ettekö te tahdokaan auttaa yhteistä asiaamme?

— Vakuutan teille, Arina Prohorovna, että meitä ei kukaan kuuntele. Se on pelkkää luulottelua. Ja ikkunatkin ovat korkealla, ja kuka tästä ymmärtäisi mitään, vaikka kuuntelisikin.

— Emmehän me tässä itsekään ymmärrä mistä on kysymys, — murahti jokin ääni.

— Mutta minä sanon teille, että varovaisuus ei koskaan ole haitaksi. Ja sen varalta, että meitä vakoiltaisiin, — hän kääntyi Verhovenskin puoleen selityksillään, — kuulkoot kadulle, että meillä on nimipäivät ja musiikkia.

— Voi piru! — kirosi Ljamšin ja istahti pianon ääreen sekä alkoi jyskyttää valssia aivan tarkoituksettomasti, suorastaan hakaten nyrkeillään koskettimia.

— Ne teistä, jotka haluavat, että pidettäisiin istunto, nostavat ylös oikean kätensä, — ehdotti mme Virginskaja.

Toiset nostivat, toiset eivät. Oli sellaisiakin, jotka nostivat ja taas laskivat alas. Laskivat kätensä ja nostivat sen taas uudestaan.

— Hyi piru! Minä en ymmärrä mitään, — huudahti muudan upseeri.

— En minäkään ymmärrä, — huudahti toinen.

— Mutta minä ymmärrän, — huudahti kolmas, — jos tarkoittaa *kyllä*, niin käsi on nostettava.

— Niin mutta mitä merkitsee tuo »kyllä»?

— Se merkitsee: istunto.

— Ei se merkitse istuntoa.

— Mutta minä äänestin istuntoa, — huudahti lukiolainen rouva Virginskajan puoleen kääntyen...

— No, miksikä te sitten ette nostanut kättänne.

— Minä katselin teitä, ja kun te ette nostanut, niin en nostanut minäkään.

— Kuinka typerää, minä en nostanut sen vuoksi, että itse tein ehdotuksen. Hyvät herrat, ehdotan, että äänestetään uudestaan: se, joka kannattaa istuntoa, istukoon kohottamatta kättään, mutta se, joka ei tahdo, se nostakoon oikean kätensä.

— Siis »joka ei tahdo»? — kysyi lukiolainen uudelleen.

— Tahallannehan te taidatte tuolla tavalla... — huudahti mme Virginskaja suuttuneena.

— Ei, mutta on määriteltävä hieman tarkemmin, mitä joku tahtoo ja mitä joku ei tahdo,

— pari kolme ääntä kajahti taas.

— Se, joka ei tahdo, ei tahdo.

— Niin, mutta mitä on tehtävä, onko nostettava vai eikö ole nostettava, jos tahtoo? — kiljahti upseeri.

— Voi, me emme ole vielä kypsiä perustuslaillisuuteen! — majuri huomautti.

— Herra Ljamšin, malttakaahan, te jyskytätte niin, ettei kuule mitään, — huomautti rampa opettaja.

— Ei meitä, Jumala sen takaa, Arina Prohorovna, kukaan kuuntele, — Ljamšin hypähti samassa paikoiltaan. — Minä en tahdo soittaa, ja sillä hyvä! Tulin vierailulle enkä rummuttelemaan pianoa!

— Hyvät herrat, vastatkaa huutoäänestyksellä, — ehdotti Virginski, — onko tämä istunto vai eikö ole?

— Istunto, istunto! — kajahti joka puolelta.

— Jos kerran seikka on semmoinen, niin muuta äänestystä ei tarvitakaan. Ollaanko tyytyväisiä tähän, vai onko äänestys tarpeellinen?

— Ei tarvita, ei tarvita, selvä on!

— Mutta jos joku ei haluaisi istuntoa.

— Ei eikö mitä, mehän tahdomme sitä kaikki.

— Mikä on sitten »istunto»? — kuului ääni, mutta siihen ei vastattu.

— On valittava presidentti, — huudettiin eri tahoilta.

— Valitaan isäntä, isäntä tietenkin!

— Hyvät herrat, jos asia on siten, — aloitti valittu Virginski, — niin teen uudelleen aikaisemman ehdotukseni: jos jollakulla olisi halua puhua jostakin tilaisuuteen paremmin sopivasta aiheesta tai jos jollakulla olisi jotakin ilmoitettavaa, niin ehdottaisin, että hän viivyttelämättä tekisi aloitteen.

Syntyi hiljaisuus. Kaikkien katseet kääntyivät taas Stavroginiin ja Verhovenskiin.

— Verhovenski, eikö teillä ole mitään ilmoitettavaa? — kysäisi emäntä aivan suoraan.

— Ei kerrassaan mitään, — hän venyttäytyi haukotellen tuolillaan. — En panisi muuten pahaksi, jos saisin lasin konjakkia.

— Stavrogin, ehkä te haluaisitte?

— Kiitän, minä en juo.

— Tarkoitin, ettekö haluaisi puhua, en tarkoittanut konjakkia.

— Puhuako? Mistä sitten? En, en halua.

— Teille tuodaan kyllä konjakkia, — emäntä vastasi Verhovenskille.

Naisylioppilas nousi taas seisoalleen. Hän oli jo useamman kerran yrittänyt hypähtää pystyyn.

— Olen tullut tänne tehdäkseni ilmoituksen onnettomien ylioppilaiden kärsimyksistä ja herättääkseni heidät kaikkialla vastarintaan...

Puhe katkesi kesken. Pöydän toisessa päässä kohosi jo hänelle kilpailija, ja kaikkien katseet kääntyivät nyt tähän. Pitkäkorvainen Šigalšov nousi hitaasti paikaltaan synkän

yrmeänä, melankolisen näköisenä asettaen eteensä pöydälle tiheällä käsialalla kirjoitetun vihkon. Hän seiso i kotvan ääneti. Monet läsnäolijoista — vilkaisivat hämmentyneinä vihkoon, mutta Liputin, Virginski ja rampa opettaja näyttivät olevan jostakin syystä hyvin tyytyväisiä.

— Pyydän puheenvuoroa, — ilmoitti Šigaljov yrmeästi ja lujasti.

— Se suodaan teille.

Puhuja istuutui ja hetken vaiti oltuaan aloitti juhlallisesti:

— Hyvät läsnäolijat!...

— Kas tässä olisi konjakkia, — sanoa mörähdytti inhon ilmein ja halveksuvasti hymähtäen sukulaisneiti, joka kaateli teetä ja joka oli käynyt hakemassa konjakkia. Hän asetti sen Verhovenskin eteen pöydälle samoin kuin pikarinkin, jonka hän oli tuonut sormiensa välissä ilman tarjotinta tai lautasta.

Häiritty puhuja vaiken i arvokkaasti.

— Jatkakaa vain, en minä kuitenkaan kuuntele, — tokaisi Verhovenski kaataen konjakkia pikariin.

— Hyvät läsnäolijat, - huomatkaa, — alkoi Šigaljov uudelleen, — ja kuten myöhemmin huomaatte, vedotessani teidän apuunne tässä äärimmäisen tärkeässä kohdassa en voi välttää pientä alkulausetta.

— Arina Prohorovna, olisikohan teillä saksia? — kysäisi Pjotr Stepanovitš samassa.

— Mitä te saksilla tekisitte? — rouvan silmät revähtivät ihmetyksestä selko selälleen.

— Kynnet unohtuivat leikkaamatta. Kolme päivää jo olen aikonut sen tehdä, — vastasi puhuteltu tarkastellen röyhkeän huolettomasti pitkiä, likaisia kynsiään.

Arina Prohorovna punastui suuttumuksesta, mutta neiti Virginskajaa tämä nähtävästi miellytti.

— Tässä ikkunalla minä kai näin ne äsken, — neiti nousi pöydän ääreltä hakemaan saksia ja toikin ne jo samassa niitä haluavalle. Pjotr Stepanovitš otti sakset katsahtamatta edes niiden tuojaan ja alkoi puuhailla niillä. Arina Prohorovna ymmärsi nyt, että tämä oli »luonnollinen ote», ja häpesi äskeistä loukkaantumistaan. Kokouksen osanottajat katsahtivat äänettöminä toisiinsa. Rampa opettaja piti vahingoniloisena Verhovenskia silmällä. Šigaljov jatkoi edelleen:

— Pyhitettyäni tarmoni tulevaisuuden yhteiskunnan sosiaalisen rakenteen tutkimiseen, rakenteen, joksi tämä nykyinen kerran vaihtuu, olen tullut siihen vakaumukseen, että kaikki yhteiskunnallisten systeemien luojat, aina vanhimmilta ajoilta nykypäiviimme, aina vuoteen 187. .. saakka ovat olleet haaveilijoita, satujen sepittelijöitä, typeryksiä, jotka ovat puhuneet itseänsä vastaan, jotka eivät ole ymmärtäneet luonnontieteistä kerrassaan mitään, eivät ole ymmärtäneet sitä merkillistä eläintä, jota nimitetään ihmiseksi. Platon, Rousseau, Fourier, alluminiumipilarit, kaikki tämä kelpaa ehkä varpusille, mutta ei ihmisten yhteiskunnalle. Mutta koska tulevaisuuden yhteiskuntamuoto on tarpeen nimenomaan jo nyt, kun kaikki aiomme ryhtyä lopulta toimintaan, niin ettei enää tarvitsisi ruveta sillä vaivaamaan päätä, ehdotan oman maailmanjärjestämissysteemini. Kas tässä! — hän napsahdutti vihkoonsa. — Yritän selostaa kokoukselle teokseni mahdollisimman suppeassa muodossa, mutta huomaan sittenkin, että minun on pakko tehdä esitykseeni suullisesti useita sivuhuomautuksia, niin että koko selostukseni vie ainakin kymmenen iltaa, toisin sanoen, yhtä monta iltaa kuin teoksessani on lukuja. (Kuului naurua.) Sitäpaitsi tahtoisin huomauttaa, että systeemini ei ole vielä aivan lopullisesti valmis. (Taas kuului naurua.) Olen sotkeutunut omiin väitteisiini, ja johtopäätökseni on aivan vastakkainen sille ajatukselle, joka on ollut lähtökohtanani. Rajattomasta vapaudesta lähtiessäni minä tulen lopulta rajattomaan despotismiin. Tahdon kuitenkin huomauttaa, että mitään muuta yhteiskunnallisten kysymysten ratkaisukaavaa kuin tämä minun ehdottamani — ei voi olla olemassakaan.

Nauru kajahteli yhä kuuluvammin, mutta enimmäkseen nauroi sentään vain nuoriso ja niin sanoakseni ne vieraat, jotka eivät olleet asioista oikein täysin selvillä. Talon emäntä, Liputin ja rampa opettaja olivat harmissaan.

— Jos te kerran itse ette ole osannut saada systeemiänne syntymään ja jos se on teidät itsennekin saanut epätoivoon, niin mitä meillä olisi enää siihen sanottavaa? — huomautti muudan upseeri varovaisesti.

— Te olette oikeassa, herra upseeri, — Šigaljov kääntyi hänen puoleensa tönkeästi, — ja sitäkin enemmän, kun niin sattuvasti osuite juuri sanaan »epätoivo». Se on totta, olen joutunut epätoivoon. Mutta siitäkin huolimatta se, mitä olen esittänyt kirjassani, on eittämättömästi ainoa keino. Mitään muuta ratkaisumahdollisuutta ei ole, eikä kukaan keksi mitään sen parempaa. Kiiruhdan senvuoksi, että aika ei kuluisi hukkaan, kutsumaan kaikkia teitä kymmenenä eri iltana kuuntelemaan esitystäni, että voisitte sitten sanoa siitä mielipiteenne. Jos taas jäsenet eivät halua kuunnella minua, niin hajaantukaamme jo heti alussa: miehet valtiollisille toimialoille ja naiset — keittiöihin, sillä kiellettyänsä minun teokseni heille ei jää mitään muutakaan mahdollisuutta. Ei

min-kään-nä-kois-tä, ei muuta mitään! Hylätessään etsikkoaikansa he vain tuottavat itsellensä turmiota, sillä lopulta he kuitenkin palaavat tähän.

Kaikki alkoivat liikehtiä. »Onko hän hullu, vai mikä häntä vaivaa.» kuului ääniä.

— On siis kysymys vain Šigaljovin epätoivosta, — päätteli Ljamšin, — ja päivän kysymys on siis: onko hänen oltava epätoivoissaan vai eikö?

— Šigaljovin epätoivon partaalla oleminen koskee henkilökohtaisesti vain häntä itseään — ilmoitti lukiolainen.

— Ehdotan äänestettäväksi: missä määrin Šigaljovin epätoivo koskettaa yhteistä asiaa sekä kannattaako meidän siis kuunnella häntä vai eikö? — huomautti iloisesti upseeri.

— Ei ole kysymys nyt siitä, — rampa opettaja tarttui lopulta asiaan. Hän puhui jonkinlainen pilkan hymy huulillaan, niin että oli vaikeata päätellä, puhuiko hän leikillä vai tosissaan. — Ei, hyvät herrat, ei ole kysymys siitä. Herra Šigaljov on aivan liian tosissaan suhtautunut tehtäväänsä ja on lisäksi liian vaatimaton. Tunnen jo hänen kirjansa. Hän ehdottaa siinä kysymyksen lopullisesti ratkaistavaksi siten, että ihmiskunta jaetaan kahteen eri suureen osaan. Yksi kymmenesosa saa henkilökohtaisen vapauden ja rajattoman oikeuden hallita yhdeksää kymmenesosaa, joka menettää kaiken persoonallisuutensa ja muuttuu ikäänkuin joksikin laumaksi. Rajattomassa alistumisessaan tämä lauma saavuttaa uudestisyntymisten sarjan kautta alkuperäisen viattomuutensa, ikäänkuin jonkinlaisen alkuperäisen paratiisin, vaikka kaikki sen jäsenet joka tapauksessa kuitenkin tulevat tekemään työtä. Ne keinot, joita tekijä esittää ja joiden avulla näistä ihmiskunnan yhdeksästä kymmenesosasta jatkuvan uudelleenkasvattamisen avulla muodostuu lauma, ovat varsin merkillisiä, luonnollisiin tosiasioihin perustuvia sekä täysin loogillisesti suunniteltuja. Kaikkiin johtopäätöksiin ei tosin voi yhtyä, mutta tekijän järkeä ja tietoja ei sovi mitenkään epäillä. On hyvin ikävää, että kymmenen iltaa kestävä esityksen kuunteleminen ei ole näissä olosuhteissa mahdollista, sillä olisimme varmasti saaneet kuulla jotakin hyvin mielenkiintoista.

— Oletteko te aivan tosissanne? — mme Virginskaja kääntyi ramman puoleen hieman hätääntyneenä. — Ja tuo mies, joka ei ymmärrä, mihin oikein tunkea ihmiset, syöksisi heistä yhdeksän kymmenesosaa orjuuteen? Olen jo kauan epäillyt häntä.

— Se on: tarkoitatteko veljeänne? — kysäisi rampa.

— Sukulaisuuttako? Te taidatte pilkata minua!

— Ja pitäisikö sitten tehdä työtä aristokraattien hyväksi ja olla kuuliainen heille kuten jumalille, se on — alhaista! — huudahti naisylioppilas raivostuneena.

— Se ei ole alhaista, vaan se on paratiisi, paratiisi maan päällä, eikä muunlaista maan päällä voisi ollakaan, — huomautti Šigaljov mahtailen.

— Mutta minäpä paratiisin asemesta,—huudahti Ljamšin, — ottaisin nuo yhdeksän kymmenesosaa, jos niitä nyt ei minnekään muuallekaan voi tunkea, ja räjähdyttäisin ne kaikki ilmaan, niin että jäisi vain pieni joukko sivistyneitä ihmisiä, jotka alkaisivat elää lekotella oikein oppineiden tapaan.

— Noin puhuu vain narri! — Naisylioppilas suutahti.

— Hän on narri, mutta hän on tarpeen, — kuiskasi hänelle mme Virginskaja.

— Ja ehkä se olisikin kaikkein paras kysymyksen ratkaisu, — Šigaljov kääntyi tulisesti Ljamšinin puoleen. — Tuskinpa te itse aavistattekaan, kuinka syvämietteisen totuuden äsken lausuite, te lystikäs herra. Mutta koska teidän ehdotustanne olisi mahdoton panna täytäntöön, niin on parasta tyytyä maalliseen paratiisiin, jos sitä nyt kerran siten tahdotaan nimittää.

— Tämä vasta on oikeata pötyä! — pääsi Verhovenskilta. Hän leikkeli muuten yhä välinpitämättömästi kynsiään kohottamatta kertaakaan edes katsettaan.

— Kuinka niin — pötyä? — tarttui rampa puheeseen, aivan kuin olisi juuri odottanutkin sanaa, johon olisi voinut takertua. — Minkä vuoksi juuri pötyä? Herra Šigaljov on eräällä tavalla ihmisrakkauden fanaatikko. Ja muistakaa, että Fourier'lla, Cabet'lla, vieläpä itse Proudhon'illakin on hyvin monta sangen despoottista ja fanaattista kysymyksen ratkaisua. Herra Šigaljov ratkaisee tuon kysymyksen ehkä tervejärkisemmin kuin yksikään heistä. Vakuutan teille, että sen kirjan luettuansa ei voi muuta kuin yhtyä eräisiin siinä esitettyihin mielipiteisiin. Hän on vain ehkä kaikkein realistisin ja hänen »maallinen paratiisinsa» on melkein oikea paratiisi, se samainen, jonka menetyksen vuoksi ihmiskunta huokailee, jos nyt sellainen todella on joskus ollut olemassa.

— Saattoihan sen arvatakin, että jotakin sellaista tästä vielä saan, — murahti Verhovenski taas.

— Suvainnette minun huomauttaa, — rampa kiihtyi vain yhä enemmän, — että jokaisen nykyaikaisen ajattelevan ihmisen pakottava velvollisuus on keskustella tulevaisista yhteiskunnallisista uudistuksista. Herzen ei muuta ajatellutkaan koko elämänsä aikana, Belinski, kuten minulle on varmalta taholta kerrottu, vietti iltakausia ystäviensä parissa väitellen ja ennakoita ratkaisten kaikkein pienimmätkin, niin sanoakseni keittiökysymyksetkin tulevassa sosiaalisessa järjestymässä.

— Muutamat menevät aivan päästään sekaisin, — huomautti majuri äkkiä.

— Parempi sekin on. Voihan siten päästä aina johonkin tulokseen, parempi kuin istua vain jonakin diktaattorina, — sähähti Liputin. Hankin uskalsi vihdoinkin ryhtyä hyökkäämään.

— En minä Šigaljovia tarkoittanut saneessani »pötyä», — lausahti Verhovenski epäselvästi. — Katsokaas, hyvä herrasväki, — hän kohotti hivenen verran katsettansa, — minun mielestäni kaikki nuo kirjat, Fourier't ja Gabet't, kaikki nuo »työnteko-oikeudet», ovat pelkkää šigaljovistšinaa, — kaikki tuo on pelkkää romaania, jollaisia voi kirjoittaa satoja tuhansia. Se on vain esteettistä ajanvietettä. Ymmärrän, että teidän on ikävä täällä pikkukaupungissa, ja sentähden te turvaudutte kirjoituspaperiin.

— Sallikaahan huomauttaa, — rampa alkoi levottomana liikahdella tuolillaan, — vaikka olemmekin maaseutulaisia ja ansaitsemme säälistä, niin kuitenkin olemme tietoiset siitä, että maailmassa ei toistaiseksi vielä ole tapahtunut mitään niin ihmeellisen uutta, että meidän kannattaisi ruveta itkemään, koska se muka meiltä on jäänyt näkemättä. Kaikenlaisissa ulkomaista tekoa olevissa lentolehtisissä meille ehdotetaan, että on yhdyttävä ja muodostettava ryhmiä, joiden ainoana päämääränä on kaiken olevaisen tuhoaminen sillä tekosyyllä, että parantakaamme maailmaa muka kuinka paljon tahansa, niin emme kuitenkaan saa sitä terveeksi, mutta kun radikaalisesti kerta kaikkiaan panemme poikki sata miljoonaa päätä, niin se helpottaa ojan toiselle puolelle hyppäämistä. Ajatus on suurenmoisen kaunis, epäilemättä, mutta samalla se on myös todellisuudessa aivan mahdoton, kuten »šigaljovištšinakin», johon te äsken suhtauduitte niin pilkallisesti.

— Niin, en ole tullut tänne viettääkseni aikaa keskusteluissa, — sanoi Verhovenski painavat sanansa ja aivan kuin ei olisi itse käsittänyt huomautuksensa sopimattomuutta siirsi kynttilän lähemmäksi nähdäkseen paremmin.

— Ikävä kyllä, hyvin ikävää, että ette ole tullut keskustellaksenne, ja ikävää sekin, että teitä tänä hetkenä näkyy huvittavan vain oman persoonanne kuntoon saattaminen.

— Mitä teitä liikuttaa minun kunnostautumiseni?

— Sata miljoonaa päätä on yhtä vaikeata saada olemattomiksi kuin on luoda maailma uudelleen propagandan avulla. Vieläpä se saattaa olla erikoisen vaikeata, kun on kysymys Venäjistä, — uskalsi Liputin taas ottaa puheenvuoron.

— Mutta juuri Venäjäänhan nykyään luotetaankin, — virkahti upseeri.

— Niin luotetaan, sekin on jo kuultu, — rampa liittyi nyt toisiin. — Tiedämme varsin hyvin, että salaperäinen osoittaja on suunnattu kohti ihanaa isänmaatamme, jota pidetään ainoana mahdollisena, joka voi suorittaa suuren tehtävän. Mutta katsokaapa: siinä tapauksessa, että asteittainen tehtävän ratkaiseminen saadaan aikaan propagandan avulla, minä sentään voin siitä ehken henkilökohtaisestikin jotakin hyötyä, voinpa ainakin jutella jonkin kerran hauskasti, esivallalta saan ehkä ylennyksen ansioistani »sosiaalisissa tehtävissä». Mutta jos ratkaisu tapahtuu äkillisesti, sadan miljoonan pään menolla, niin saanko minä siitä mitään palkaksi? Propagandan tekijältä voidaan vielä päälle päätteeksi leikata kieli irti suusta.

— Teiltä se epäilemättä leikataan, — sanoi Verhovenski.

— Niin nähkääs, mitä suotuisimmissakaan olosuhteissa tällaista teurastusta ei saataisi loppuun suoritetuksi vähemmässä kuin viidessäkymmenessä vuodessa eikä ainakaan vähemmässä kuin kolmessakymmenessä, sillä eiväthän ne sentään ole lampaita, eivät ehkä annakaan itseänsä niin vain teurastaa, — eiköhän sittenkin olisi viisaampaa ottaa kilunsa ja kalunsa sekä muuttaa jonnekin kauas sinisten selkien taakse saarelle terheniselle sekä elellä siellä aivan huolettomana silmät ummessa? Uskotteko, — hän napsahdutti merkitsevästi sormellaan pöytää, — sellaisella propagandalla te vain karkoitatte ihmiset maasta, eikä mitään muuta!...

Hän lopetti puheensa voitokkaan riemullisesti. Häntä pidettiin meillä »kuvernementin viisaana». Liputin hymähti salakavalasti, Virginski kuunteli velttona, mutta kaikki muut seurasivat väittelyä hyvin huomaavaisina, erikoisesti naiset ja upseerit. Kaikki ymmärsivät, että »sadan miljoonan pään»-agentti oli joutunut hyvin ahtaalle, ja kaikki odottivat, mikä olisi seurauksena kaikesta.

— Tuo ei muuten ollut hullummin sanottu, — Verhovenski puheli entistäkin välinpitämättömämmin, jopa suorastaan ikävystyneenä ja velttona. — Maasta muuttaminen ei ole hullumpi ajatus. Mutta siitäkin huolimatta, että on olemassa kaikki ne selvät haitat, joita te pelkätte, niin tämän yhteisen työmme satureita kerääntyy päivä päivältä yhä enemmän ja enemmän, niin että varsin hyvin tullaan toimeen ilman teitäkin. Tässä, taattoseni, on uusi uskonto, joka tunkeutuu vanhan tielle, senvuoksi satureita onkin niin paljon, ja tämä liike ulottuu hyvin laajalle. Mutta te muutatte maasta! Ja tiedättekö, kehoittaisin teitä lähtemään mieluummin Dresdeniin eikä »saarelle terheniselle». Ensinnäkin Dresden on kaupunki, jossa kaikki kulkutaudit ovat tuntemattomia, ja koska olette kehittynyt ja viisas ihminen, niin tietenkin pelkätte kuolemaa. Ja toiseksi, se on lähellä Venäjän rajaa, niin että sinne voi hyvin helposti saada rakkaasta isänmaastaan tulonsa. Kolmanneksi, se sisältää niin; sanotut taidearteet, ja kun te olette esteettisesti sivistynyt — olettehan mikäli

muistan äidinkielenopettaja —, niin, ja kaiken lisäksi, onhan siellä tuo n.s. »tasku-Sveitsi» —, niin siellä voitte saada runollisia herätteitä, sillä aivan varmasti te myös kirjoittelette runoja. Sanalla sanoen, se on aarre, jonka saa mahdutetuksi nuuskarasiaan.

Syntyi liikettä. Upseerit erikoisesti näyttivät liikehtivän. Ei olisi tarvittu montakaan hetkeä, kun kaikki olisivat ruvenneet puhumaan yht'aikaa. Mutta rampa tarrautui kiihoittuneena syöttiin:

— E-ei, emme me sentään ehkä niin vain jätäkään yhteistä asiaamme!  
Ottakaa se huomioon...

— Niin, mutta liittyisittekö viisikkoon, jos tekisin ehdotukseni? — sanoa tokaisi Verhovenski äkkiä ja heitti sakset pöydälle.

Kaikki vavahtivat. Salaperäinen mies oli odottamatta paljastanut itsensä kokonaan. Puhuipa jo aivan rehellisesti »viisikostakin».

— Jokainen meistä on kunnian mies eikä kieltäydy antautumasta yhteisen asian palvelukseen, — yritti rampa kieroilla, — mutta...

— E-ei, nyt ei »mutta» tässä riitäkään, — keskeytti Verhovenski hänet töykeästi ja mahtavasti. — Hyvät herrat, saan luvan ilmoittaa, että tarvitsen suoraa vastausta. Ymmärrän liiankin hyvin, että tultuani tänne ja koottuani kaikki teidät yhteen olen velvollinen selityksiin (taas odottamaton tunnustus), mutta niitä en voi teille antaa, ennenkuin saan tietää, mitä laatua mielipiteenne ovat. Sivuuttaen keskustelun, — sillä ei nyt ole aikaa ruveta lörpöttelemään kolmeakymmentä vuotta, kuten näihin asti on kolmekymmentä vuotta lörpötetty, — kysyn nyt teiltä, mikä on teistä mieluisampaa: vähitellen tapahtuva eteneminenkö, jona aikana sepustellaan yhteiskunnallisia romaaneja ja tehdään suunnitteluja ihmiskohtaloista tuhansiksi vuosiksi eteenpäin kanslioissa ja paperilla, sillä aikaa kuin raja on yksinvaltius nieleskelee makupaloja, jotka ovat teille suoraan suuhun lentämäisillään, mutta jotka te päästätte sivu suunne; tai sitten te hyväksytte pikaisen ratkaisun, olkoon se sitten millainen tahansa, mutta joka kuitenkin lopulta päästää kädet siteistä vapaiksi ja antaa ihmiskunnalle mahdollisuuden järjestäytyä sosiaalisesti vapaudessa, aivan itsenäisesti, oikein käytännössä eikä vain paperilla? Huudetaan muka: »sata miljoonaa päätä», ehkä tämä onkin vain metafora, mutta mitäpä heistä, jos kerran hitaissa paperihaaveissa rajaton yksinvalta sadassa vuodessa syö suuhunsa ei ainoastaan sata, vaan viisisataa miljoonaa päätä? Huomatkaa vielä, parantumaton sairas ei tule kuitenkaan terveeksi, kirjoitettiinpa sitten paperille minkälaisia reseptejä tahansa, vaan päinvastoin, jos hänen elämänsä yritetään pidentää, hän rupeaa vain

lopulta märkänemään, levittää tartuntaa, saastuttaa kaikki tuoreet voimat, jotka vielä nyt voi ottaa huomioon, niin että lopulta me kaikki joudumme tuhon omiksi. Olen kanssanne aivan yhtä mieltä siitä, että on varsin mieluista keskustella vapaamielisesti ja kaunopuheisesti ja että toimiminen — se on vaarallisempaa... Niin, mutta minähän en oikeastaan osaakaan puhua. Olen saapunut tänne tiedonantoinani ja senvuoksi pyydän arvoisaa seurakuntaa, en suinkaan äänestämään, vaan ilmoittamaan suoraan ja kursailematta: mikä on hauskeempaa, kilpikonnien tallusteleminenko suossa vaiko kiittäminen täysin höyryin yli tuon suon?

— Olen ehdottomasti »täysin höyryin kiittämisen» kannalla! — huudahti lukiolainen riemuissaan.

— Niin minäkin, — yhtyi Ljamšinin häneen.

— Valinnastahan ei oikeastaan voi olla muuta kuin yhtä ainoata mieltä, — sammalsi muudan upseeri hänen jälkeensä, samoin toinen ja kolmaskin. Eniten oli hämmästyttänyt kaikkia se, että Verhovenski oli saapunut »ilmoituksin» ja että hän oli luvannut kohta puhua.

— Hyvät läsnäolijat, näen, että melkein kaikki tekevät ratkaisunsa julistusten hengessä, — virkkoi Verhovenski katsellen ympärilleen.

— Kaikki, kaikki, — monta ääntä kajahti yht'aikaa.

— Täytynee tunnustaa, että minä olisin oikeastaan humanisemman ratkaisun kannalla, — majuri lausui, — mutta kun kerran kaikki muut ovat toista mieltä, niin olkoon menneeksi minunkin puolestani.

— Onko tämä ymmärrettävissä siten, että tekään ette vastusta? — Verhovenski kääntyi ramman puoleen.

— En minä oikeastaan... — puhuteltu punastui hieman, — mutta jos suostunkin, niin tapahtuu se yksinomaan sen vuoksi, etten tahtoisi saada aikaan...

— Kas, tuollaisia juuri te kaikki olette! Mies on puoli vuotta valmis väittelemään pelkästä »vapaamielisestä kaunopuheisuuden halusta», ja kuitenkin päättyy kaikki siihen, että hänkin äänestää muiden mukana. Hyvät läsnäolijat, ajatelkaa sentään tarkoin, onko totta, että olette kaikki valmiit?

(Valmiit mihin? — Tämä oli sanottu hyvin epämääräisesti, mutta senpä tähden juuri kysymys olikin niin viekoitteleva.)

— Olemme tietenkin... — kuului joka taholta, mutta sittenkin näyttivät kaikki katselevan toisiinsa.

— Mutta ehkä perästäpäin kadutte sitä, että niin pian suostuitte? Sehän on aina ollut teidän tapanne.

Syntyi levottomuutta, mutta hyvin eri syistä. Rampa hyökkäsi Verhovenskin kimppuun.

— Mutta suvainnette huomauttaa kuitenkin, että tuontapaisiin kysymyksiin ei muuta vastausta voi odottaakaan. Vaikka annoimmekin suostumuksemme, niin tulee teidän myöntää että kysymys oli sängen merkillisesti tehty.

— Kuinka niin merkillisesti?

— Muuten vain. Ei tuontapaisia kysymyksiä esitetä noin.

— Neuvokaa sitten miten, olkaa hyvä. Mutta tiedättekö mitä? Olin edeltäkäsini jo varma siitä, että te ensimmäiseksi loukkaantuisitte.

Te heruttelitte meistä esille myöntymyksemme ryhtyä viipymättä toimintaan, mutta onko teillä oikeutta menetellä näin? Onko teillä valtuuksia tällaiseen menettelyyn?

— Kas, kun ette huomannut kysyä sitä aikaisemmin! Mitä rupesitte vastailemaan. Ensin suostuitte, ja sitten rupesikin harmittamaan.

— Minun mielestäni tuo teidän kevytmielinen avomielisyytenne, jota osoititte tehdessänne tuon pääkysymyksenne, antaa aihetta ajatella, että teillä ei ole oikeutta enemmän kuin valtakirjojakaan, vaan että olette tehnyt kaiken vain uteliaisuutenne tyydyttämiseksi.

— Mutta mitä te nyt oikeastaan tarkoitatte? Mitä? — huudahti Verhovenski aivan kuin olisi ollut hyvinkin hädissään.

— Tarkoitan sitä, että suostumuksen ottamisen, olkoonpa se laadultaan millainen tahansa, tulisi ainakin tapahtua kahden kesken eikä tuntemattomassa, kaksikymmentä henkeä käsittävässä seurassa! — sanoa tokaisi rampa. Hän oli puhunut nyt suunsa puhtaaksi, mutta oli silti yhä kiihtynyt. Verhovenski katsahti nopeasti läsnäolijoihin erinomaisen hyvin teeskennellen levottomuutta.

— Hyvät läsnäolijat, pidän velvollisuutenani ilmoittaa, että kaikki tuo on typerää puhetta ja että keskustelumme alkaa mennä jo hieman liian pitkälle! En ole vielä »ottanut suostumusta» ainoaltakaan ihmiseltä, eikä kenelläkään ole oikeutta väittää, että olen sen tehnyt. Olemmehan vain vaihtaneet mielipiteitä. Eikö totta? Mutta olkoon nyt miten tahansa se asia, niin sanon vain, että te saatatte minut hyvin levottomaksi, — hän kääntyi taas ramman puoleen, — en saattanut ajatellakaan, että

näinkin viattomista asioista olisi tarpeellista täällä puhua kahdenkesken. Vai pelkäättekö ilmiantoa? Voisiko meidänkin keskuudessamme siis olla joku ilmiantaja?

Syntyi hirveä levottomuus. Kaikki alkoivat puhua yhteen ääneen.

— Hyvät läsnäolijat, jos asia olisi niinkin, — jatkoi Verhovenski, — niin enitenhän minä itse olisin tässä itseni saattanut huonoon valoon, ja senvuoksi tahtoisinkin tehdä vielä erään kysymyksen, mutta tietenkin, jos ette tahdo vastata, niin... Saatte tehdä aivan kuten haluatte.

— Mikä olisi se kysymys? Mikä? — kaikki huusivat, minkä jaksoivat.

— Se olisi tehtävä, jotta saisimme selvän siitä, jatkammeko vielä yhdessäoloa, vai otammeko lakkimme ja lähdemmekö kukin omalle suunnallemme.

— Entä kysymys, kysymys?

— Jos meillä kullakin olisi tiedossamme poliittinen murha, niin menisikö joku meistä ilmiantamaan, ottaen huomioon kaikki mahdolliset seuraukset, vai jäisikö hän kotiinsa odottelemaan ja seuraamaan tapauksen kehitystä? Tästä voidaan olla eri mieltä. Vastaus tähän kysymykseen selvittää meille: onko meidän erottava vai onko pysyteltävä yhdessä eikä suinkaan ainoastaan tänä iltana. Suvainnette minun kysyä ensimmäiseksi teiltä, — hän kääntyi ramman puoleen.

— Miksi juuri minulta ensimmäiseksi?

— Siksi, että teidän olette pannut alulle koko tämän jutun? Olkaa hyvä, vastatkaa viivyttelämättä, tässä ei nyt oveluus auta. Mutta saattehan itse vapaasti päättää, vastaatteko vai ettekö.

— Suokaa anteeksi, mutta kysymyksennehän on suorastaan loukkaava.

— Ei nyt muu auta, ettekö tahtoisii sanoa täsmällisemmin.

— En ole koskaan ollut salapoliisilaitoksen palveluksessa, — puhuteltu koetti päästä vastaamasta suoraan kysymykseen.

— Kiiruhtakaa, täsmällisemmin, ei ole aikaa.

Rampa suutahti niin, ettei edes enää vastailut. Ääneti hän katseli vihaisesti silmälasiansa alta kiduttajaansa suoraan silmiin.

— Ilmiantaisitteko vai ettekö? Tuleeko myöntävä vai kieltävä vastaus? — kiljahti Verhovenski.

— Tietenkään en ilmiantaisi! — kiljahti rampa kahta kuuluvammin.

— Ei kukaan, ei kukaan ilmianna, eipä tietenkään, — kajahti useampia ääniä.

— Sallinette minun kysyä teiltä, herra majuri, ilmiantaisitteko te vai ettekö? — jatkoi Verhovenski tutkiskeluaan, — ja huomatkaa, kysyn vartavasten juuri teiltä.

— En ilmiantaisi.

— Niin, mutta jos saisitte tietoonne, että joku aikoo murhata ja ryövätä jonkun toisen, tavallisen kuolevaisen, niin silloinhan te ilmiantaisitte, varoittaisitte onnetonta?...

— Tietenkin, mutta silloinhan olisi kysymyksessä aivan tavallinen kansalainen, mutta tässä olisi poliittinen murha. En ole ollut salapoliisilaitoksen urkkijana.

— Eihän tässä kukaan muukaan ole ollut, — kajahti taas ääniä. — Tarpeeton kysymys. Siihen on vain yksi vastaus. Ei täällä olla ilmiantajia.

— Minkä vuoksi tuo herra nousi paikaltaan? — huudahti naisylioppilas.

— Se on Šatov. Miksi te nousitte, Šatov? — huudahti emäntä.

Šatov oli tosiaankin noussut. Hän piteli lakkia kädessään ja katsoi Verhovenskiin. Hän näytti aikovan sanoa jotakin tälle, mutta epäröi vielä. Hänen kasvonsa olivat kalpeat, ja niiden ilme tuikea, mutta hän hillitsi kuitenkin itsensä ja lähti huoneesta sanomatta sanaakaan.

— Šatov, tämähän on teille epäedullista, — huusi Verhovenski hänen jälkeensä salaperäisesti.

— Sen sijaan se on hyvin edullista sinulle, urkkijalle ja roistolle! — huudahti Šatov hänelle vastaan jo ovesta astuessaan ja poistui.

Taas kuului huudahtelemista ja kirkunaa.

— Siinä se nyt oli, se — koetuskivi, — joku huudahti.

— Näytti olleen tarpeen, — huudahti toinen.

— Jollei vain kaikki jo olisi liian myöhäistä, — huomautti kolmas.

— Kuka hänet oikein on kutsunut tänne?

— Kuka otti hänet vastaan? — Kuka hän oikeastaan on? — Kuka on tuo Šatov? — Voisiko hän ilmiantaa vai eikö? — kysymyksiä sateli tuhkatiheään.

— Jos hän olisi ilmiantaja, niin hän olisi teeskennellyt, mutta hän vain sylkäisi ja lähti pois, — joku uskalsi huomauttaa.

— Kas, Stavrogin nousee myös. Ei hänkään ole vastannut kysymykseen, — huudahti naisylioppilas.

Stavrogin oli todella noussut, ja yht'aikaa hänen kanssaan nousi myös pöydän toisessa päässä istunut Kirillov...

— Mutta, herra Stavrogin, — emäntä jyrkästä kääntyi hänen puoleensa, — me olemme kaikki täällä vastanneet kysymykseen, ja te näytte yksinkertaisesti aikovan lähteä pois vastaamatta siihen.

— En katso tarpeelliseksi vastata kysymykseen, joka näyttää huvittavan teitä, — virkkoi Stavrogin tuskin kuuluvasti.

Niin, mutta me olemme saattaneet itsemme huonoon valoon, ja te ette ole, — useita ääniä kajahti yht'aikaa.

— Liikuttaako se minua vähääkään, että te olette »saattanut itsenne huonoon valoon»? — naurahti Stavrogin, mutta hänen silmänsä leimahtivat.

— Eikö se liikuttaisi meitä? Eikö liikuttaisi? — kuului huudahteluja. Useat nousivat seisoalleen.

— Niin mutta, hyvät herrat, — rampa kiljui, — eihän herra Verhovenski itsekään ole vastannut kysymykseen, hän vain teki sen muille.

Huomautus teki hämmästyttävän vaikutuksen. Kaikki katsahtivat toisiinsa. Stavrogin nauroi rammalle vasten silmiä ja lähti pois, ja hänen perässään meni Kirillov. Verhovenski juoksi heidän jäljessään eteiseen.

— Mitä te oikeastaan olette minulle tehnyt? — hän leperteli siepaten Stavroginia kädestä ja puristi sitä kaikin voimin. Stavrogin riuhtaisi ääneti kätensä irti.

— Menkää heti Kirillovin luo, tulen sinne heti paikalla... Se on minulle välttämätöntä, aivan välttämätöntä!

— Mutta minulle se ei ole, — vastasi Stavrogin jyrkästi.

— Stavrogin tulee kyllä, — Kirillov ratkaisi riidan. — Stavrogin, se on teille välttämätöntä. Siellä saatte nähdä.

He poistuivat.

## **KAHDEKSAS LUKU**

Ivan Tsarevitš.

He poistuivat. Pjotr Stepanovitš aikoi ensin hyökätä takaisin »istuntoon» saadakseen kaaoksen liikehtimisen asettumaan, mutta varmaankin hän sitten muutti mieltään arvellen, ettei kannattanut puuhaila suotta, koskapa hän jätti kaiken ja jo parin hetken kuluttua lensi lentämällä poistuneiden jälkeen. Juostessaan hän muisti poikkikadun, jolta pääsi vieläkin suorempaa tietä Filippovin taloon. Vajoten polviaan myöten lokaan hän lähti juoksujalkaa tuota poikkikatua pitkin ja saapui todella yht'aikaa Stavroginin ja Kirillovin kanssa portin luo.

— Siinäkö jo olette? — huomautti Kirillov. — Hyvä on. Käykää sisään.

— Tehän sanoitte asuvanne yksin? — huomautti Stavrogin kulkiessaan eteiseen asetetun kiehuvan teekeittimen ohi.

— Pian saatte nähdä kenen kanssa, — murahti Kirillov, — käykää sisään.

Tuskin he olivat tulleet huoneeseen, kun Verhovenski jo otti esille. taskustaan äskeisen Lembkeltä saamansa nimettömän kirjeen ja asetti sen Stavroginin eteen. Kaikki kolme istuutuivat. Stavrogin luki kirjeen ääneti.

— Entä sitten? — hän kysäisi...

— Tuo roisto voi tehdä, kuten hän kirjoittaakin, — selitti Verhovenski. — Koska hän on teidän käskettävissänne, niin voisitte neuvoa, miten hänen olisi meneteltävä. Uskokaa minua, hän saattaa vaikka jo huomenna mennä Lembken luo.

— No, menköön sitten.

Kuinka niin, menköön? Kun kerran voisi saada hänet siitä estetyksikin.

— Te erehdytte, minä en ole hänen käskijänsä. Ja minusta on aivan yhdentekevää. Eihän hän uhkaile minua, vaan teitä.

— Teitä myös.

— Enpä usko.

— Mutta saattaa olla toisia, jotka eivät armahda teitä. Kuulkaahan, Stavrogin, tuo on vain sanoilla leikittelemistä. Ettekö tosiaankaan henno uhrata vähän rahaa?

— Tarvitaanko siis rahaakin?

— Epäilemättä. Noin pari tuhatta tai ainakin puolitoista. Antakaa tuo summa minulle huomenna tai vaikkapa jo tänään, ja huomisiltaan mennessä saan hänet lähtemään Pietariin, sinnehän hänen mielensä näkyy palavankin. Jos vain haluatte, niin vaikkapa yhdessä Marja Timofejvnan kanssa, — huomatkaa se.

Verhovenski näytti olevan kokonaan poissa raiteiltaan. Hän puheli varomattomasti, häneltä pääsi tuon tuostakin luiskahtamaan jokin varomaton sana. Stavrogin katseli häntä ihmeissään.

— Ei minulla ole mitään syytä päästä Marja Timofejvnasta.

— Te ette siis haluakaan sitä? — Pjotr Stepanovitš hymähti pilkallisesti.

— Ehkäpä en haluakaan.

— Sanalla sanoen: tuleeko rahoja vai eikö.

— Kiukkuisen kärsimättömästi! ja mahtavasti Verhovenski tiuskaisi Stavroginille.

Tämä katsahti häneen totisena.

— Ei tule.

— Hei, Stavrogin! Teillä on jotakin mielessänne tai olette jo tehnyt jotakin! Te — vietätte hurjaa elämää!

Hänen kasvonsa vääntyivät, suupielet vavahtivat, ja hän naurahti väkinäisesti ja aivan aiheettomasti.

— Tehän saitte isältänne rahat maatilastanne, — huomautti Nikolai Vsevolodovitš rauhallisesti. — *Maman* suoritti teille Stepan Trofimovitšin puolesta noin kuusi tai kahdeksan tuhatta. Voittehan maksaa nuo puolitoista tuhatta omistannekin. Minä en kerta kaikkiaan aio enää maksaa toisten puolesta, olen jo jaellut rahojani tarpeeksi, alan jo olla pahoillani siitä. — Hän hymähti jo itsekin omille sanoilleen.

— Vai niin, te laskette jo leikkiä...

Stavrogin nousi tuoliltaan, ja samassa silmänräpäyksessä Verhovenski oli myös pystyssä ja asettui aivan huomaamattansa selin oven eteen, aivan kuin olisi aikonut sulkea toiselta tien. Nikolai Vsevolodovitš oli jo tekemäisillään liikkeen, jonka tarkoituksena oli työntää Verhovenski syrjään ja lähteä ulos ovesta, kun hän samassa kuitenkin pysähtyi.

— Šatovia en jätä teille, — hän sanoi. Pjotr Stepanovitš vavahti. Molemmat katsoivat toisiaan silmästä silmään.

— Sanoinhan jo äsken, minkä vuoksi janoatte Šatovin verta, — Stavroginin silmät alkoivat leimahdella. — Te tahtoisitte käyttää sitä voiteena viisikkojenne muodostelemiseen. Äsken te mestarillisesti ajoitte Šatovin ulos. Te tiesitte liiankin

hyvin, että hän ei olisi suostunut sanomaan, »en ilmianna», mutta hän olisi myös pitänyt alentavana valehdella teille. Mutta mitä te minusta oikein tahdotte, minusta? Jo ulkomailla te aloitte minua ahdistella. Se, mitä te minulle tähän asti olette kertonut selitykseksi, on pelkkää haavetta. Ja kuitenkin te tahtoisitte, että antamalla Lebjadkinille puolitoista tuhatta minä täten valmistaisin Fedjkalle tilaisuuden murhata hänet. Tiedän teidän ajattelevan, että samalla mieleni tekisi murhauttaa myös vaimoni. Kytkeytyänne minut näin rikoksella te aiotte saada minut täten valtoihinne, eikö totta? Mihin te tuota valtaanne oikein käyttäisitte? Minkä vuoksi minä, piru vieköön, oikeastaan olen teille tarpeen? Tarkastelkaa nyt minua kerta kaikkiaan ja päättäkää, olenko minä nyt teidän miehiänne, ja jättäkää minut sitten rauhaan.

— Mitä, onko Fedjka itse käynyt teidän luonanne? — virkkoi Verhovenski henkeään pidättäen.

— On. Hänenkin hintansa oli puolitoista tuhatta. Varmentakoon sanansa itse, kas tuollahan hän seisoo. — Stavrogin viittasi kädellään.

Pjotr Stepanovitš käännähti nopeasti ympäri. Pimeydestä astui esiin kynnykselle uusi henkilö, — Fedjka, jonka yllä oli lyhyt lammasnahkaturkki, kuten kotioiloissa ainakin, ja hän oli ilman hattua. Hän seisoi naureskellen, min että valkeat, tasaiset hampaat näkyivät. Hänen mustat, keltaiselle välähtelevät silmänsä kiersivät varovaisesti huonetta ja tarkastelivat herroja. Oli jotakin mitä hän ei näyttänyt tajuavan. Kirillov oli tuonut hänet tänne nähtävästi vasta äsken, ja tätä hänen kysyvä katseensa näytti hakevankin. Hän seisoi kynnyksellä eikä näkynyt haluavan astua sisälle huoneeseen.

— Hänet on kai tuotu tänne siltä varalta, että hän voisi olla kauppasopimuksemme todistajana, ja että hän saisi jo nähdä rahat, eikö totta? — kysäsi Stavrogin ja vastausta odottamatta lähti ulos huoneesta. Verhovenski tavoitti hänet vasta portilla. Hän näytti olevan aivan järjiltään.

— Seis! Ei askeltakaan, — hän huudahti siepaten tätä kyynärpäästä. Stavrogin yritti riuhtaista kätensä irti, mutta ei onnistunut yrityksessään. Hänet valtasi raivo. Siepattuaan vasemmalla kädellään Verhovenskia tukasta hän heitti tämän voimakkaasti maahan ja meni ulos portista. Mutta hän ei ennättänyt kulkea kolmeakymmentäkään askelta, kun tämä jo taas tavoitti hänet.

— Sovitaan pois, sovitaan, — hän kuiskasi äänen nytkähdellessä suonenedontapaisesti.

Nikolai Vsevolodovitš kohahdutti olkapäitään, mutta ei pysähtynyt eikä edes katsonut taaksensa.

— Kuulkaahan, jo huomenna tuon teille Lizaveta Nikolajevnan, tahdotteko? Ettekö? Miksi ette vastaa? Sanokaa, mitä te haluatte? Teen kaiken mitä tahdotte. Kuulkaahan: saatte Šatovin, haluatteko hänet?

— On siis totta, että olette päättänyt ottaa hänet hengiltä? — parkaisi Nikolai Vsevolodovitš.

— Mutta mitä te nyt Šatovista? Minkä tähden? — Verhovenski puhui niin nopeasti, että oli aivan hengästynyt. Aivan itsensä unohtaen hän yritti juosta aina Stavroginin edelle ja siepata tätä kyynärpäästä huomaamatta sitä itsekään. — Kuulkaahan, luovutan hänet teille, sopikaamme. Teidän laskunne on tosin suuri, mutta... sopikaamme..

Lopulta Stavrogin kuitenkin katsahti häneen ja joutui ymmälle. Katse ei ollut sama, ei äänikään sellainen, kuin se oli aina ja kuin se oli ollut äsken huoneessa, hän näki aivan uudet kasvot. Äänenpainokaan ei ollut sama, Verhovenski rukoili ja maanitteli. Siinä oli mies, joka itsensä unohtaen kerjäksi takaisin jotakin kallisarvoista esinettä, jota häneltä parhaillaan oltiin ryöstämässä tai joka jo ehkä oli ryöstettykin.

— Mutta mikä teidän on? — huudahti Stavrogin. Hän ei saanut vastausta, mutta Verhovenski juoksi yhä hänen rinnallaan katsoen hänen rukoilevasti, mutta samalla myös hellittämättömän voitonvarmasti.

— Sopikaamme! — hän kuiskasi vielä kerran.

— Kuulkaahan, minulla on saappaassani kaiken varalta puukko, kuten Fedjkallakin, mutta minä tahtoisin sopia kanssanne.

— Niin, mutta mitä pirua te oikeastaan minulla teette? — kiljaisi Stavrogin jo lopullisesti suuttuneena ja hämmästyksissään. — Piileekö tässä jokin salaisuus? Olenpa minä teille aika taikakalu.

— Kuulkaahan, me saamme aikaan sekasorron, — sammalsi puhuteltu kuin heureissa. — Ettekö usko, että voimme saada sen aikaan? Me nostatamme sellaisen sekasorron, että kaikki liikahtaa perustuksiaan myöten. Karmazinov on oikeassa sanoessaan, ettei ole mihin voisi tarttua kiinni. Karmazinov on hyvin viisas. Ei tarvita muuta kuin kymmenkunta tuollaista ryhmää Venäjällä, niin minun jälkeni häviävät olemattomiin.

— Tuollaisia samanlaisia hölmöjäkö tarkoitatte, kuin nuokin ovat? — tuli Stavrogin sanoneeksi melkein tahtomattaan.

— Oo, olkaa hieman typerämpi, Stavrogin. Olkaa itse hieman typerämpi! Mutta tiedättekö, ette te oikeastaan olekaan niin viisas, että teitä tarvitsi sellaiseen

kehoittaa. Te pelkätte, ette usko, teitä kauhistuttaa laajuus. Ja miksi ne olisivat hölmöjä? Eivät ne ole niinkään hölmöjä. Nykyjään ei ole kenelläkään omaa järkeä. Nykyjään on hirveän vähän itsenäisesti ajattelevia ihmisiä. Virginski on puhdassieluinen mies, kymmenen kertaa puhtaampi kuin te ja minä, mutta olkoon hänen laitansa miten hyvänsä. Liputin on konna, mutta hänelläkin on heikko kohtansa. Ei ole sellaista konnaa, jolla ei olisi tuollaista kohtaa. Vain Ljamšin on vailla »kohtaa», mutta hän onkin aivan täydelleen minun käsissäni. Vain muutamia tuollaisia ryhmiä lisää niin minulla on passeja ja rahaa, eikö sekin jo ole hyvä? Vaikkapa vain senkin vuoksi? On piilopaikkoja, etsikööt sitten. Jos yksi ryhmä hävitettäisiinkin juurineen, niin toiseen ne jo tietämättänsä itse tuhoutuvat. Aloitetaan sekasorto. Ettekö todellakaan usko, ettei tarvita muita kuin me kaksi?

— Ottakaa Šigaljov ja jättäkää minut rauhaan...

— Šigaljov on nerokas mies! Tiedättekö, hän on neroudessa Fourier'n kaltainen, mutta vain rohkeampi kuin Fourier, voimakkaampi kuin Fourier. Rupean tutkimaan häntä. Hän se on keksinyt »tasa-arvoisuudenkin»!

»Häntä vaivaa vilutauti ja hän hourailee. Hänelle on tapahtunut jotakin erikoista», ajatteli Stavrogin katsahtaen vielä kerran Verhovenskin kasvoihin. Molemmat kulkivat pysähtymättä edelleen.

— Hänen vihossaan kaikki on niin hyvin, — jatkoi Verhovenski, — hänellä on urkkimisjärjestelmäkin. Jokainen järjestön jäsen on velvollinen seurailemaan toinen toistansa ja on velvollinen ilmiantoihin. Jokainen yksityinen on kaikkien oma, ja kaikki ovat jokaisen yksityisen omia. Kaikki ovat orjia ja orjuudessaan yhdenvertaisia. Äärimmäisissä tapauksissa on käytettävä valhetta ja murhia. Mutta tärkeintä on tasa-arvo. Kaikkein ensimmäiseksi painetaan alas sivistys — sekä tieteiden ja kykyjen taso. Tieteiden ja kykyjen korkean tason voivat saavuttaa vain kyvykkäät, mutta korkeinta kyvykkyyttä ei tarvita. Korkeimmat kyvyt ovat aina siepanneet vallan käsiinsä ja ovat olleet despootteja. Korkein kyky ei koskaan voi olla olematta despootti, ja senvuoksi ne aina ovat saaneet aikaan enemmän turmelusta kuin hyötyä. Heidät karkoitetaan tai teloitetaan. Cicerolta leikataan kieli, Kopernikukselta puhkaistaan silmät, Shakespeare kivitetään, kas sellaista on šigaljovštšina! Orjien täytyy olla yhdenvertaisia. Ilman despotismia ei vielä koskaan ole ollut vapautta eikä yhdenvertaisuutta, mutta itse laumassa täytyy vallita tasa-arvo, ja kas se on šigaljovštšinaa! Hahaha, teistä tuntunee omituiselta? Minä kannatan šigaljovštšinaa!

Stavrogin koetti kiiruhtaa askeliaan päästäkseen mahdollisimman pian kotiin. »Jos tuo mies on humalassa, niin missä hän on ehtinyt juoda itsensä humalaan?» — hän ajatteli. — »Olisiko tuo äskeinen konjakki?»

— Kuulkaahan, Stavrogin: vuorien tasoittelu ei ole hullumpi eikä niinkään naurettava ajatus. Minä kannatan Šigaljovia! Ei tarvita sivistystä! Tiedettä on jo tarpeeksi! Ilman tieteitäkin meillä on jo aineistoa tuhanneksi vuodeksi, mutta ensin on opetettava ihmiset kuuliaisuuteen. Maailmasta ei puutu mitään muuta kuin — kuuliaisuus! Sivistyksen nälkä on jo aristokraattista nälkää. Ei tarvita kuin hivenen verran rakkautta ja perhettä, niin jo syntyy omistamisen halu. Me tukahdutamme tuon halun, me päästämme valloilleen juoppouden, valheen, ilmiannot: me päästämme valtaan raaimman epäsiiveellisuuden; jokaisen neron me sammutamme jo sen lapsuudessa. Teemme kaikki yhdennimiseksi, saamme aikaan täydellisen tasavertaisuuden. »Me osaamme ammattimme ja olemme kunniallisia ihmisiä, me emme tarvitse mitään muuta», kas siinä äskeinen Englannin työläisten vastaus. Välttämätöntä on vain välttämätön, kas, se olkoon tästä lähtien koko maapallomme yhteinen tunnuslause. Mutta tarvitaan myös suonenvetokohtauksia. Siitä huolehdimme me johtajat. Orjilla täytyy olla myös heidän johtajansa. Täydellinen kuuliaisuus, täydellinen yksilöllisyyden puute, mutta kerran kolmessakymmenessä vuodessa Šigaljov päästää suonenvetokohtaukset valloilleen, ja silloin alkavat kaikki samassa syödä toinen toistansa, tietenkin vain määrättyyn rajaan saakka, ja kaikki vain sen vuoksi, ettei aika kävisi ikäväksi. Ikävystyminen on nimittäin aristokraattinen tunne. Šigaljovštšinassa ei ole nimittäin mitään haluja. Halut ja kärsimykset kuuluvat meille ja — orjille šigaljovštšina.

— Itseänne ette siis laske joukkoon? — livahti Stavroginilta taas.

— Enkä teitä. Tiedättekö, minä olen ajatellut antaa maailman paaville. Menköön hän paljain jaloin ja käyden sekä näyttäytyköön roskaväelle: »Kas, näin pitkälle te olette minut saaneet!» Ja koko kansa seuratkoon häntä, vieläpä sotajoukkokin. Paavi ylhäällä, me hänen ympärillään ja meidän alapuoellamme šigaljovštšina. Täytyy vain saada aikaan, että Internationale suostuisi paaviin. Ja niin on vielä käyvä. Ukkopaha suostuu kyllä varmasti eikä hänellä ole muuta mahdollisuuttakaan. Muistakaa sanani, hahahaha, — onko tämä typerää? Sanokaa, onko typerää vai eikö ole?

— Riittää, — murahti Stavrogin harmistuneena.

— Riittää! Kuulkaahan, jääköön paavi sikseen! Piru vieköön šigaljovštšinan! Piru vieköön paavin! Me tarvitsemme päivän polttavimman kysymyksen eikä šigaljovštšinaa, sillä šigaljovštšina on hienotaesepän mestariteos. Se on ihanne, joka saavutetaan tulevaisuudessa. Šigaljov on hienotaesepä ja typerys, kuten jokainen filantrooppi. Tarvitaan karkeata työtä, mutta Šigaljov halveksii karkeata työtä. Kuulkaahan, lännessä on oleva paavi, mutta meillä, media tulette olemaan te!

— Jättäkää minut, tähän olette humalassa! — virkkoi Stavrogin ja kiiruhti askeliaan.

— Stavrogin, te olette hyvin kaunis! — huudahti Pjotr Stepanovitš autuaan ihastuneesti, — tiedättekö itse, että olette kaunis! Kaikkein arvokkainta teissä on juuri se, että te itse ette siitä joskus tiedä mitään. Oo, olen usein tutkien tarkastellut teitä. Olen katsellut teitä usein syrjästä olen katsellut nurkasta käsin. Teissä on vielä suorastaan yksinkertaisuutta ja puhdasta naiivisuutta, tietänettekö sitä itsekään? On, sitä on vielä. Varmasti te kärsitte, kärsitte vilpittömästi tuosta puhtaasta yksinkertaisuudestanne. Rakastan kauneutta. Olen nihilisti, mutta rakastan kauneutta. Eivätkö nihilistit muka rakastaisi kauneutta? He eivät vain rakasta epäjumalia, mutta minä, minä rakastan epäjumalaa. Te olette epäjumalani! Te ette loukkaa ketään, ja kuitenkin kaikki vihaavat teitä. Te tahtoisitte, että kaikki pitäisivät teitä vertaisenansa, mutta kuitenkin kaikki pelkäävät teitä. Ei kenenkään mieleen juolahda tulla taputtelemaan olkapäättänne. Te olette kauhistuttavassa määrässä aristokraatti. Aristokraatti, joka on mieleltään demokraatti, on lumoava. Teille ei merkitse mitään, vaikka uhraisittekin joko omanne tai jonkun toisen elämän. Te olette juuri sellainen kuin ollakin pitää. Minä, minä tarvitsen juuri sellaista, kuin te olette. Sellaista kuin te en tunne ketään toista. Te olette johtaja, te olette aurinko, ja minä teihin verraten olen vain mato...

Ja samassa hän suuteli Stavroginin kättä. Kylmät väreet syöksähtivät pitkin tämän selkää, ja kauhistuen hän tempasi kätensä pois. He pysähtyivät.

— Hullu! — kuiskasi Stavrogin.

— Ehkä hourailen, ehkä hourailen! sanoi Verhovenski puhuen hyvin nopeasti, — mutta olenhan keksinyt ensimmäisen askelen. Šigaljov ei koskaan olisi keksinyt ensimmäistä askelta Šigaljoveja on paljon! Mutta vain yksi ainoa yksi ainoa mies Venäjällä on keksinyt, miten ensimmäinen askel on otettava. Ja tämä mies olen minä. Miksi te katsotte minuun? Mutta tarvitsen teitä, ilman teitä olen nolla. Ilman teitä olen kärpänen, aate lasipurnukassa, Kolumbus ilman Amerikkaa.

Stavrogin seisoj ja katseli tarkkaavaisena hänen mielettömiin silmiinsä.

— Kuulkaahan, ensiksikin me saamme aikaan sekasorron, — puhui Verhovenski hirveän kiireisesti tuon tuostakin tarttuen Stavroginin vasempaan hihaan. — Sanoinhan jo teille, — me tunkeudumme suoraan kansaan, tiedättekö, että me jo nyt olemme hyvin voimakkaita. Meikäläisiä eivät ole ainoastaan ne, jotka murhaavat ja polttavat sekä päästelevät klassillisia laukauksia ja purevat. Sellaiset tuottavat vain häiriötä. Minun mielestäni ei ilman kuria saada mitään aikaan. Minähän olen vain konna enkä sosialisti, hahahaha! Kuulkaahan, olen jo ottanut selville heidät kaikki: opettaja, joka yhdessä lasten kanssa pilkkaa heidän Jumalaansa ja kätkyttänsä, on jo meikäläinen; asianajaja, joka puolustaa sivistynyttä murhaajaa perustellen

puolustustansa sillä, että tämä muka on uhriansa kehittyneempi eikä ole voinut olla murhaamatta saadakseen rahaa, on jo meikäläinen; koulupojat, jotka murhaavat talonpojan vain saadakseen tietää, miltä sellainen tuntuu, ovat meikäläisiä; valamiehistö, joka aina vapauttaa kaikki syytetyt, on meikäläinen; yleinen syyttäjä, joka oikeudessa vapisee sen vuoksi, että hän ei omasta mielestään ole tarpeeksi vapaamielinen, on meikäläinen, meikäläinen; järjestelijäkyvyt, kirjailijat, oi, meikäläisiä on paljon, hyvin paljon, eivätkä ne kaikki itsekään tiedä olevansa meikäläisiä. Toiselta puolen taas koulupoikien ja hölmöjen tottelevaisuus on saavuttanut huippunsa. Opettajien sappirakko on muserrettu rikki. Kaikkialla on havaittavissa määrätöntä kerskuilemistä, eläimellistä ruokahalua, ennenkuulumatonta... Tiedättekö, miten paljon saamme aikaan jo pelkillä valmiiksi leivotuilla aatepahaisilla? Lähdin täältä — silloin Litteän teesi raivoisasti julisti parhaillaan, että rikos on vain mielenvikaisuutta; tulen takaisin — rikos ei olekaan enää mielenvikaisuutta, vaan nimenomaan juuri terveen järjen ilmaus, melkeinpä suorastaan velvollisuus, ainakin ylevä vastalause. »Niin, miksikä kehittynyt murhaaja ei voisi murhata, jos hän kerran tarvitsee rahaa!» Mutta nämä ovat vasta marjan kukkasia. Venäläisen Jumalan sai antautumaan jo halpa paloviina. Kansa on juovuksissa, äidit ovat juovuksissa, lapset ovat juovuksissa, kirkot ovat tyhjinä, ja oikeudessa kuulee vain hoettavan: »Kaksisataa raipaniskua taikka ämpärillinen viinaa!» [Talonpoikaisoikeuksissa rangaistus- ja sakkotapoja. Suom. huom.] Voi, antakaa sukupolven vielä kehittyä. Ikävä vain, että ei ole aikaa odottaa, että tulisivat vieläkin enemmän juovuksiin. Kuinka ikävää, että meiltä puuttuu oikea proletariaatti! Mutta se saadaan vielä, saadaan, siihen suuntaan ollaan menossa!

– Ikävää on, että olemme tyhmistyneet, — sanoi Stavrogin jatkaen yhä matkaansa.

– Kuulkaahan, näin itse kuusivuotiaan lapsen joka talutti kotiin juopunutta äitiänsä, ja tämä sätti lastaan rumin sanoin. Luuletteko, että tämä ilahduttaa minua? Kun me saamme kaiken omiin käsiimme, niin ehkä saamme aikaan parannuksen... jos käy tarpeelliseksi, niin lähetämme tuollaisen neljäksikymmeneksi vuodeksi korpeen... Mutta yhden tai ehkäpä kahdenkin sukupolven aikana epäsiveellisyys on tarpeellista mitä häpeämättömin epäsiveellisyys, josta ei koskaan ennen ole kuultu, sellainen, joka tekee ihmisen inhoittavaksi, pelkurimaiseksi, julmaksi itsekkääksi elukaksi, — kas sitä me tarvitsemme! Ja siihen sitten »hieman tuoretta verta», jotta paremmin tottuisi. Mitä te nauratte? En minä puhu itseäni vastaan. Puhun vain filantrooppeja ja šigaljovismia vastaan. Olen konna enkä sosialisti. Hahhahhaa! Ikävä vain, että aikaa on niin vähän. Karmazinoville lupasin aloittaa toukokuussa ja lopettaa lokakuun ensimmäiseen päivään mennessä. Onko liian pian? hahaa! tiedättekö, mitä sanon teille, Stavrogin: Venäjän kansassa ei tähän mennessä ole vielä ollut kynnillisyyttä,

vaikka se onkin käyttänyt rumia sanoja. Tiedättekö, että maaorjakin kunnioitti itseänsä enemmän kuin tuo Karmazinov? Hän sai selkäänsä, mutta hän piti jumalansa, Karmazinov on ne kieltänyt.

— No, Verhovenski, ensi kerran kuuntelen teitä ja kuuntelen ihmetellen, — virkkoi Nikolai Vsevolodovitš, — teette siis tosiaankaan liene sosialisti, vaan joku poliittinen... kiipijä?

— Konna, konna. Teitä huolestuttaa kuka olen. Sanon teille heti, kuka olen, siihenhän keskusteluni juuri vie. En minä suotta suudellut kättänne. Mutta tarvitaan, että saataisiin kansakin uskomaan se, että tiedämme, mitä tahdomme, ja ymmärtämään, ja että nuo toiset vain »huitovat seipäillä ja osuvat omiinsa». Voi, kunpa olisi aikaa! Aikaa on vähän, kas siinä pulma. Me julistamme hävitystä... miksi? Niin, miksi taaskin tuo aatepahainen on niin lumoava! Mutta on välttämätöntä, aivan välttämätöntä saada ensin luut pehmitetyiksi... Me päästämme tulipalot raivoamaan... Me laskemme liikkeelle legendoja. Jokainen syyhelmäinen ryhmäpahainenkin on tässä tarpeen. Näistä samaisista ryhmäpahaisista voin löytää sellaisia oivallisia miehiä, jotka ovat valmiit vaikka ampumaan jonkun tarvittaessa, vieläpä kiittelevät kunniastakin. Niin ja sitten alkaa sekasorto. Syntyy myllerrys sellainen, että maailma ei vielä koskaan ole moista nähnyt... Peittyi sumuun pyhä Venäjä, rupeaa kaipaamaan vanhoja jumaliansa... Ja kas sitä juuri me käytämmeikin hyväksemme ja tuomme esille... kenet?

— Niin, kenet?

— Ivan-tsarevitšin.[9]

— Ke-enet?

— Ivan-tsarevitšin: teidät, teidät!

Stavrogin vajosi hetkeksi mietteisiinsä.

— Valetsaarinko? — hän samassa kysäisi peräti ihmeissään katsellen suunniltaan olevaa Verhovenskia. — Vai niin, siinä on siis suunnitelmanne!

— Me sanomme hänen »pysyttelevän salassa», — hiljaa, aivan kuin rakastunut Verhovenski kuiskasi. Hän näytti yhä siltä, kuin olisi ollut juovuksissa. — Tiedättekö, mitä merkitsevät nuo sanaset »pysyttelee salassa»? Mutta hän on ilmestyvä, ilmestyvä. Me levitämme vieläkin parempaa legendaa kuin itsensäsilpojat. Hän on olemassa, vaikka kukaan ei ole häntä nähnyt. Voi millaisen legendan voisikaan panna liikkeelle! Mutta pääasia on uusi mahti on tulossa. Ja sitä juuri tarvitaankin, sitä vaikeroiden kaivataan. Mitä sosialismi oikeastaan on saanut aikaan? Vanhan mahdin

se on hävittänyt, mutta uutta se ei ole kyennyt luomaan sijalle. Mutta tässä on ennenkuulumaton mahti! Meidän ei tarvitse muuta kuin vain yhden ainoan kerran tonkaista kangella saadaksemme maan nurin? Se kohoaa yhdellä kertaa kokonaan!

— Oikeinko te olette tosissanne ajatellut minua? — hymähti Stavrogin vihaisesti.

— Miksi te hymyilette? Vieläpä niin vihamielisesti? Älkää säikytelkö minua. Olen nyt kuten lapsi, minut voi jo pelkkä tuollainen hymähdyskin säikyttää aivan; kuoliaaksi. Kuulkaahan, minä en näytä teitä kenellekään, se on välttämätöntä. Hän on olemassa, mutta kukaan ei ole häntä nähnyt, hän pysyttelee salassa. Ja tiedättekö, ehkä voisi näyttääkin jollekulle yhdelle sadastatuhannesta. Silloin leviää kohta ympäri maan: »Näimme, näimme.» Näkiväthän kaikki omin silmin, miten Ivan Filippovitš,[10] heidän herransa ja sebaotinsa, otettiin ylös taivasiin vaunuineen kaiken kansan nähden, »omilla silmillään» vakuutti jokainen nähneensä. Te ette ole Ivan Filippovitš, te olette kaunokainen, ylpeä kuin jumala, ette etsi omaanne, päätänne ympäröi uhrautuvaisuuden sädekehä, te tahdotte olla »tuntematon». Legenda on pääasia! Te voitatte heidät puolellenne, voitatte katseellanne. Uuden totuuden tuoja, »joka välttää julkisuutta». Ja sillä välin me panemme toimeen pari kolme Salomonin tuomiota. Meillähän on ryhmämme, »viisikkomme», — sanomalehtiä ei tarvita! Jos suostumme kymmenen tuhannen joukosta vaikkapa vain yhteen ainoaan anomukseen, niin silloin jokainen jättää anomuksen. Jokaisen kyläkunnan jokainen talonpoika äkkää, että jossakin on puu ja siinä kolo, johon voi anomuksensa jättää. Vaikeroiden alkaa kansa valitella: »Uusi, oikeamielinen laki on meille tulossa», meri alkaa käydä, ja ilveilykoju luhistuu. Sitten miettimään, miten saisimme kallioperustaisen rakennelman pystyyn. Ensi kerran! Me, me yksin rupeamme rakentajiksi!

— Mielettömyyttä! — sanoi Stavrogin.

— Miksi, miksi te ette tahdo? Pelkäätekö? Senvuoksihan takerruinkin juuri teihin, koska te ette pelkää mitään. Eikö ole mielestänne viisasta? Mutta minähän olenkin toistaiseksi vielä Amerikaton Kolumbus. Voiko Kolumbus ilman Amerikkaa ollakaan viisas?

Stavrogin oli yhä vaiti. He olivat sillä välin tulleet Stavroginin portille, jonka luo he pysähtyivät.

— Kuulkaahan, — Verhovenski kumartui kuiskaamaan aivan Stavroginin korvaan, — rahattakin minä... Huomenna järjestän Marja Timofejevnan asian lopullisesti... ilman rahoja, ja jo huomenna tuon Lizaveta Nikolajevnan luoksenne. Tahdotteko Lizan... jo huomenna?

»Mutta onkohan hän tosiaankin tullut hulluksi», hymähti Stavrogin. Ovet aukenivat.

— Stavrogin, onko Amerikka jo meidän. — Verhovenski yritti vielä viimeisen kerran siepata häntä kädestä.

— Miksi? — virkkoi Nikolai Vsevolodovitš ankarana totisena.

— Ei haluta, arvastahan sen! — huudahti Verhovenski mielettömän raivon puuskassa.  
— Te valehtelette, mitätön, irstaileva, turmeltunut herrasnuhka, en usko teitä, teillä on suden ruokahalu, totta, totta totisesti!... Ettekö ymmärrä, että laskunne on nyt jo liian suuri enkä minä voi enää luopua teistä. Ei ole koko maan päällä ketään muita kuin te. Jo ulkomailla minä keksin teidät. Keksinkin katsellessani teitä. Jollen olisi tarkastellut teitä nurkasta käsin, ei koko ajatus olisi pälkähtänyt päähänikään!...

Mitään vastaamatta Stavrogin kohosi portaita ylös.

— Stavrogin! — huudahti Verhovenski hänen jälkeensä, — saatte aikaa... päivän... kaksi... vaikkapa kolmekin, mutta kolmea enempää ette saa, ja sitten — saan kai vastauksen!

## **YHDEKSÄS LUKU.**

Stepan Trofimovitš »takavarikoidaan».

Sillä välin tapahtui jotakin, joka ihmetytti minua, mutta joka Stepan Trofimovitšiin vaikutti suorastaan tärisyttävästi.

Aamulla kahdeksan aikoihin tulla touhusi luokseni Nastasja ilmoittamaan, että hänen herransa »oli takavarikoitu». En ymmärtänyt ensiksi yhtään mitään ja pääsin selville vain siitä, että »takavarikoimisen» olivat toimittaneet virkamiehet, jotka olivat tulleet ja ottaneet paperit, sotamies oli kääriänyt ne myttyyn ja »vienyt pois käsikärryillä». Uutinen oli hämmästyttävä. Kiiruhdin heti Stepan Trofimovitšin luo.

Tapasin hänet hyvin merkillisessä tilassa. Hän oli hyvin hermostunut ja kiihdyksissä, mutta samalla kuitenkin juhlallisen riemuitseva. Pöydällä keskellä huonetta porisi teeketit, ja sen lähellä oli täysinäinen teelasi, johon ei oltu koskettukaan. Stepan Trofimovitš liikkuseli pöydän lähetyvillä ja risteili nurkasta toiseen vähääkään hillitsemättä liikkeitään. Hänellä oli yllään vain punaiset, kudotut alusliivit, mutta huomattessaan minut hän kiiruhti pukemaan ylleen toiset liivit ja takin, mitä hän ei aikaisemmin koskaan ollut tehnyt silloin, kun joku hänen lähimmästä tuttavapiiristään oli tavannut hänet alusliivisillään. Hän tarttui heti kiihkeästi käteeni.

— *Enfin un ami!* — Hän huoasti täysin rinnoin. — *Cher*, lähetin hakemaan teitä yksin, eikä kukaan muu tiedä tästä mitään. Täytyy käskää Nastasjaa sulkemaan ovet ja kieltää häntä päästämästä sisään ketään, *niitä* luonnollisesti... *Vous comprenez?*

Levottomana hän katseli minuun aivan kuin vastausta odottaen. Minä tietenkin aloin kysellä häneltä, ja hänen epäselvästä puheestaan, joka tuon tuostakin katkeili ja jossa oli jos jonkinlaisia tarpeettomia syrjähyppäyksiä, sain vihdoinkin tietää, että kello seitsemältä aamulla oli hänen luokseen »äkkiä» tullut kuvernöörin virastosta virkamies...

— Pardon, j'ai oublié son nom. Il n'est pas du pays, mutta nähtävästi hänet oli tuonut Lembke, quelque chose de bête et d'allemand dans la physionomie. Il s'appelle Rosenihal. [Anteeksi, olen unohtanut hänen nimensä. Hän ei ole tšekäläisiä... jotakin tyyperyksen ja saksalaisen sekoitusta on hänen naamassaan. Hänen nimensä on Rosenthal.]

— Eiköhän se liene ollut Blüm?

— Blüm. Niin hänen nimensä todella olikin. Vous le connaissez? Quelque chose d'hébéhé et de très content dans la figure, pourtant très sévère, roide et sérieux? [Tunnetteko hänet? Hänessä on jotakin tylsää ja samalla suurta itsetyytyväisyyttä; hän vaikuttaa sangen ankaralta ja jäykältä sekä ottaa tehtävänsä vakavasti.] Tyypillinen poliisi, mutta alamaisen nöyrä, *le m'y connais*. Olin vielä nukkumassa, ja voitteko ajatella, hän pyysi minua »heittämään silmäyksen» kirjoihini ja papereihini, oui je m'en souviens, il a employé ce mot [— — — niin, nyt muistan, hän käytti juuri sitä sanaa.] Hän ei vanginnut minua, vaan ainoastaan kirjat... Il se tenait à distance [Hän ei tullut minua lähelle] ja kun hän alkoi selitellä minulle tänne tulonsa aiheita, niin hän näytti siltä, kuin minä olisin... enfin il avait l'air de croire que je tomberai sur lui immédiatement et que je commencerais à le battre comme plâtre. Tous ces gens du bas étage sont comme ça [— — — niin, hän näytti luulevan, että minä heti hyökkään hänen kimppuunsa ja alan piestä häntä pahanpäiväisesti. Kaikki alhaissäätyiset ovat samanlaisia — — —], ollessaan tekemisissä kunnollisen ihmisen kanssa... Tietenkin äkkäsin heti paikalla, mistä oli kysymys. Voilà vingt ans que je m'y prépare? [Olenhan valmistautunut siihen jo kaksikymmentä vuotta.] Aukaisin hänelle kaikki laatikkoni ja jätin hänen haltuunsa avaimeni. Itse annoin ne hänelle, aivan itse. J'étais digne et calme? [käyttäydyin arvokkaasti ja juhlallisesti.] Kirjoistani hän otti Herzenin ulkomailla julkaistut teokset sekä sidotun kappaleen *Kolokolja* ja neljä runoelmani jäljennöstä *el enfin ioui ça*. Sitten vielä papereita ja kirjeitä et quelques unes de mes ébauches historiques, critiques et politiques? [sekä joitakin kirjoittamiani artikkeliluonnoksia historian, kritiikin ja politiikan alalta] Kaiken sen he veivät. Nastasja kertoi, että sotilas vei tuon kaiken käsikärjillä, joka oli peitolla katettu, oui, c'est cela, peitolla.

Tämä oli houretta. Kuka olisi saanut selvän tästä kaikesta? Päästin taas valloilleen kysymysten! tulvan: Yksinkö Blüm oli käynyt? Kenen nimessä? Millä oikeudella? Miten hän oli uskaltanut? Mitä hän oli sanonut selitykseksi?

— Il était seul, bien seul, ja vielä joku muukin, muuten, oli ollut dans l'amichambre, oui, je m'en souviens, et puis... Vielä joku muukin oli kaikesta päättäen ollut mukana, ja eteisessä oli seisonut vahti. Kysytään Nastasjalta. Hän tietää kaiken parhaiten. *J'étais surexcilé, voyez-vous.*

Il parlait, il parlait... un las de choses; muuten hän puhui oikeastaan hyvin vähän, minä yksin puhelin... Kerroin koko elämäni, tietenkin, vain mikäli se koski juuri tätä seikkaa... *J'étais surexcilé, mais digne, je vous l'assure.* [Hän oli yksinään, aivan yksinään, — — — eteishuoneessa, niin, nyt muistan, ja sitten... Olin nähkääs ylenmäärin kiihtynyt. Hän puhui ja puhui hyvin paljon;... Olin kiihtynyt, mutta säilytin arvokkuuden.] Pelkään muuten pahoin hieman itkeneenikin. Käsikärryt he lainasivat naapurista, kauppiaalta.

— Voi, hyvä Jumala, miten kaikki on tuo saattanut tapahtua! Mutta Herran nimessä, Stepan Trofimovitš, puhukaa täsmällisemmin, tuo, mitä te kerrotte, on pelkkää unennäköä!...

— Cher, minä itsekkin olen vielä aivan kuin unissani... *Savez-vous!* Il a prononcé le nom de Teliatnikof [Tiedättekö, hän mainitsi Teljatnikovin nimen], ja luulenpa, että sehän se lienee piileskellytkin eteisessä. Niin, nyt muistan, hän ehdotti kääntymään prokuraattorin ja luultavasti juuri Dmitri Mitritšin puoleen... *qui me doit encore quinze roubles de jerelaš, soit dii en passant.* Enfin, je n'ai pas irop compris. [— — — joka sivumennen sanoen on minulle velkaa viisitoista ruplaa... korttipelistä... Muuten en käsittänyt täysin kaikkea.] Mutta minäpä olin vieläkin ovelampi, ja mitä tekemistä minulla olisi tuon Dmitri Mitritšin kanssa. Lienen pyytänyt häntä pyytämällä pitämään asian salassa, pyysin kovin, luulenpa, että nöyryin aivan liikaakin, *comment croyez-vous?* Enfin il a consenti... Aivan niin, muistan, että hän sanoikin sen itse, olisi parasta pitää salassa, koska oli tultu vain »heittämään silmäys», *el rien de plus, eikä muuta mitään, ei mitään...* ja jos ei kerran mitään löydetä, niin ei tulekaan yhtään mitään. Niin että kaikki päättyikin en amis, je suis tout-à-fait content. [mitä luulettekaan? Lopulta hän suostui... kaikessa ystävydessä... ja minä olen aivan tyytyväinen...]

— Hyväinen aika, hän tarjosi vain teille tällaisissa tapauksissa varsin tavallista takuuta järjestyksen vuoksi, ja te itse kieltäydysitte siitä! — huudahdin ystävyttäni vihaisesti.

— Ei, ilman takuuta on parempi. Ja minkä vuoksi pitäisi nyt välttämättä tästä tehdä skandaali? Olkoon kaikki toistaiseksi *en amis*... Ettekö tiedä, että jos meidän

kaupungissamme saataisiin tietää... mes ennemis... et puis à quoi bon ce procureur, ce cochon de notre procureur, qui deux fois m'a manque de politesse et qu'on a rossé à plaisir l'autre année chez celle charmante et belle Natalja Pavlovna, quand il se cacha dans son boudoir. [Vihamieheni... ja mitä hyötyä on sitten tästä prokuraattorista, tästä meidän sikamaisesta prokuraattoristamme, joka kahdesti on ollut minulle röyhkeä ja joka pari vuotta sitten sai aika selkäsaunan suloisen kaunottaremme, Natalja Pavlovnan luona, kun piiloutui tämän budoaariin.] *Et puis, mon ami*, älkää väittäkö vastaan, älkääkä riistäkö minulta rohkeuttani, sillä ei mikään ole sietämättömämpää kuin olla onneton ihminen, jolle hänen sadat ystävänsä koettelevat todistella, että hän on muka menetellyt typerästi. Istukaa muuten ja juokaa teetä, täytyy tunnustaa, että olen väsynyt... eiköhän minun olisi parasta mennä vuoteeseen ja panna etikkakääre otsalleni, vai mitä arvelette?

— Epäilemättä, — huudahdin, — tarvittaisiin oikeastaan jäitä. Te olette hyvin hermostunut. Olette kalpea, ja kätenne vapisevat. Käykää pitkäksenne, levähtäkää ja kertokaa kaikesta sitten myöhemmin. Minä istun luonanne ja odottelen.

Hän ei olisi tahtonut mennä vuoteeseen, mutta sain kuitenkin viimein hänet siihen suostumaan Nastasja toi vadissa etikkaa, kastoin siihen pyyhinliinan ja panin sen hänen päähänsä Sen jälkeen Nastasja kiipesi tuolille ja alkoi sytytellä lamppusta nurkka-pyhäntukuvan eteen. Ihmeekseni huomasin nyt sen. Lamppusta ei siellä ennen ollut, mistähän se nyt oli sinne ilmestynyt?

— Minä nähkääs äsken määräsin sen hankittavaksi, sitten kun ne olivat lähteneet, — mutisi Stepan Trofimovitš viekkaasti tirkistellen minua: — quand on a de ces choses-là dans sa chambre et qu'on vient vous arrêter [— — — kun ihmisellä on huoneessaan tällaisia esineitä ja häntä tullaan vangitsemaan — — —] niin tämä aina vaikuttaa, ja onhan heidän siellä tehtävä selkoa siitä, että näkiväthän he muka...

Saatuaan lamppusen kuntoon Nastasja pysähtyi vielä ovelle käsi poskella ja katsahti surkuttelevin ilmein isäntäänsä.

— Eloignez-là...[Lähetäkää hänet pois...] aina jollakin tekosyillä, — hän nyökähdytti sohvasta minua kohti päällään, — en siedä tuota venäläistä säälistelyä *el puis ça m'embête* [— — — se kiusaa minua].

Mutta Nastasja poistui jo itsestäänkin. Huomasin, että Stepan Trofimovitš vilkuili yhä ovelle päin ja näytti kuulostelevan jotakin eteisestä.

— Il faut être prêt, voyez-vous [Pitää olla valmiina, nähkääs...], — hän katsahti minuun merkitsevästi, — chaque moment... voivat tulla, sieppaavat mukaansa — ja huit sinne mies katosi!

— Hyvä jumala! Kuka voi tulla? Kuka teidät sieppaisi?

— *Voyez-vous, mon cher*, kysyin häneltä suoraan hänen lähtiessään, mitä minulle nyt aiotaan tehdä?

— Olisitte mieluummin kysynyt jo samalla, minne teidät aiotaan kartoittaa! — huudahdin suuttuneena.

— Sitähän minä kysymykselläni tarkoitinkin, mutta hän lähti pois vastaamatta mitään. *Voyez-vous*: mitä tulee alusvaatteisiin, pukuihin, päällysvaatteisiin erikoisesti, niin tehköt kuten haluavat. Jos saa ottaa sellaista mukaansa, — niin hyvä on, mutta jollei, niin lähettäköötppä vaikkapa sotilasmanttelissa. Mutta kuitenkin kaikitenkin ompelin kolmekymmentäviisi ruplaa... (hän hiljensi ääntänsä kurkistellen ovelle, josta Nastasja oli poistunut) piilotin liivintaskun ratkeamaan, kas tänne, koettakaapa... Luulen, etteivät ne nyt sentään koske liiveihin, mutta kukkaroon jätin näön vuoksi seitsemän ruplaa: se on muka kaikki, mitä minulla on. Kas tässä on vaihtorahoja ja kuparia, niin ettei heidän päähänsäkään voi pälkähtää, että olisin piilottanut rahaa, vaan he uskovat, että tässä on kaikki. Jumala yksin tietää, missä tämäkin yö on vietettävä!

Tätä mieletöntä puhetta kuullessani pääni vaipui aivan rinnalle. Oli päivänselvää, ettei ketään voitu vangita enemmän kuin voitiin toimittaa koti tarkastustakaan siten, kuin hän oli kaikesta kertonut. Hän ei varmastikaan muistanut oikein tarkoin, miten kaikki oli käynyt. Tämä kaikki tapahtui tosin niihin aikoihin, jolloin nykyiset lait eivät vielä olleet astuneet voimaan. Olihan totta — hänen omien sanojensa mukaan, että hänelle ehdotettiin tosin lainmukaista asiankäsittelytapaa mutta hän tahtoi olla *ovelaa ovelampi* ja kieltäytyi siitä itse... Eihän siitä tosin vielä ole niinkään kauan, kun kuvernööri saattoi, tosin äärimmäisissä tapauksissa... Mutta voiko tässä nyt olla kysymys tuollaisesta äärimmäisestä tapauksesta? Kas se minua tässä ajattelutti.

— Tämän on varmasti aiheuttanut Pietarista lähetetty sähkösanoma, — Stepan Trofimovitš virkkoi äkkiä.

— Sähkösanomako? Teitä koskeva? Senkö vuoksi muka, että teillä oli Herzenin teokset ja tuo runoelmanne? Te olette mennyt aivan sekaisin päästänne. Tämäkö olisi nyt mikään syy vangitsemiseenne?

Minä jo aivan suutuin. Hän veti suunsa irveeseen, häntä näkyi loukkaavan — ei suinkaan huutava puhetapani, vaan tuo käsitykseni, »ettei ollut syytä, muka vangitsemiseen».

— Kuka voi meidän aikanamme olla varma siitä, ettei hän jostakin syystä joutuisi vangittavaksi! — hän jupisi salaperäisesti. Oudon mieletön ja mahdoton ajatus välähti mieleeni.

— Stepan Trofimovitš, sanokaahan minulle kuten ainakin ystävälle, — huudahdin, — kuten tosi ystävälle, minä en teitä petä: kuulutteko johonkin salaiseen järjestöön vai ettekö?

Ja kas, ihmeekseni kuulin silloin, ettei hän ollut edes tästä oikein varma: ei tietänyt oikein itsekään, kuuluiko hän johonkin salaiseen järjestöön vai eikö.

— Niin, miten sen nyt ottaa, *voyez-vous*...

— Kuinka niin »miten ottaa»?

— Kun ihminen kaikesta sielustaan ja mielestään harrastaa edistystä ja... kuka voisi sellaista mennä takaamaan: luulet, että et kuulu mihinkään, mutta annas olla, niin eräänä kauniin päivänä huomaatkin kuuluvasi johonkin.

— Miten se olisi mahdollista? Tähän kysymykseenhän voi vastata vain joko myöntävä tai kieltävästi.

— *Cela daie de Pétersbourg*, silloin kun hänen kanssaan aioimme perustaa aikakauslehden. Siinä on kaiken alku. Silloin me pääsimme sieltä livahtamaan, ja meidät unohdettiin, mutta nyt ne äkkäsivät meidät. *Cher, cher*, ettekö te nyt tunne minua! — hän huudahti äänessä kipeä tuntu, — ja niin meidät siepataan, sullotaan kuomurekeen ja mars Siperiaan koko elämän ajaksi, tai sitten joudumme unohduksiin — vankikoppiin.

Ja samassa hän puhkesi polttavan haikeihin kyyneliin. Kyynelet suorastaan tulvahtivat hänen silmistään. Hän peitti kasvonsa punaiseen silkkinenäliinaansa ja itki ääneen, aivan ääneen suonenedontapaisesti kokonaista viisi minuuttia. Sen nähdessäni minua suretti ja hävetti. Tämä mies, joka oli ennustellut meille tulevaisuutta kahdenkymmenen vuoden ajan, meidän profeettamme, opettajamme, patriarkka, Kukuljnik, jonka me aina olimme asettaneet mielessämme niin korkealle, joka suhtautui meihin aina niin ylhäisesti ja jota me palvoimme ja kunnioitimme kaikesta sydämestämme pitäen kaikkea tätä suurimpana kunnianamme, — tämä mies parkui nyt, parkui kuin pikkuruikkainen vallattomuudesta rangaistu koulupoika odotellessaan vitsoja, joita hänen opettajansa on lähtenyt hakemaan. Minun tuli sääli häntä. »Kuomurekeen» hän nähtävästi uskoi yhtä lujasti kuin siihenkin, että minä istuin parhaillaan hänen vieressäsä, ja sitä hän odotteli saapuvaksi jo heti tänä samana aamuna, juuri tänä hetkenä, ja kaikkea tuota vain Herzenin teosten ja jonkin vaivaisen

runoelman vuoksi! Tämä näin täydellinen ja ehdoton jokapäiväisen elämän tuntemattomuus oli jollakin lailla liikuttavaa, mutta samalla vastenmielistä.

Viimein hän lakkasi itkemästä, nousi sohvalta ja alkoi käyskennellä edes takaisin huoneessa jatkaen yhä keskustelua kanssani, mutta kuitenkin tuon tuostakin vilkaisten ikkunaan ja kuulustellen jotakin eteisen puolelta. Keskustelumme jatkui hyvin katkonaisena. Kaikki vakuutteluni ja rauhoittamisyrityksen ponnahtelivat takaisin kuin herneet seinästä. Hän ei paljoo kuunnellut minua, mutta kuitenkin hänelle oli aivan välttämätöntä, että yritin häntä rauhoittaa ja että puhuin lakkaamatta tästä samasta aiheesta. Huomasin, että hän ei nyt olisi tullut toimeen ilman minua ja että hän ei mistään hinnasta olisi päästänyt minua poistumaan. Jäin hänen luokseen ja viivyin hänen seurassaan runsaasti pari tuntia. Kesken puheensa hän äkkiä muisti, että Blüm oli siepannut mukaansa pari julistusta, joita oli löytynyt hänen luotansa.

— Millaisia julistuksia? — säikähdin hölmöytteni. — Oletteko tekin...

— Minunkin asuntooni heitettiin niitä kerran kymmenkunta kappaletta, — hän vastasi harmissaan (hän puheli kanssani milloin harmistuneesti ja ylimielisesti, milloin taas vaihtelevasti ja nöyrästi), — mutta kahdeksan niistä ennätin piilottaa ja Blüm löysi vain kaksi...

Ja samassa hän suuttumuksesta aivan punastui.

— Vous me mettez avec ces gens-là. Luuletteko tosiaankin, että minä saattaisin olla yhteistyössä noiden roistojen, noiden salakähmystelijöiden, rakkaan poikani Pjotr Stepanovitšin kanssa, avec ces esprits-forts de la lâcheté. [Te rinnastatte minut niiden ihmisten kanssa!... noiden raukkojen kanssa.] Voi, hyvä Jumala.

— Niin, mutta jos ne jotenkin ovat sekoittaneetkin toisiinsa... Mutta sehän olisi typerää, se ei voi olla niin! — huomautin... \_\_

— *Savez-vous*, — purkautui häneltä äkkiä, hetkittäin tunnen, que je ferai là-bas quelquel escandre. [Tiedättekö... että nostatan siellä skandaalin.] Oi, älkää menkö, älkää jättäkö minua yksin! Ma carriere est finie aujourd'hui, je le sens. [Elämänurani on loppunut tänään, tunnen sen.] Tiedättekö mitä? Minäkin voin hyökätä jonkun kimppuun ja purra jotakuta, kuten se aliluutnantti...

Hän katsahti minuun omituinen ilme kasvoissaan. Tämä ilme oli säikähtynyt, mutta samalla se ikäänkuin tunnusteli minua. Yhä enemmän ja enemmän hän joutui suunniltaan ja suututteli jollekulle, — kuka sen oikeastaan tiesi miksi, — sikäli kuin aika kului eikä »kuomurekeä» kuulunut. Samassa Nastasja, joka jostakin syystä oli poistunut keittiöstä eteiseen, pudotti siellä vaatenaulakon. Stepan Trofimovitš alkoi

vapista ja jähmettyi aivan paikoilleen. Mutta kun asia selvisi, hän kiukusta melkein pä vingahdellen alkoi tömisyttää jalkojansa Nastasjalle ja ajoi hänet takaisin keittiöön. Hetken kuluttua hän virkkoi katsellen epätoivoisena minuun:

— Olen hukassa! *Cher*, — hän istuutui taas viereeni ja katsahti syvän säälin ilmein minua tarkkaavaisesti silmiin, — *cher*, en pelkää Siperiaa, vannon sen, o, je vous juré [...vannon sen...] (oikein kyynelet puristuivat esiin), pelkään jotakin aivan muuta...

Arvasin, että hän aikoi ilmaista minulle lopultakin jotakin tavatonta, jota hän aina tähän saakka oli pidättynyt ilmaisemasta.

— Pelkään häpeätä, — hän kuiskasi salaperäisesti.

— Mitä häpeätä? Asiahan on aivan päinvastoin! Uskokaa minua, Stepan Trofimovitš, kaikki selviää jo tänään, ja kaikki kääntyy teidän parhaaksenne...

— Oletteko niin varma siitä, että minut armahdetaan?

— Miten niin »armahdetaan»? Millaisia sanoja te käytättekkään? Mitä te sitten olisitte tehnyt? Vakuutan teille, että te ette ole tehnyt yhtään mitään!

— Qu'en savez-vous [Mitä tiedätte te siitä?]; koko minun elämäni *cher*... Ne muistavat kaiken... ja jolleivät lie löydä mitään, niin *sitä pahempi*, — hän lisäsi samassa aivan odottamatta.

— Kuinka niin »sitä pahempi»?

— Paljon pahempi.

— En ymmärrä.

— Ystäväni, ystäväni, mitäpä siitä, jos olisikin lähdeittävä Siperiaan, Arkangelskiin, luovuttava kaikista oikeuksista, — jos kerran on sorruttava, niin mikäpä sille! Mutta... pelkään jotakin muuta (taas seurasi kuiskaus, säikähtynyt ilme ja salaperäisyys).

— Muuta... mitä, mitä?

— Pelkään raippoja, — hän sai sanotuksi ja katsahti minuun kuin kadotukseen tuomittu.

— Keneltä te saisitte raippoja? Missä? Miksi? — huudahdin säikähtyneenä peläten hänen kadottaneen järkensä.

— Missä? Tietysti siellä, missä niitä on tapana antaa. Voi, *cher*, — hän kuiskasi aivan korvaani, — allanne lattia alkaa äkisti liikkua, te vajoatte puoliksi... Senhän kaikki tietävät.

— Satuja, — huudahdin arvattuani, mistä oli kysymys, — perättömiä juttuja, oletteko tosiaankin aina näihin asti uskonut tuommoista? Räjähdin äänekkääseen nauruun.

— Satujako? Onhan näiden satujen täytynyt saada alkunsa jostakin. Ruoskittu ei itse kertoisi sellaista. Kymmenentuhatta kertaa olen kaiken tuon kuvitellut mielessäni!

— Niin mutta teitä, minkä vuoksi nyt teitä. Ettehän te ole tehnyt mitään?

— Sitä pahempi. Kun huomaavat, etten ole tehnyt mitään, niin ruoskittavat.

— Ja te luulottelette, että teidät vietäisiin sen vuoksi Pietariin!

— Ystäväiseni, sanoinhan jo, ettei minun ole mitään sääli, *ma carrière est finie*. Siitä hetkestä alkaen, kun hän ja minä sanoimme toisillemme jäähyväiset Skvorešnikissa, minä en sure enää elämäni... mutta häväistys, häväistys, *que dira-t-elle*, jos hän saa tietää...

Epätoivoissaan hän katsahti minuun ja punastui oikein, raukka. Minäkin loin silmäni maahan.

— Ei hän saa tietää mitään, sillä ei teille tapahdu mitään. Juttelen teidän kanssanne aivan kuin ensi kertaa eläissäni. Niin te olette hämmästyttänyt minua tänä aamuna, Stepan Trofimovitš.

— Ystäväni, se ei ole arkuutta. Vaikkapa minut armahdettaisiinkin, vaikkapa lähetettäisiin tänne takaisinkin ja vaikka minulle ei tehtäisikään mitään, — niin sittenkin ja juuri sitten vasta olenkin mennyttä miestä. Elle me soupçonnera toute sa vie... [Hän jää epäilemään minua koko loppuiäkseen.] minua, minua, runoilijaa, ajattelijaa, miestä, jota hän on kunnioittavasti ihaillut kaksikymmentäkaksi vuotta!

— Se ei juolahtaisi hänen mieleensäkään.

— Aivan varmasti, — hän kuiskasi syvän vakaumuksellisesti. — Useammankin kerran puhuimme hänen kanssaan siitä Pietarissa pitkänpaaston aikoihin, ennen sieltä lähtöämme, kun molemmat pelkäsimme... *Elle me soupçonnera loute sa vie...* ja olisiko mahdollista saada häntä tästä uskosta luopumaan? Se tuntuisi epätodelliselta. Ja kuka täällä pikkukaupunkipahaisessa uskoisikaan, c'est invraisemblable... Et puis les femmes... [Eihän se ole todennäköistä... Ja naiset sitten...] Hän vain ilostuu siitä. Hän surkuttelee tietenkin aivan vilpittömästi, kuten ainakin todellinen ystävä mutta salassa — hän ilostuu... Täten annan hänelle asean, jota hän voi käyttää koko elämänsä ajan. Mennyttä on nyt elämäni! Kaksikymmentä vuotta niin täydellistä onnea hänen kanssaan ja lopuksi nyt tämä!

Ja hän peitti kasvot käsiinsä.

— Stepan Trofimovitš, eikö olisi parasta lähettää heti sana kaikesta tästä Varvara Petrovnalle? — koetin ehdottaa.

— Herra varjelkoon siitä! — hän vavahti ja hypähti seisoalleen. — Ei missään nimessä, ei koskaan sen jälkeen, mitä sain kuulla jäähyväisiksi Skvorešnikissa, ei koskaan!

Hänen silmänsä leimusivat.

Me istuimme näin vielä noin tunnin verran, ehkä enemmänkin, yhä vain jotakin odotellen,— olimme kerta kaikkiaan saaneet sellaisen päähänpiston. Stepan Trofimovitš kävi taas pitkäkseen, sulkipa silmänsäkin ja oli näin kahdenkymmenen minuutin ajan sanaakaan sanomatta, niin että lopulta jo luulin hänen nukahtaneen tai ainakin vaipuneen horrokseen. Äkkiä hän kuitenkin hypähti taas pystyyn, riuhtaisi pyyhinliinan päästään, nousi sohvalta, läheni peiliä, sitaisi vapisevin käsin kaulaliinansa ja äänen ukkosena jyrähdellessä käski Nastasjaa ojentamaan hänelle päällystakin, uuden hatun ja kepin.

— En kestä enää kauemmin, — hän lausui äänen tuontuostakin pettäessä, — en voi enää, en voi!... Mene itse!

— Minne sitten? — minäkin kavahdin jo pystyyn.

— Lembken luo. *Cher*, minun täytyy, se on välttämätöntä, se on velvollisuuteni. Olen kansalainen ja ihminen enkä lastunsirpale, minulla on oikeuteni, vaadin oikeuksiani... Kahteenkymmeneen vuoteen en ole välittänyt oikeuksistani, on suorastaan rikollista, että olen unohtanut valvoa niitä... mutta nyt vaadin. Hänen on pakko sanoa minulle kaikki, aivan kaikki. Hän on saanut sähkösanoman. Vangitkoon, jos tahtoo, vangitkoon, vangitkoon, mutta kiusata hän ei saa minua! — Näin hän huusi kiljhdellen ja tömisytteli jalkojansa maahan.

— Hyväksyn täydelleen aikeenne, — sanoin tahallisen rauhallisesti, vaikka olinkin hänestä hyvin levoton, — lienee todellakin viisaampaa tehdä se kuin istua epätietoisuudessa, mutta mielialaanne en hyväksy. Tarkastelkaahan, minkä näköinen olette, miten te tuollaisena voisitte mennä sinne. Il faut être digne et calme avec Lembke. [Lembken kanssa on käyttäydyttävä arvokkaasti ja rauhallisesti.] Toden totta, nyt te voisitte ehkä hyökätä siellä jonkun kimppuun ja puraista.

— Ilmiannan itse itseni. Mene suoraan leijonan kitaan...

— Minä tulen mukaanne.

— En ole vähempää teiltä odottanutkaan, otan vastaan uhrinne, todellisen ystävän uhrin, mutta vain portille asti, portille. Te ette saa, teillä ei ole oikeutta saattaa

itseänne huonoon huutoon minun vuokseni. O, croyez-moi, je serai calme [Oh, luottakaa minuun, tulen olemaan rauhallinen]. Tunnen olevani tänä hetkenä à la hauteur de tout ce qu'il y a de plus sacre... [— — — pyhimpien tehtävien tasalla...]

— Ehkäpä tulen sinnekin mukaanne, — keskeytin hänet. — Eilen ilmoitettiin minulle tuolta heidän typerästä juh latoimikunnastansa, — Vysotski toi tiedon, — että minutkin on otettu lukuun ja että minuakin on päätetty pyytää airueksi huomiseen juhlaan... vai mitä se nyt olikaan yhdeksi niistä kuudesta herrasta, joiden on määrä valvoa tarjoilun puolella järjestystä, olla huomaavainen naisille, viedä vieraat heille varatuille paikoille ja kantaa vasemmalla olallaan valko-punakirjavaista marsalkan nauhaa. Aioin kieltäytyä, mutta miksi en nyt tulisi mukaanne ja ilmoittaisi tekosyyksi haluavani keskustella tästä asiasta itse Julija Mihailovnan kanssa... Ja siten me pääsemme yhdessä sisälle.

Hän kuunteli nyökäytellen päätänsä, mutta kuitenkin nähtävästi ymmärtämättä puhettani. Me seisoimme jo melkein kynnyksellä.

— *Cher*, — hän ojensi kätensä nurkassa palavaa lamppusta kohti, — *cher*, en ole koskaan uskonut tuohon, mutta... olkoon niin, olkoon! (Hän teki ristinmerkin!) *Allons!*

»No niin, näin onkin parempi,» ajattelin tullessani hänen kanssaan ulkoportaille, »matkalla auttaa meitä raitis ilma, me rauhoitumme, palaamme kotiin ja käymme lepäämään».

Laskelmani osoittautuivat kuitenkin vääriksi. Matkalla juuri tapahtui jotakin, mikä järkytti kokonaan Stepan Trofimovitšin ja sai hänet lopullisesti suuntautumaan... niin että en olisi voinut odottaakaan ystävältäni senkaltaista intoa, jota hän tänä aamuna ilmaisi. Hyvä ystäväni, ystäväparkani!

## **KYMMENES LUKU.**

Flibustjerit. Kohtalokas aamu.

I.

Tapaus, joka sattui meille matkalla, oli myös mitä ihmeellisintä. Mutta minun on kerrottava kaikki järjestyksessä. Noin tuntia ennen kuin me Stepan Trofimovitšin kanssa lähdimme kadulle, monet olivat hämmästyneinä huomanneet, että kaupungilla liikuskeli ihmisjoukko, Špigulinien tehtaan työmiehiä, noin seitsemänkymmentä henkeä, ehkäpä enemmänkin. Tämä joukko kuljeskeli arvokkaasti, melkein ääneti ja tarkoituksellisesti järjestyneenä. Myöhemmin väitettiin, että nämä seitsemänkymmentä olivat tehtaan työläisten edustajia, työläisten, joita Špigulineilla oli noin yhdeksänsataa. Näiden tarkoituksena oli mennä kuvernöörin luo,

ja koska isäntäväki oli poistunut, he aikoivat hakea häneltä turvaa isännistön asettamaa tehtaan johtajaa vastaan, joka sulkiessaan tehtaan ja lähettäessään työmiehet »kilometritehtaalle» oli julkeasti pettänyt heitä tilinteossa, — mistä nyt ei enää saata olla epäilystäkään. Hyvin monet eivät meillä usko vieläkään, että olisi ollut kysymyksessä edustus, ja he vakuuttivat jo silloin, että seitsemänkymmentä henkeä oli liian suuri edustajisto ja että tämä oli yksinkertaisesti ihmisjoukko, johon kuuluivat ne, jotka olivat eniten saaneet kärsiä vääryyttä, ja että he siis olivat päättäneet vain hakea turvaa itselleen ja että minkäänlaisesta yleisestä tehtaalaisten »kapinasta», josta meillä silloin niin kovasti pauhattiin, ei ollut ollenkaan kysymys Toiset taas innokkaina väittivät, että nämä seitsemänkymmentä eivät olleet ainoastaan tavallisia kapinoitsijoita, vaan suorastaan poliittisia, s.o. koska he olivat kaikkein raivokkaimpia, heitä ei olisi voitu mitenkään saada innostetuiksi muuten kuin salaisilla julistuksilla. Sanalla sanoen, oliko tässä jonkun syrjäisen vaikutusta ja maanalaista toimintaa, — siitä ei näihin asti vielä ole päästy täysin selville. Minun yksityinen mielipiteeni on se, että nämä työmiehet eivät olleet lukeneet minkäänlaisia salaisia julistuksia, ja jos he olisivat lukeneetkin niitä, niin eivät he olisi ymmärtäneet niistä sanaakaan jo yksistään sen vuoksi, että ne, jotka sellaista sepustelivat, kirjoittivat- paljastuksenluonteisesta tyylistänsä huolimatta kuitenkin aina sangen epäselvästi. Mutta koska tehtaalaisten asema oli todella tukala ja koska poliisiviranomaiset, joiden puoleen he kääntyivät, eivät olleet ymmärtävinään heitä kohdannutta loukkausta, niin mikä olikaan luonnollisempaa kuin lähteä miehissä »itse kenraalin luo» ja jos mahdollista jonkinlaisten tunnuslauseiden muotoon seipitettyjä anomuksia kantaen järjestäytyä arvokkaasti hänen portaittensa eteen, ja heti kun hän ilmestyisi, heittäytyä polvilleen ja koroittaa äänensä, kuten itsensä Pyhän Kaitsemuksen puoleen. Minun mielestäni tässä ei tarvinnut olla kysymys kapinasta, eipä edes edustajistosta, sillä onhan tämä sangen vanha, historiallinen keino; onhan Venäjän kansa jo ammoisista ajoista alkaen rakastanut keskustelua »itse kenraalin kanssa», pelkästään noin vain huvikseen, vähääkään välittämä keskustelun tuloksista...

Ja senvuoksi olen aivan varma siitä, että vaikkakin Pjotr Stepanovitš, Liputin, ehkäpä vielä joku muukin, ehkäpä Fedjakin, olivat tarkoituksellisesti hyörineet tehtaalaisten parissa (koskapa tämän seikan tueksi on todella saatu sangen varmoja todisteita) ja keskustelleet heidän kanssaan, niin tuskinpa he kuitenkaan olivat puhelleet useamman kuin kahden, kolmen, ehkäpä viidenkin kanssa, mutta noin vain kokeiksi, ja tuskinpa siitä oikeata keskustelua oli syntynytkään. Mitä taas tulee kapinaan, niin jos tehtaalaiset olivatkin jotakin ymmärtäneet tuosta heidän propagandastaan, niin varmasti he hetken kuunneltuaan olivat kääntäneet kaikelle selkänsä, kuten ainakin typerälle ja aivan sopimattomalle asialle. Toisin oli sentään Fedjkan laita. Tätä oli

nähtävästi onnistanut paremmin kuin itse Pjotr Stepanovitšia. Siihen suureen kaupungissamme riehuneeseen tulipaloon, joka tapahtui kolme päivää myöhemmin, olivat tehneet itsensä syyllisiksi, paitsi Fedjkaa, myös kaksi tehtaalaista, — kuten jälkeinpäin epäamättömästi kävi selville, — ja myöhemmin kahden kuukauden kuluttua saatiin kiinni vielä lisäksi kolme entistä tehtaalaista, joita syytettiin maaseudulla tapahtuneesta murhapoltosta ja ryöstöstä. Mutta jos Fedjka olikin ehtinyt viekoitella seuralaisikseen tähän suoraan, välittömään toimintaan tehtaalaisia, niin olivat nämä viisi kuitenkin varmasti ainoat sellaiset, sillä toisista ei jälkeinpäinkään kuultu mitään tämäntapaista.

Oli nyt miten tahansa, mutta se oli kuitenkin totta, että työläiset tulivat lopulta joukolla aukealle, kuvernöörin talon eteen, asettuivat siihen arvokkaina ja äänettöminä. Sen jälkeen he alkoivat suu auki tuijottaa portaille ja odotella. Väitettiin että he olisivat muka heti sinne asetuttuaan ottaneet lakit päästään, siis ehkä jo noin puolta tuntia ennen kuvernementin isännän ilmestymistä, — kuvernööri ei nimittäin onnettomuudeksi ollut sinä hetkenä kotona. Samassa näyttäytyi poliisivartio, ensin pienemmissä ryhmissä ja myöhemmin jo mahdollisimman suurissa joukkueissa. Aluksi tietenkin annettiin uhkaavasti hajautumiskäskeä. Mutta työläiset seisoivat vain itsepintaisesti paikoillaan kuten lammaslauma, joka on ajettu aidan nurkkaukseen, ja vastailivat vain lakonisesti, että oli muka asiata »itselleen keskiaikalle». Heistä uhoi luja päättäväisyys. Luonnottomat huudahdukset lakkasivat. Heidät valtasi mietiskely, salaperäinen järjestäytymismääräys annettiin kuiskaten ja saattoi huomata ankaraa, puuhakasta huolestuneisuutta, mikä sai esivallan rypistämään kulmiansa. Poliisimestari piti viisaimpana odotella itse von Lembken saapumista. On aivan turhaa puhetta, että poliisimestari oli muka ajanut kolmivaljakolla täyttä laukkaa ja oli muka jo rattailta alkanut heilutella nyrkkiään. Hän tosin hyvin mielellään saapui lentäen ja erikoisesti hän rakasti lennellä niissä ajoneuvoissaan, joissa oli keltainen tausta, ja mitä enemmän nuo »hulluuteensa menehtymäisillään olevat sivuhevoset» saivat kauppahallin kauppiaat riemuihinsa, sitä komeampana poliisimestari kohosi seisomaan ajoneuvoissa, ja pidellen kiinni vartavasten siihen laitetusta nahkahihnasta hän seisoikin käsi ojennettuna kuten muistopatsas ja tarkasteli näin kaupunkia. Tässä tapauksessa hän ei kuitenkaan liene ryhtynyt käsikähmään, mutta eihän hän sentään voinut rattailta hypähtäessään olla singahduttamatta paria voimaperäistä sanaansa, mutta senkin hän teki ainoastaan sen vuoksi, ettei olisi mainettansa menettänyt. Vieläkin joutavampaa lorua on, että oli muka komennettu paikalle pistimillä varustettuja sotilaita ja että sähköiteitse oli määrätty saapumaan tykistö ja kasakat. Nämä ovat pelkkää satua, johon eivät enää usko niiden keksijätäkään. Turhaa puhetta oli sekin, että oli muka tuotu paloruiskut, joista vesi

suunnattiin kansanjoukkoon. Ilja Iljitš oli vain yksinkertaisesti huudahtanut tulistuneena, että »vedestä ei kenkään pääse kastumatta», ja tästä sananparresta varmaankin olivat syntyneet paloruiskut, jotka olivat vaeltaneet aina pääkaupungin sanomalehtien kirjeenvaihtajille saakka. Kaikkein todenperäisin toisinta, kuten saattaa arvioida, oli varmasti se, jossa mainittiin, että kansanjoukon oli piirittänyt paikalle saapunut poliisiketju ja että Lembkeä hakemaan oli lähetetty sananviejä, kolmannen osaston komisarjus, joka oli lähtenyt poliisimestarin ajoneuvoilla Skvorenikiin. Tiedettiin näet, että von Lembke oli lähtenyt ajamaan sinnepäin noin puoli tuntia sitten...

Mutta on tunnistettava, että minulle on sittenkin jäänyt ratkaisemattomaksi arvoitukseksi, miten tuollaista tyhjänpäiväistä, aivan tavallista puheillepyrkijöiden joukkoa, — heitä oli tosin seitsemänkymmentä henkeä, — kuinka tuollaista joukkoa oli voitu heti ensi askelella pitää kapinoitsijoina, jotka muka uhkasivat panna kaiken perustuksia myöten järkkymään. Minkä vuoksi itse Lembke oli saavuttuaan aivan heti, kahdenkymmenen minuutin kuluttua lähetin jäljessä, takertunut tähän ajatukseen? Luulempa (tämä on taaskin vain minun mielipiteeni), — että Ilja Iljitšille, joka äskettäin oli tullut hyväksi ystäväksi tehtaan johtajan kanssa, oli suorastaan edullista osoittaa tämä joukko von Lembkelle tässä valossa, niin että hän ei olisi ruvennut ottamaanakaan siitä sen enempää selkoa. Tämän ajatuksen oli hänelle oikeastaan antanut von Lembke itse. Kahtena viime päivänä hänellä oli ollut pari salaista erikoiskeskustelua, — tosin ne olivat sangen sekavia molemmat, — joista Ilja Iljitš oli kuitenkin päässyt sen verran selville, että esivalta uskoi lujasti julistuksiin ja siihen, että joku oli valmistanut Špigulinien tehtaan työväkeä yhteiskunnalliseen kapinaan. Tähän vakaumukseensa esivalta näkyi uskovan niin hartaasti, että jos tämä olettamus olisi osoittautunut vääräksi, niin tällainen asiointila olisi sitä suorastaan harmittanut. »Varmaankin tämän tarkoituksena on päästä suosioon Pietarissa», — Ilja Iljitš ajatteli ovella von Lembken luota palattuansa, — »no, mitäpä siitä, myötämäkeäpä se on meillekin».

Olen kuitenkin aivan varma siitä, että Andrei Antonovitš-rukka ei olisi halunnut kapinaa edes saavuttaakseen sen avulla mainetta. Hän oli mitä suurimmassa määrin toimeenpaneva virkamies, joka aivan avioliittoonsa saakka oli säilynyt täydellisesti viattomana. Eihän hän ollut syyppää siihen, että viattomien valtion puiden ja yhtä viattoman Minchenin asemesta nelikymmenvuotias ruhtinatar oli suvainnut koroittaa hänet rinnalleen? Tiedänpä jokseenkin varmasti, että tästä kohtalokkaasta aamusta alkaen olivat alkaneet ilmetä nuo hänen varsinaisen tilansa oireet, jotka, kuten väitettiin, veivät Andrei Antonovitšin lopulta määrätynlaiseen laitokseen Sveitsiin, missä hän nyt kuuluu parhaillaan keräilevän uusia voimia. Mutta jos voidaan väittää,

että tänä aamuna nimenomaan olisivat nuo eräät tosiasiat paljastuneet, niin minun mielestäni ne saattoivat ilmetä silloin jo edellisenäkin päivänä, vaikkapa vain lievemпинäkin. Tiedän, vieläpä mitä intiimimpien kuulopuheiden mukaisesti (olettaakamme, että itse Julija Mihailovna olisi myöhemmin — ei enää riemukkaana, vaan melkein pä katuen, sillä eihän nainen koskaan kadu täydelleen, — ilmoittanut minulle tuon pienen yksityiskohtan tästä tapauksesta), – että Andrei Antonovitš oli edellisenä yönä sangen myöhään, kellon käydessä kolmea aamulla, herättänyt hänet ja vaatinut häntä kuuntelemaan hänen »ultimaatumiansa». Vaatimus oli ollut niin itsepintainen, että itse Julija Mihailovnan oli ollut noustava vuoteeltansa suuttuneena ja papiljotit otsallaan sekä istuuduttava leposohvalle ja kuunneltava kaikki alusta loppuun, — minkä hän tosin teki sarkastisen halveksumisen ilmein. Tällöin hän vasta ymmärsi ensi kerran, miten kauas hänen Andrei Antonovitšinsa oli joutunut, ja kauhistui. Hänen olisi ollut lopultakin herättävä todellisuuteen ja olisi ollut osoitettava hieman lempeyttä, mutta hän salasi kauhistumisensa ja kävi entistäkin itsepäisemmäksi. Hänellä (kuten kai jokaisella aviovoimolla) oli oma tapansa kohdella Andrei Antonovitšia, tapa, jota hän oli käyttänyt monet monituiset kerrat ja joka aina oli saattanut Andrei Antonovitšin suunniltaan. Julija Mihailovnan tapana oli halveksuvasti vaieta tunniksi, pariaksi, vuorokaudeksi, joskus kolmeksikin. Tätä vaitioloa kesti, tapahtui sitten mitä tahansa, puhuipa Andrei Antonovitš tai teki mitä tahansa, vaikkapa olisi kiivennyt ikkunalle heittäytyäkseen kolmannesta kerroksesta kadulle, — tällöinen vaitioloahan on tunteikkaalle ihmiselle suorastaan sietämätöntä! Rankaisikohan Julija Mihailovna puolisoansa mistä erehdyksistä, joita tämä oli tehnyt viime päivinä, ja siitä mustasukkaisuudesta, jota tämä kaupunginpäällikkönä epäilemättä tunsu huomattessaan vaimonsa hallinnolliset kyvyt; suuttuttikohan häntä arvostelu, jonka hän oli herättänyt käyttöksellään nuorison parissa ja koko seurapiirissä ja joka osoitti, että mies ei ymmärtänyt vaimonsa hienonhienoja ja kaukonäköisen poliittisia tarkoituksia, suuttuttikohan häntä se tylsä ja mieletön mustasukkaisuus, jolla tämä kohteli Pjotr Stapanovitšia — oli nyt miten tahansa, hän oli kerta kaikkiaan päättänyt olla antautumatta, vaikka kello olikin kolme yöllä ja vaikka Andrei Antonovitš olikin kiihoittuneempi kuin koskaan aikaisemmin. Käyskennellessään edestakaisin vaimonsa huoneen matolla hän teki selkoa tälle kaikesta, tosin niin, että asioilla ei toistensa kanssa ollut paljoakaan yhteyttä, mutta ainakin hän sai sanotuksi kaiken, mitä näinä päivinä oli hänen sieluunsa karttunut, sillä — »tämä meni jo yli rajojensa». Hän aloitti siitä, että kaikki hänelle nauravat ja »vetävät häntä nenästä». »Olkoon tämä sanontatapa sopimaton, vähät minä siitä!» — hän vingahti samassa huomattessaan vaimonsa hymähdyksen, — »mitäpä siitä, että 'nenästä', onhan se totta... Ei, hyvä rouva, nyt on hetki lyönyt. Teidän on hyvä tietää, että nyt on nauru kaukana ja että teidän naisellisen oikuttelunne

ilmaukset eivät ole nyt paikallaan. Me emme ole nyt kiemailevan naisen budoaarissa, vaan me olemme kuten kaksi vertauskuvallista olentoa ilmapallolla, kaksi olentoa, jotka ovat kohdanneet toisensa sanoakseen kerrankin toisilleen totuuden.» (Hän tuon tuostakin sotkeutui sanoihinsa eikä löytänyt aina oikeata ilmaisua muuten sangen oikeille ajatuksillensa.) »Te, te, te, hyvä rouva, olette saattanut minut luopumaan entisestä asemastani. Olen suostunut kaikkeen vain teidän vuoksenne, vain siksi, että te saisitte kunnianhimonne tyydytyksi... Te hymyilette sarkastisesti! On vielä liian aikaista riemuita, ei ole kiirettä. Tietäkää se, hyvä rouva, tietäkää se, että olisin hyvin kyennyt ja voinut hoitaa toimeni enkä ainoastaan tätä ainoata, vaan vieläpä kymmentä muutakin tämänkaltaista, sillä minulla on kykyä. Mutta teidän kanssanne, hyvä rouva, on mahdotonta saada mitään aikaan, sillä teidän läsnäolonne tappaa kykyni. Kahta keskusta ei voi olla olemassa, mutta te olette järjestänyt kaksi sellaista, — toisen minun työhuoneeseeni ja toisen — omaan huoneeseenne. Kaksi keskusta, mutta sitä minä en salli, hyvä rouva, en salli, en salli! Virkatehtävissä samoin kuin avioliitossakin täytyy olla yksi valtakeskus, ei käy päinsä, että mitä on kaksi. Mutta miten te olette minut palkinnut?» — hän huudahteli edelleen. — »Mitä on ollut avioliittomme? Kaiken aikaa, joka hetki te olette todistellut minulle, että olen mitätön, typerä, alhainen, ja minun on ollut pakko kaiken aikaa, joka hetki nöyryytettynä vuorostani todistella teille, etten ole niinkään mitätön, en ole ollenkaan typerä, vaan kykenen suorastaan häikäisemään jalolla luonteellani, niin, eikö tämä ole ollut meille kummallekin alentava suhde?» Näin sanoessaan hän tömisytti molempia jalkojansa mattoon hyvin nopeassa tahdissa, niin että Julija Mihailovnan oli jo pakko nousta seisoaalleen synkän arvokkain ilmein. Andrei Antonovitš hiljeni pian, mutta muuttui nyt hengeämieliseksi, jopa alkoi ääneen itkeäkin (todella ääneen itkeä), lyöden nyrkillä rintaansa, ja tätä kesti viitisen minuuttia, ja se yltyi yhä enemmän ja enemmän, sikäli kuin Julija Mihailovnan täydellistä vaitioloa kesti. Lopulta hän eksyi sellaiseenkin tyhmyyteen, että tunnusti suoraan olevansa hyvin mustasukkainen Pjotr Stepanovitšille. Aavistellaan menetelleensä äärimmäisen typerästi hän raivostui suorastaan ja kiljaisi, ettei hän »anna pilkata Jumalaa», että hän hajoittaa tuon »anteeksiantamattoman uskonnotton salongin», että »kaupunginpäällikön velvollisuus on uskoa Jumalaan», samoin siis hänen vaimonsakin, että hän ei siedä silmissään noita nuorukaisia, että »teidän, hyvä rouva, olisi jo oman arvonnekin vuoksi huolehdittava miehestänne ja vaalittava hänen järkeänsä, vaikkapa hänellä olisikin huonot lahjat (ja minullahan ne eivät suinkaan ole huonot), ja teidän oikeastaan olettekin syynä kaikkeen, te olette syynä siihen, että kaikki minua halveksivat, te olette kaikkia siihen yllyttänyt!...» Vielä hän huusi, että hän »hävittää perinjuurin koko naiskysymyksen niin että siitä ei jää hajuakaan, että hän kieltää ja hajoittaa tuon kotiopettajattaria varten (piru heidät periköön!) järjestetyn juhlan karkoittaa

ensimmäisen vastaantulevan kotiopettajattaren heti huomisaamuna kuvernementista 'kasakkavoimalla'.» — »Tahallani, tahallanikin», hän vingahteli. »Tiedättekö, tiedättekö», — hän huusi, — »että nuo teidän roistonne koettavat puheillaan kiehtoa tehtaantyyväkeä ja että minä sen varsin hyvin tiedän? Tiedättekö, että he tahallaan levittelevät julistuksia, tahallaan! Tiedättekö, että tunnen neljän roiston nimet ja että olen tulemaisillani hulluksi, tulen hulluksi aivan lopullisesti — lopullisesti!...» Mutta nyt Julija Mihailovna yht'äkkiä lopetti vaitiolonsa ja ilmoitti ankarana, että hän jo on itse kauan tietänyt noista rikollisista aikeista, että tämä kaikki oli vain joutavaa ja että Andrei Antonovitš suhtautui kaikkeen tähän liian vakavasti. Ja mitä tuli noihin vallattomiin nuorukaisiin, niin hän ei tuntenut niistä ainoastaan neljää, vaan kaikki (sen hän kyllä valehteli), mutta että hän ei kaiken tämän vuoksi suinkaan aikunut menettää järkeänsä, vaan oli järjestään entistäkin varmempi ja uskoi, että kaikki päättyisi lopulta täydelliseen sopusointuun: nuorisoa olisi rohkaistava, saatettava se järkiinsä, yht'äkkiä ja odottamatta todistettava sille, että sen aikeet kyllä tunnetaan, ja sen jälkeen osoitettava sille järkevien ja valoisampien toimintamahdollisuuksien uudet päämäärät. Mutta voi, miten kävi sinä hetkenä Andrei Antonovitšin. Saatuaan tietää, että Pjotr Stepanovitš oli taas vetänyt häntä nenästä ja noin karkeasti pitänyt häntä pilkkanaan, että hän oli hänen vaimolleen uskonut paljon enemmän jo aikaisemmin kuin hänelle itselleen ja että loppujen lopuksi itse Pjotr Stepanovitš olikin ehkä pääsyyllinen kaikkiin noihin rikollisiin aikeisiin, hän joutui suorastaan raivoihinsa. — »Tiedä se, sinä tolkuton, sapekas nainen», — hän huudahti yhdellä kertaa katkaisten kaikki kahleet, — »tiedä se, että sinun arvottoman rakastajasi minä heti paikalla vangitutan, taotutan jalkarautoihin ja lähetän sotaväkeen tai... tai hyppään itse sinun läsnäollessasi ulos ikkunasta!» Vastaukseksi hänen pitkään puheeseensa Julija Mihailovna kävi kasvoiltaan suuttumuksesta aivan viheriäiseksi ja alkoi ääneensä nauraa. Hän nauroi pitkään, kaikuvasti, äänen milloin laskiessa, milloin kohotessa, aivan täsmälleen siten kuin ranskalaisessa teatterissa nauraa näyttelijätär, jolle maksetaan satatuhatta ruplaa, näyttelijätär, joka esittää kiemailevia naisia, pilkkaa vasten silmiä miestänsä, joka rohkenee olla hänen vuoksensa mustasukkainen. Von Lembke oli jo heittäytymäisillään ikkunaa kohti, mutta samassa hän pysähtyi kuten maahan naulittu, risti kätensä rinnalleen ja kalpeana kuten kuollut katsahti pahaennustavan vihaisesti nauravaan vaimoonsa: »Tiedätkö sinä, Julija», hän lausahti hengästyneenä ja rukoilevin äänin, — »tiedätkö, että minäkin ehkä voisin vielä tehdä jotakin?» Mutta kuullessaan uuden, vielä entistäkin voimakkaamman naurunpurskahduksen, joka oli seurauksena hänen viimeksimainitsemistaan sanoista, hän puri hampaansa yhteen ja hyökkäsi samassa valittaen — ei suinkaan ikkunaa, vaan vaimoansa kohti uhaten häntä nyrkillään. Hän ei laskenut kättänsä alas, ei, ei, ei, mutta siihen hän kuitenkin pysähtyi. Katsahtamatta edes taakseen hän

juoksi suoraa päätä työhuoneeseensa ja heittäytyi siellä suin päin häntä varten valmistetulle vuoteelle, kääriytyi suonenedontapaisesti pää edellä hursteihin ja jäi siihen liikkumattomana pariaksi tunniksi, unettomana, ajatuksitta, kivenpaino sydämellään ja tylsä, liikkumaton epätoivo sielussaan. Silloin tällöin koko hänen ruumiinsa vavahteli kuin vilutaudissa. Hänen mieleensä johtui asioita, joilla ei ollut mitään yhteyttä toistensa kanssa ja jotka eivät sopineet tähän tilaisuuteen. Toisinaan hän ajatteli esimerkiksi sitä vanhaa seinäkelloa, joka oli ollut viisitoista vuotta sitten hänen huoneessaan Pietarissa ja josta minuuttiviisari oli pudonnut, toisinaan perin iloista virkatoveriansa Milbois'ta ja sitä, miten he yhdessä Aleksanterin puistossa olivat kerran saaneet kiinni varpusen ja sitten huomanneetkin yht'äkkiä, että toinen heistä oli jo kollegiasessori, ja silloin he nauroivat niin, että puisto raikui. Luulen, että hän nukahti vasta noin seitsemältä aamulla itse sitä huomaamattakaan ja nukkui makeasti nähden ihania unia. Herättyänsä noin kymmeneltä aamulla hän hurjasti hypähti vuoteelta, muisti samassa kaiken ja löi lujasti kämmenellään otsaansa. Tänä aamuna hän ei välittänyt aamiaisesta, ei Blümistä, ei poliisimestarista, ei virkamiehestä, joka ilmestyi muistuttamaan häntä siitä, että — — — skin kokouksen osanottajat odottavat häntä puheenjohtajakseen, hän ei kuunnellut mitään eikä ollut ymmärtävinään mitään, vaan karkasi kuten mielipuoli Julija Mihailovnan puolelle. Siellä Sofia Antropovna, hienosta perheestä kotoisin oleva vanhus, joka jo kauan oli elelyt Julija Mihailovnan luona, sai vaivoin hänelle selvitetyn, että hänen vaimonsa oli suvainnut lähteä suuressa seurassa, joka ajoi kolmessa vaunussa, jo noin kymmeneltä aamulla Varvara Petrovna Stavroginan luo Skvorešnikiin katsomaan, oliko paikka sopiva toista aiottua juhlaa varten, juhlaa, jota oli määrä viettää parin viikon perästä ja josta oli jo sovittu kolme päivää sitten itsensä Varvara Petrovnan kanssa. Tämä sanoma hämmästytti Andrei Antonovitšia, hän palasi työhuoneeseensa ja käski viipymättä valjastaa hevoset. Hän maltoi tuskin odottaa niitä. Hänen sielunsa kaipasi Julija Mihailovnaa, — vain katsahtaa kerran häneen, olla hänen lähellään, vaikkapa vain viisi minuuttia. Ehkä tämäkin katsahtaisi häneen, huomaisi hänet, hymyilisi kuten ennenkin ja antaisi anteeksi — oi, voi! »Miksi hevosia ei kuulu?» Koneentapaisesti hän aukaisi pöydällä olevan paksun kirjan (toisinaan hänen tapansa oli näin ennustaa kirjasta, aukaista se umpimähkään ja lukea se kohta, mikä osui oikealle sivulle kolmannelle riville ylhäältäpäin lukien). Tällä kertaa tuli: »*Tout est pour le meilleur des mondes possibles*». *Voltaire, Candide*. Hän sylkäisi ja kiiruhti ajoneuvoihin: »Skvorešnikiin!» Jälkeenpäin ajomies kertoi, että herra oli koko matkan häntä hoputtanut, mutta kun viimein oli ajettu aivan lähelle herraskartanoa, tämä olikin äkkiä käskenyt kääntää takaisin ja ajaa taas kaupunkiin, yhä hoputtaen: »Sukkelammin, ole hyvä, sukkelammin.» Mutta tuskin oli ehditty kaupungin vallille, kun »he olivat käskeneet taas pysähdyttää, astuivat alas ajoneuvoista ja lähtivät tien

yli pellolle, ajattelin, että ehkäpä lie kysymyksessä jokin tapahtumainen, mutta he alkoivatkin vain tarkastella kukkasia ja seisoskelivat näin pitkän aikaa, oikein tuntui kummalliselta, tosiaankin, oikeinpa jouduin hämilleni». Näin kertoi ajomies. Muistan, millainen ilma oli tuona aamuna: oli kylmä ja kirkas, tuulinen syyskuun päivä. Andrei Antonovitšin eteen, hänen, joka oli pysähtynyt tien laidalle, avautui synkkä näky: paljaat pellot, joilta jo kauan sitten vilja oli korjattu, ulvahteleva tuuli pieksi joitakin säälittäviä kuihtuneita keltaisten kukkien tähteitä... Mahtoikohan hän verrata itseänsä ja kohtaloansa noihin kuihtuneisiin kukkiin, jotka syksy ja hallat olivat palelluttaneet. Tuskinpa sentään. Luulenpa jokseenkin varmasti, että hän ei edes ajatellut kukkia, vaikka ajomies niin oli luullut, ja samoin arveli myös juuri sinä hetkenä poliisimestarin ajoneuvoissa paikalle saapunut ensimmäisen osaston komisarjus, joka vakuutti sitten myöhemmin, että hän todellakin oli tavannut esivallan seisomassa kädessään kimppu keltaisia kukkia. Tämä komisarjus — perin innokas hallintoviranomainen, Vasili Ivanovitš Flibustjerov, oli vasta äsken saapunut vieras kaupungissamme, mutta siitä huolimatta hän oli jo ehtinyt kunnostautua ja saavuttaa mainetta määrättömällä työllään, eräänlaisella yliyriyksellä kaikissa edesottamisissaan, niin hyvin toimeenpaneissa tehtävissään kuin synnynnäisesti epäraitissa tilassaan. Hypähdettyään ajoneuvoilta ja hämmästyttyään aika tavalla nähtyään päällikkönsä toimet hän aivan mielettömästi, mutta kuitenkin sangen vakuuttavasti yhdessä ainoassa hengähdyksessä teki tiettäväksi, että »kaupungissa oli levotonta».

— Häh? Mitä? — Andrei Antonovitš kääntyi hänen puoleensa ankarin kasvoniilmein mutta vähääkään ihmettelemättä ja ollenkaan muistamatta ajoneuvoja ja ajomiestä, aivan kuin olisi ollut omassa työhuoneessaan.

— Ensimmäisen osaston komisarjus Flibustjerov, teidän ylhäisyytenne. Kaupungissa on kapina.

— Flibustjeritko? virkkoi — Andrei Antonovitš ajatuksissaan.

— Aivan niin, teidän ylhäisyytenne. Špigulinilaiset kapinoivat.

— Špigulinilaiset!...

Jotakin tuttua tuli hänen mieleensä kuullessaan tuon nimen »Špigulinilaiset». Hän oikein vavahti ja vei sormensa otsalleen: »špiguliinilaiset!» Ääneti, mutta yhä vielä mietteissään hän kiirehtimättä lähestyi ajoneuvojansa, istuutui niihin ja käski ajaa kaupunkiin. Komisarjus ajoi omillaan hänen jäljessään.

Saatan kuvitella, että hän matkalla ajatteli kaikenmoisia huvittavia asioita, eriaiheisia, mutta tuskinpa hänellä kuitenkaan oli mitään vakaata yhtenäistä suunnitelmaa tai jotakin määrätynlaista tarkoitusta ajaessaan kuvernöörin talon edessä olevalle torille.

Mutta tuskin hän oli huomannut riviin asettuneen ja vakaasti seisovan »kapinallisten» joukon, poliisiketjun, voimattoman (ehkäpä tämä oli vain tahallaan voimaton) poliisimestarin ja tuon häneen kohdistuvan yleisen odotuksen, kun veri alkoi samassa virrata kohti hänen sydäntänsä. Kalpeana hän nousi ajoneuvoista.

— Lakit pois! — hän virkkoi tuskin kuuluvasti ja hengityksen salpautuessa, — polvilleen, — hän vingahti odottamatta, itselleenkin odottamatta, ja kas tämä odottamattomuushan se ehkä ratkaisikin kaiken. Tapahtui kuten laskiaismäenlaskussa: voiko mitenkään pysähdyttää keskelle mäkeä kelkkaa, joka jo kerran on lähtenyt alamäkeä liukumaan? Pahaksi onnekseen Andrei Antonovitš oli ikänsä kaiken ollut kuulu siitä, että hänellä oli selväpiirteinen luonne ja että hänen tapansa ei ollut koskaan huutaa räyskiä ja polkea jalkaa kenellekään. Mutta tällaisethan saattavat olla vieläkin vaarallisempia silloin, kun sattuu, että näiden kelkka jostakin syystä ryöstäytyy mäkeä alas vierimään. Hänen silmissään musteni.

— Flibustjerit! — Hän kiljaisi vingahdellen, aivan tolkuttomasti ja katkeilevin äänin. Hän pysähtyi hetkeksi itsekään tietämättä, mihin olisi ollut ryhdyttävä, mutta kuitenkin hyvin tietäen ja vaistoten koko olemuksellaan, että hänen välttämättä oli nyt jotakin tehtävä.

— »Herra Jumala!» — kuului kansan joukosta. Joku maalaispoika alkoi tehdä ristinmerkkejä, kolme, neljä miestä oli jo todella vähällä laskeutua polvilleen, mutta kaikki muut alkoivat liikkua yhtenä joukkona noin kolme askelta eteenpäin, ja samassa he jo kajahduttivat: »Teidän ylhäisyytenne... olemme, neljäkymmentä kussakin ryhmässä... tehtaan isännöitsijä... etkö voisi sanoa sanaasi puolestamme» j.n.e., j.n.e., siitä ei voinut saada minkäänäköistä selvää.

Voi! Andrei Antonovitš ei päässyt siitä perille. Kukkaset olivat yhä vielä hänen kädessään. Kapina oli aivan silminnähtävä, aivan kuten äsken Stepan Trofimovitšille kuomureki. Mutta sillä välin kuin »kapinallisten» joukko tuijotti häneen silmät selällään, hyöri hänen edessään »kiihoitteleva» Pjotr Stepanovitš, joka ei eilisestä päivästä lähtien ollut häntä hetkeksikään jättänyt, — Pjotr Stepanovitš, se samainen Pjotr Stepanovitš, jota hän vihasi...

— Raippoja! — hän huudahti vielä odottamattomammin.

Syntyi kuolon hiljaisuus.

Kas näin oli kaikki tapahtunut aivan alusta alkaen, mikäli voin päättää tarkoista tiedonannoista sekä omista arveluistani. Mutta mitä pitemmälle tullaan, sitä epätarkemmiksi käyvät tiedonannot samoin kuin omat arvelunikin. On kuitenkin muutamia tosiasioita tullut tietoomme.

Ensinnäkin, raipat ilmestyivät jollakin tavoin hieman liian kiireellisesti: ne oli nähtävästi tuotu kaiken varalta huomaavaisen poliisimestarin toimesta. Rangaistusta joutui kärsimään luultavasti kaiken kaikkiaan vain kaksi, tuskin niitä oli kolmea, tästä olen aivan varma. On kai ilmeistä kuvittelua, että muka kaikkia olisi rangaistu tai että ainakin puoli joukosta olisi joutunut kärsimään. Joutavaa puhetta on sekin, että joku ohikulkeva köyhä, mutta hieno naishenkilö oli muka »siepattu kiinni ja viipymättä jostakin syystä ruoskittu», vaikka tästä naishenkilöstä minä itsekin luin jonkin ajan kuluttua erään pietarilaisen sanomalehden kirjeenvaihtajan uutisesta. Monet meillä väittivät, että muudan hautajaisapurenkaan ylläpitämän vanhain turvakodin hoidokki Avdotja Petrovna Tarapygina oli muka palatessaan vierailulta turvakotiin kulkenut torin kautta, tunkeutunut katsojien joukkoon aivan sulasta uteliaisuudesta ja nähdessään, mitä tapahtui, huudahtanut: »Hyi häpeätä!» ja sylkäissyt. Tämän vuoksi hänet oli muka otettu kiinni ja hänelle oli »annettu mitä kuuluu». Tästä tapahtumasta ei puhuttu ainoastaan sanomalehdistössä, vaan kaupunkilaiset hätäpäissään panivat jo hänen auttamisekseen keräyslistankin kiertämään. Minäkin merkitsin siihen kaksikymmentä kopeekkaa. Ja mitä arvelette? Jälkeenpäin kävi selville, että tuollaista turvakodin hoidokkia Tarapyginaa ei ollut olemassakaan. Minä itse kävin hänestä tiedustelemassa hautuumaan turvakodista: Siellä ei oltu koskaan sellaisesta Tarapyginasta kuultu, ja vähät siitä, siellä suorastaan loukkaannuttiin, kun kerroin heille kiertelevän huhun. Tästä olemattomasta Avdotja Petrovnasta minä oikeastaan mainitsen vain sen vuoksi, että Stepan Trofimovitšille oli vähällä käydä aivan kuten tällekin (siinä tapauksessa, jos tämä todellakin olisi ollut olemassa); luulenpa melkein, että hänestä saikin aiheensa Luo tolkuton Tarapygina-huhu, s.o., sittenkuin juoru oli jo ehtinyt kehittyä tarpeeksi, Stepan Trofimovitš oli muokattu jonkinlaiseksi Tarapyginaksi En ymmärrä mitenkään, kuinka hän ehti livahtaa luotani heti, kun olimme saapuneet torille. Aavistaen pahaa aioinkin ensin viedä hänet torin laitaa pitkin suoraan kuvernöörintalon portaille, mutta uteliaisuus valtasi kuitenkin minut, ja senvuoksi pysähdyin hetkeksi kysyäkseni jotakin ensimmäiseltä vastaantulijalta, ja kun katsahdin ympärilleni, Stepan Trofimovitš oli jo hävinnyt vierestäni. Vaistoni ohjaamana riensin heti hakemaan häntä kaikkein vaarallisimmalta paikalta. Jostakin syystä minusta tuntui, että hänenkin kelkkansa oli nyt lähtenyt kiitämään mäkeä alas. Löysinkin hänet todella aivan tapahtumien keskustasta. Muistan siepanneeni häntä kädestä, mutta hän katsahti minuun ylpeän hiljaisesti ja määrättömän arvokkaasti.

— *Cher*, — hän virkkoi, ja hänen äänessään värähti jokin liiasta pingoittuneisuudesta katkennut kieli. — Jos kerran kaikki nämä täällä torilla meidän läsnäollessamme noin häikäilemättömästi antavat määräyksiänsä, niin mitä voisikaan silloin odottaa tuolla... silloin kun hänen on toimittava itsenäisesti.

Ja vihasta aivan vapisten ja katseessa taistelunvaatimus hän kohotti julman paljastushaluisesti sormensa parin askelen päässä meistä seisovaa ja meihin tuijottavaa Flibustjerovia kohti.

— *Tuolta?* — huudahti Flibustjerov ja hänen katseensa hämärtyi. — Miltä tuolta? Entä kuka sinä olet? — hän astui Stepan Trofimovitšin luo nyrkkiään pudistellen. — Ken olet? — hän ulvahti mielettömästi, kipeän tuskaisesti ja epätoivoisesti (huomautan, että hän tunsi Stepan Trofimovitšin erinomaisen hyvin ulkonäöltä). Vielä hetki Flibustjerov olisi varmasti siepannut häntä kauluksesta, mutta kaikeksi onneksi Lembke käänsi huudon kuultuansa päänsä meitä kohti. Hämmästyneenä, mutta tarkkaavasti hän katsahti Stepan Trofimovitšiin, aivan kuin hänelle samassa olisi jotakin selvinnyt, ja yht'äkkiä hän kärsimättömästi viittasi kädellään. Flibustjerov vaikenii. Yritti viedä Stepan Trofimovitšin pois kansanjoukosta. Luulenpa muuten, että häntä jo itseäänkin halutti peräytyä.

— Kotiin, kotiin, — vaadin itsepäisesti, — siitä, ettemme saaneet selkäämme on meidän kiittäminen yksinomaan Lembkeä.

— Menkää, ystäväni, syy on yksin minun, en tahdo sekoittaa teitä tähän. Teillä on tulevaisuutta ja eräänlaisia mahdollisuuksia, mutta minä — mon heure a sonné [hetkeni on tullut].

Hän astui lujin askelin kuvernöörintalon ulkoportaille. Ovenvartija tunsi minut. Me ilmoitimme molemmat aikovamme Julija Mihailovnan luo. Vastaanottohuoneessa me istuuduumme ja aloimme odotella. En tahtonut jättää yksin ystäväni, mutta pidin vielä tarpeettomana puhua hänelle mitään. Hän oli kuten ihminen, joka on päättänyt uhrata elämänsä varmaan kuolemaan isänmaansa puolesta. Me emme istuneet vierekkäin, vaan eri puolilla huonetta, minä lähempänä ovensuuta, hän taas kauempana päinvastaisella suunnalla. Hän istui miettiväisenä, pää hieman taivutettuna ja nojasi kevyesti käsin kävelykeppiinsä. Leveälieristä hattuaan hän piteli vasemmassa kädesssä. Näin me istuimme noin kymmenen minuuttia.

II.

Samassa Lembke tuli nopein askelin huoneeseen poliisimestarin saattamana, katsahti meihin hajamielisesti ja kiinnittämättä meihin sen enempää huomiota suuntasi askelensa oikealla puolella olevaan työhuoneeseensa, mutta Stepan Trofimovitšpa nousikin hänen eteensä ja sulki häneltä tien. Pitkääkasvuisen Stepan Trofimovitšin olemus, joka ei muistuttanut ollenkaan meitä muita tek' vaikutuksensa. Lembke pysähtyi.

— Kuka te olette? — hän mutisi hämmästyneenä, aivan kuin olisi osoittanut kysymyksensä poliisimestarille kuitenkin kääntämättä päätänsä vähääkään tämän puoleen ja tarkastellen yhä Stepan Trofimovitšia.

— Virastaeronnut kollegiasessori Stepan Trofimovitš Verhovenski, teidän ylhäisyytenne, — vastasi Stepan Trofimovitš arvokkaasti taivuttaen päätänsä, mutta silmissä tylsä ilme.

— Mitä asia koskee? — virkkoi Lembke päällikkömäisen lakonisesti ja ylhäisen kärsimättömästi käänsi korvansa Stepan Trofimovitšin puoleen pitäen häntä jonakuna aivan tavallisena anojana, joka aikoi jättää hänelle jonkin kirjallisen anomuksen.

— Tänäpä on luonani toimitettu kotitarkastus virkamiehen johdolla, teidän ylhäisyytenne nimessä, sen vuoksi haluaisin...

— Nimi? Nimi? — Lembke aivan kärsimättömästi kysäisi kuin jotakin aavistellen.

Stepan Trofimovitš toisti nimensä vieläkin arvokkaammin.

— A-haa-a! Se on... siis, se taimitarha... Arvoisa herra, te olette antanut ymmärtää... Oletteko professori? Professoriko?...

— Aikoja sitten minulla on ollut kunnia pitää muutamia luentoja... —skin yliopiston nuorisolle.

— Nuo-ri-solleko! — Lembke suorastaan vavahti, vaikka toisekseen voin vaikka lyödä vetoa, että hän ymmärsi sängen vähän siitä, mistä nyt oli kysymys, käsittäpä tuskin sitäkään, kenen kanssa hän oikeastaan puhui.

— Minä, arvoisa herra, en sitä salli. — Hän suuttui samassa kauheasti.

— Nuorisoa minä en hyväksy. Se ei ole mitään muuta kuin julistuksia.

Se on hyökkäys yhteiskuntaa vastaan, arvoisa herra, merihyökkäys, flibustjerimaisuutta... Mitä suvaitsette pyytää?

Päinvastoin, teidän arvoisa puolisonne juuri on suvainnut pyytää minua luennoimaan huomiosessa juhlassa. Minä puolestani en ano mitään vaan tuln vetoamaan oikeuksiini...

— Juhlassako? Juhlaa ei pidetä. Teidän juhlaanne minä en salli!

Luentojako? Luentojako? — hän huusi aivan järjettömänä.

— Toivoisin, että puhuttelisitte minua hieman kohteliaammin, teidän ylhäisyytenne, ette polkisi jalkaanne ettekä tiuskisi minulle kuin koulupojalle.

— Te, toivottavasti te ymmärrätte, kenen kanssa keskustellette? — Lembke punastui.

— Täydellisesti, teidän ylhäisyytenne.

— Minä suojelen yhteiskuntaa, mutta te aiotte sen hävittää!... Hä-vit-tää! Te... Muistan muuten kuulleen teistä jotakin, ettekö te juuri ole ollut kotiopettajana kenraalitar Stavroginan kodissa? —

— Kyllä, olen ollut... kotiopettajana... kenraalitar Stavroginan kodissa.

— Ja kahdenkymmenen vuoden ajan olette te muodostanut taimitarhan, kaiken sen taimitarhan, mikä nyt on täyttänyt mittansa... sen hedelmiä... Teidät minä kai äsken näin torilla. Olkaa varuillanne, arvoisa herra, olkaa muuten varuillanne, teidän ajatussuuntanne tunnetaan. Saatte olla varma siitä, että otan sen huomioon. Teidän luentojanne, hyvä herra, minä en voi sallia, en voi. Tämänkaltaisia anomuksia en voi ottaa vastaan.

Hän oli taas aikeessa lähteä pois.

— Toistan vielä kerran, että suvaitsette erehtyä, teidän ylhäisyytenne. Teidän puolisonne on pyytänyt minua pitämään — ei oikeastaan luentoa, vaan jonkin esitelmän kirjallisuudesta huomissa juhlassa. Mutta minä itsekkin olen aikonut nyt siitä kieltäytyä. Mitä nöyrimmästi pyytäisin vain selvitystä siihen, jos se suinkin on mahdollista miksi ja mistä syystä ja millä oikeudella minun luonani on tänään pidetty kotitarkastus. Minulta on viety muutamia kirjoja, papereita, yksityisluontoisia, minulle kalliita kirjoja, ja viety ne käsikärryissä kaupungille...

— Kuka toimitti kotitarkastuksen? — Lembke havahtui nyt täydelleen, ja samassa hän myös punastui. Hän kääntyi kiivaasti poliisimestarin puoleen. Samalla hetkellä ilmestyi oviaukkoon kumaraselkäinen, pitkä ja kömpelö Blümin olemus.

— Kas, juuri tuo samainen virkamies, — Stepan Trofimovitš osoitti häntä. Blüm astui eteenpäin tosin syyllisen, mutta ei katuvan näköisenä.

— Vous ne faites que des bêtises, [Te teette vain tyhmyyksiä] — harmistuneena ja vihastuneena Lembke tiuskaisi tälle, ja samassa hän kokonaan muuttui ja havahtui.

— Suokaa anteeksi... — hän lepersi hyvin hämmästyneenä ja punastui niin paljon kuin suinkin voi, — kaikki tämä... kaikkeen tähän on varmasti syynä jokin väärinkäsitys... pelkkä väärinkäsitys.

— Teidän ylhäisyytenne, — Stepan Trofimovitš huomautti, — nuoruudessani jouduin erään hyvin karakteristisen tapauksen todistajaksi. Kerran erään teatterin käytävässä joku nopeasti läheni jotakuta toista ja lyöä läimähdytti koko yleisön läsnäollessa kajahtavan korvapuustin. Katseltuaan hieman paremmin, lyöjä huomasi, että

korvapuustin saanut henkilö ei ollut ollenkaan se, jolle tämä oli tarkoitettu, vaan ainoastaan hieman tämän näköinen, ja silloin hän vihastuneena ja kiireessään, kuten ainakin mies, joka ei voi tuhlata kallista aikaansa, lausui aivan täsmälleen samat sanat, kuten nyt teidän ylhäisyytennekin: »Olen erehtynyt, anteeksi, se on väärinkäsitys, pelkästään väärinkäsitys.» Ja kun loukattu yhä vielä siitäkkin huolimatta oli loukkautunut ja alkoi häntä säättiä, niin hän huomautti tälle vain sangen harmistuneena: »Sanoinhan teille, että se oli väärinkäsitys, miksi te suotta minua sätitte!»

— Tämä... tämä, tämä on tietenkin hyvin huvittavaa... — Lembke koetti väkisin hymyillä, — mutta... mutta, ettekö huomaa, kuinka onneton olen tästä itsekin?

Tämän hän melkein huudahti ja... ja näytti melkein siltä, että hän aikoi peittää kasvot käsiinsä.

Tämä odottamaton ja kipeältä kajahtava huudahdus, melkeinpä itkunpurkaus, oli suorastaan sietämätön. Tämä oli varmasti eilisestä päivästä lukien ensimmäinen aivan selvä hetki, jolloin hän täydellisesti käsitti kaiken, mitä oli tapahtunut, — ja samassa hän vaipui mitä täydellisimpään, nöyryyttävään ja paljastusluontoiseen epätoivoon. Kukapa sen tietää, olisiko tarvittu montakaan hetkeä, ennenkuin hän olisi ratkennut itkuun, joka olisi kajahtanut koko salin yli. Stepan Trofimovitš katsahti ensin häneen oudon ihmettelevänä, taivutti sitten hieman päätään ja lausui syvän myötätuntoisesti:

— Teidän ylhäisyytenne, älkää antako enää minun turhan valitteluni häiritä teitä ja käskekää vain palauttaa minulle kirjani ja kirjeeni...

Hänet keskeytettiin. Samassa silmänräpäyksessä nimittäin Julija Mihailovna palasi touhukkaasti koko seurueensa saattamana takaisin. Mutta tätä kaikkea tekisi mieleni kuvailla tarkemmin.

### III.

Kaikista kolmista ajoneuvoista noustiin yhtenä ainoana joukkona suoraan vastaanottohuoneeseen Julija Mihailovnan huoneisiin vei kuistikolta aivan erikoinen ovi vasemmalle, mutta tällä kertaa kaikki tulivat salin kautta, — ja luulenpa, että tämä tapahtui nimenomaan sen vuoksi, että täällä oli Stepan Trofimovitš ja että kaikki se, mikä hänelle oli tapahtunut, samoin kuin sekin, mikä koski špigulinilaisia, oli jo ilmoitettu Julija Mihailovnalle, heti hänen saavuttuaan kaupungin rajan sisäpuolelle. Tämän oli kai kiirehtinyt ilmoittamaan Ljamšin, joka jonkin hairahduksen vuoksi oli jätetty kotiin ja joka ei siis ollut retkellä mukana, vaan oli saanut siis kaikesta tiedon jo ennen muita. Vahingoniloisena hän oli heti lähtenyt vuokratulla kasakan

hevospahaisella Skvorešnikiin päin palaavia huvimatkoilijoita vastaan iloisine uutisineen. Luulenpa, että Julija Mihailovna äärimmäisestä päättäväisyydestään huolimatta joutui hiukan hämilleen kuultuaan nämä ihmeelliset uutiset, mutta varmasti vain yhdeksi ainoaksi silmänräpäykseksi. Tämän kysymyksen niin sanoaksemme poliittinen puoli ei voinut häntä kovin huolestuttaa: olihan Pjotr Stepanovitš jo ainakin kolmisen kertaa koettanut teroittaa hänen mieleensä, että špigulinilaiset metelöitsijät olisi ollut kaikki piestävä, ja Pjotr Stepanovitš taas oli kieltämättä jo jonkin aikaa ollut hänen silmissään erinomainen auktoriteetti. »Mutta... joka tapauksessa hän saa tämän vielä kalliisti maksaa», hän ajatteli varmasti itsekseen ja näin sanoessaan hän sanalla hän tarkoitti tietenkin — aviomiestensä. Aivan ohimennen huomautan, että Pjotr Stepanovitš ei tällä kertaa en pahaksi onneksi ollutkaan mukana tällä yhteisellä retkellä, eikä häntä ollut kukaan edes nähnyt aamusta lähtien. Huomautan vielä lisäksi, että Varvara Petrovna vastaanotettuaan luonaan vieraat oli palannut yhdessä heidän kanssaan kaupunkiin (samoissa ajoneuvoissa Julija Mihailovnan kera). Hänen oli välttämättä oltava läsnä siinä viimeisessä huvitoimikunnan kokouksessa, jonka oli määrä huolehtia huomisesta juhlasta. Häntä olivat varmasti huvittaneet Ljamšinin ilmoittamat tiedot Stepan Trofimovitšista, ehkäpä ne olivat tehneet hänet hieman levottomaksikin.

Andrei Antonovitšille koitti palkanmaksu viipymättä. Voi, hän tunsu sen heti katsahdettuaan ihanaan puolisoonsa. Avoimin katsein, lumoavan hymyilevänä Julija Mihailovna lähestyi nopeasti Stepan Trofimovitšia, ojensi siroisti tälle hansikoidun kätensä ja sirotteli hänelle mitä mairittelevimpia tervehdyksiä, — aivan kuin hänen päähuolenansa tänä aamuna olisi ollut mitä kiireimmin ehtiä sanomaan jotakin sangen miellyttävää Stepan Trofimovitšille ja saada ilmaistuksi ilonsa siitä, että hänellä oli nyt vihdoinkin onni nähdä hänet kodissaan. Ei ainoatakaan viittausta aamulliseen kotitarkastukseen, aivan kuin hän ei olisi vielä tietänyt siitä yhtään mitään. Ei ainoatakaan sanaa aviomiehelle, ei ainoatakaan katsetta tämän puoleen, aivan kuin tätä ei olisi salissa ollutkaan. Eikä siinä vielä kylliksi. Stepan Trofimovitšin hän yksin anasti heti mahtipontisesti seuraansa ja vei hänet vierashuoneeseen, — aivan kuin ei olisi huomannutkaan tällä olleen minkäänlaista ajatustenvaihtoa Lembken kanssa, eikä sitä olisi kannattanutkaan jatkaa, vaikka niin olisi ollutkin. Toistan vielä kerran: minusta näytti, että huolimatta tästä ylevästä otteestaan Julija Mihailovna tällä kertaa kuitenkin taas pahasti erehtyi. Hänen apurinaan tässä kaikessa oli Karmazinov (tämä oli Julija Mihailovnan erikoisesta pyynnöstä ottanut osaa retkeilyyn ja siten, vaikka tosin näin kiertoteitse, tullut kuitenkin lopulta lähteneeksi vieraskäynnille Varvara Petrovnan luokse, josta tämä heikkoudessaan oli ollut hyvin riemuissaan). Jo heti ovesta tullessaan (hän oli tullut viimeisenä)

Karmazinov oli huudahtanut huomattuaan Stepan Trofimovitšin ja tuppautunut tätä syleilemään keskeyttäen Julija Mihailovnan haastelun.

— On kulunut kesiä jos talviakin siitä, kun viimeksi tavattiin!  
Vihdoin... *Excellent ami.*

Hän aikoi suudella, mutta ojensi tietenkin vain poskensa. Säikähtyneen Stepan Trofimovitšin oli pakko suudella sitä.

— *Cher*, — hän puheli minulle sitten illalla tätä kaikkea tämän päiväistä muistellessaan, — sinä hetkenä ajattelin: kumpi meistä lienee katalampi? Hänkö, joka syleili vain halventaakseen minua jo samana hetkenä, vai minäkö, joka halveksin häntä sekä hänen poskeansa ja kuitenkin nuolin sitä, vaikka olisin voinut kääntyä pois... Hyi!

— No, kertokaahan nyt, kertokaahan, — Karmazinov sähisi ja sihisi, aivan kuin olisi luullut mahdolliseksi, että joku saattaisi kertoa siinä silmänräpäyksessä hänelle koko kaksikymmentäviisivuotisen elämänsä. Mutta tämä typerä kevytmielisyys kuului »korkeampaan tyyliin».

— Muistattehan, että tapasimme toisemme viimeksi Moskovassa Granovskin kunniaksi järjestetyillä päivällisillä ja että siitä on kulunut nyt kaksikymmentäneljä vuotta... — alotti kertoilemisensä järkevästi (mutta ei siis ollenkaan korkeatyyllisesti) Stepan Trofimovitš.

— *Ce cher homme*, — keskeytti hänet... kovaäänisesti ja tuttavallisesti Karmazinov pudistellen häntä olkapäästä jo hieman liian ystävällisesti, — mutta viekähän meidät pian huoneisiinne, Julija Mihailovna, siellä hän voi istua ja kertoa kaiken.

— Ja kuitenkin en ollut koskaan ollut läheinen ystävä tuon oikullisen ämmän kanssa, — yhä vihasta vielä aivan vapisten sinä samaisena iltana jatkoi minulle valittelujaan Stepan Trofimovitš, — me olimme kumpikin silloin vielä nuorukaisia, ja kumminkin jo silloin aloin vihata häntä... aivan samoin kuin hänkin jo vihasi minua...

Julija Mihailovnan salonki oli pian täpötäynnä. Varvara Petrovna oli erikoisen kiihottunut, vaikka yrittikin näyttää hyvin välinpitämättömältä, ja huomasin pari, kolme vihantäyttää katsetta, jotka hän loi Karmazinoviin, ja pari raivostunutta Stepan Trofimovitšiin, — raivostunutta jo kaiken varalta, raivostunutta mustasukkaisuudesta, rakkaudesta. Jos Stepan Trofimovitš tällä kertaa olisi jollakin tavoin erehtynyt ja sallinut Karmazinovin antaa itseänsä nenälle, niin Varvara Petrovna olisi nähtävästi heti paikalla riehahtanut ja lyönytkin häntä. Unohdin mainita, että läsnä oli myös Liza, enkä ollut vielä koskaan aikaisemmin nähnyt häntä niin riemukkaana, huolettoman

iloisena ja onnekkana. On itsestään selvää, että Mavriki Nikolajevitš oli myös siellä. Nuorten naisten ja noiden hieman liian vapaasti käyttäytyvien nuorukaisten parissa, nuorukaisten, jotka muodostivat Julija Mihailovnan tavanmukaisen seurueen ja joiden kesken tätä vapaata käyttäytymistä pidettiin vain iloisuutena ja jossa halpahintainen kyynillisuus oli viisautta, huomasi pari kolme uutta henkilöä: jonkun matkoiltaan meille poikenneen hyvin touhukkaan puolalaisen, jonkun saksalaisen lääkärin, terhakan ukon, joka äänekkäästi ja sydämensä pohjasta nauroi alinomaa omille sukkeluuksilleen, ja loppujen lopuksi jonkun vielä sangen nuoren pietarilaisen ruhtinas-pahaisen, jonka olemus oli kuin automaatti ja jolla oli valtiomiehen ryhti sekä hirvittävän korkeat kaulukset. Mutta saattoi huomata, että juuri tätä vierasta Julija Mihailovna piti erikoisessa arvossa ja oli levoton siitä, minkä vaikutuksen hänen salonkinsa tekisi tähän...

— *Cher m-r Karmazinoff*, — aloitti Stepan Trofimovitš puheensa. Hän oli asettunut istumaan sohvaan hyvin taiteelliseen asentoon ja alkoi jo puhella lepperellä yhtä sihittämällä kuin Karmazinov, — *cher m-r Karmazinoff*, meidän entisenä hyvänä aikanamme ja määrätynlaisten vakaumusten parissa eläneen miehen elämä, jopa kahdenkymmenenviiden vuoden välisenä aikanakin, ei saattane tuntua muulta kuin yksitoikkoiselta...

Saksalainen alkoi nauraa ääneen ja hirnahdellen. Hän nähtävästi luuli, että Stepan Trofimovitš oli sanonut jotakin kauhean naurettavaa. Tämä katsahti naurajaan teennäisen hämmästyneesti, mutta hänen katseensa ei vaikuttanut vähääkään. Katsahtipa ruhtinaskin, kääntyyttyään saksalaiseen päin kauluksineen päivineen ja silmälasit nenällään, mutta hänenkään katseessaan ei ollut erikoisempaa uteliaisuutta.

— ... muulta kuin yksitoikkoiselta, — Stepan Trofimovitš toisti tämän tahallaan mahdollisimman pitkäveteisesti ja tahdittomasti venytellen jokaista sanaansa. — Sellaista on ollut elämäni koko tämän neljännesvuosisadan ajan, *et comme on trouve partout plus de moines que de raison* [ja kun kaikkialla on enemmän munkkeja järkeä...], ja koska minä tähän olen täydellisesti tyytynyt, niin on käynytkin siten, että minä koko tämän neljännesvuosisadan ajan...

— *C'est charmant, les moines*, — kuiskasi Julija Mihailovna kääntyen vierellään istuvan Varvara Petrovnan puoleen.

Varvara Petrovna vastasi vain ylpein katsein. Mutta Karmazinov ei jaksanut sietää sitä menestystä, jonka ranskalainen lauseparsi oli aiheuttanut, vaan kääntyi nopeasti ja kirkuvin äänin keskeytti Stepan Trofimovitšin:

— Mitä minuun tulee, niin olen kaiken suhteen jo kokonaan rauhoittunut ja olen istunut nyt jo seitsemättä vuotta Karlsruheessa. Ja kun viime vuonna kaupungin valtuusto päätti laittaa uuden vesijohtoputken, niin tunsin kaikesta sydämestäni, että tämä karlsruhelainen vesijohtokysymys oli minulle armaampi ja kalliimpi kuin kaikki nuo rakkaan isänmaani monet kysymykset... koko tuona tšekäläisten niin sanottujen reformien aikakaudella.

— Minun on pakko myöntää tuntevani samoin, vaikkapa tekisinkin sen vastoin sydämeni käskyä, — huoahhti Stepan Trofimovitš hyvin merkitsevästi painaen alas päänsä.

Julija Mihailovna oli riemuissaan: keskusteluun oli tullut syvyyttä ja määrätty suunta.

— Likaviemärinkö? — tiedusteli lääkäri äänekkäästi.

— Vesijohtoputken, tohtori, vesijohtoputken, olinpa apunakin heille suunnitelmaa laadittaessa.

Tohtori nauroi remakasti. Hänen mukansa nauroivat muutkin ja tällä kertaa nimenomaan tohtorille, joka ei tätä kuitenkaan huomannut, vaan oli hyvin tyytyväinen, että kaikki nauroivat.

— Sallikaahan minun olla kanssanne eri mieltä, Karmazinov, kiiruhti Julija Mihailovna sanomaan sanansa. — Karlsruhen laita olkoon miten tahansa, mutta te tahdotte aina olla niin salaperäinen. Tällä kertaa emme kuitenkaan usko teitä. Kuka nykyisistä venäläisistä kirjailijoista on esittänyt kaikkein nykyaikaisimmat tyypit, aavistanut kaikkein nykyaikaisimmat kysymykset, osoittanut juuri ne nykyajan tärkeimmät kohdat, jotka muodostavat nykyaikaisen toimenmiehen tyypin? Te, te yksin eikä kukaan muu. Turhaa teidän on kaiken tämän jälkeen vakuuttaa, että olette välinpitämätön kotimaanne asioista ja omaatte mielenkiintoa vain karlsruhelaista vesijohtoputkea kohtaan! Haha!

— Olenhan tosin, — myönsi Karmazinov makeilevasti, — Pogošejevin tyypissä tahtonut tuoda esille kaikki slavofiilien heikkoudet ja Nikodimovin tyypissä taas kaikki »länsimaisten» puutteet...

— Kaikkiko muka! — kuiskasi Ljamšin hiljaa.

— Mutta tämän teen vain ohimennen, vain jotenkin tappaakseni kulumatonta aikaa ja... tyydyttääkseni täten maanmiesteni itsepintaisia vaatimuksia.

— Te tiedätte varmaankin, Stepan Trofimovitš, — jatkoi Julija Mihailovna innostuneesti, — että huomenna meillä on mieluisa tilaisuus kuulla ihmeellisiä

säkeitä... Semjon Jegorovitšin runollisen innoituksen kaikkein viimeisimpiä ja ihastuttavimpia tuotteita, — niiden nimenä on »Merci». Tässä teoksessaan hän ilmoittaa luopuvansa kirjailemisesta ja sanoo, että hän ei ryhdy siihen enää koskaan, vaikkapa tunki enkeli taivaasta, tai paremmin sanoen, vaikkapa koko hienoin seurapiirimme alkaisi pyytää häntä muuttamaan päätöstänsä. Sanalla sanoen, hän jättää kynänsä ainiaksi, ja tämä siro »Merci» on osoitettu kiitollisuudeksi yleisölle sen ainaisesta ihastuksesta, jolla tämä niin monen vuoden aikana on seurannut hänen rehellisen venäläisen ajatuksen vaalimistaan.

Julija Mihailovna oli aivan autuuden huipulla.

— Niin nyt sanon hyvästit, sanon viimeisen »Merci» ja lähdän pois... Siellä Karlsruhessa suljen sitten siimani, — Karmazinov alkoi vähitellen olla jo melkein itkuun valmis.

Kuten monet muutkin meidän suurista kirjailijoistamme (ja meillä kun taas on hyvin paljon suuria kirjailijoita), hän ei kestänyt kehumista, vaan kävi heti liian heikoksi terävästä, älystään huolimatta. Mutta mielestäni tämä on anteeksiannettavaa. Väitetään, että muudan meidän shakespeareistamme oli yksityisessä keskustelussa sanoa tokaissut aivan suoraan, että »eihän meidän suurien ole muuten mahdollistakaan» j.n.e., sanoipa sen vielä itse sitä edes huomaamatta.

— Siellä Karlsruhessa minä suljen silmäni. Meidän, suurten ei ole mahdollistakaan muuta kuin sulkea silmämme, sen jälkeen kuin olemme tehtävämme suorittaneet... odottamatta palkintoa... Niin olen tekevä minäkin.

— Antakaa osoitteenne, niin tulen Karlsruheen haudallenne, — sanoi saksalainen ja ratkesi äänekkääseen nauruun.

— Nykyjään voidaan lähettää kuolleitakin, rautateitse, — huomautti joku nuorista herroista aivan odottamatta.

Ljamšin suorastaan vingahteli riemuissaan. Julija Mihailovna rypisti kulmiansa. Huoneeseen astui Nikolai Stavrogin.

— Mutta minullehan sanottiin, että teidät oli muka viety poliisilaitokselle? — hän sanoi aivan ääneen ja kääntyi ennen muita Stepan Trofimovitšin puoleen.

— Eikö mitä, tapaus oli aivan yksityistä laatua, — vastasi Stepan Trofimovitš leikkisän iloisesti. Saanen uskoa, että se ei mitenkään vaikuta siihen, mitä olen teiltä pyytänyt, — Julija Mihailovna otti taas puheenvuoron, — saanen luottaa siihen, että te huolimatta tuosta epämieluisesta tapauksesta, jota en vielääkään oikein käsitä, ette

anna meidän pettyä parhaimmissa toiveissamme ettekä kiellä meiltä nautintoa kuulla teidän esiintyvän esitelmöimässä kirjallisuusmatineassamme.

— En, oikein tiedä... nyt...

— Varvara Petrovna, olen todella aivan onneton... ajatelkaahan... juuri nyt, kun janosin mitä pikimmin tutustua henkilökohtaisesti kaikkein huomattavimpaan ja riippumattomimpaan järjen mieheen, niin kas silloin Stepan Trofimovitš ilmoittaakin aikovansa poistua luotamme.

— Kehumiseen oli niin superlatiivinen, että minun oikeastaan olisi pitänyt olla sitä kuulematta, — virkkoi Stepan Trofimovitš änkyttämällä, — mutta uskon, ja olenpa aivan varmakin siitä, että minun vaatimattoman persoonani läsnäolo teidän huomisessa juhlassanne ei ole ollenkaan välttämätön. Muuten olen...

— Tehän hemmoittelette hänet pahanpäiväisesti! — huudahti Pjotr Stepanovitš tullen nopein askelin huoneeseen. — Olin vasta parhaiksi saanut hänet hieman järkiinsä, ja silloin yhtenä ainoana aamuna — kotitarkastus, vangitseminen, poliisi riuhtoo häntä kauluksesta, ja täällä keinuttelevat häntä kuin kehossa naiset, — täällä kaupunginhallitsijan salongissa! Nythän hänen jokaista niveltänsä suorastaan jomottaa ilosta. Tämmöisestä lahjanäytännöstä hän ei olisi saattanut uneksiakaan, kunhan ei vain nyt alkaisi ilmiantaa sosialisteja!...

— Se ei ole mahdollista, Pjotr Stepanovitš. Sosialismi on liian ylevä ajatus, jotta Stepan Trofimovitš kieltäytyisi sitä tunnustamasta, Julija Mihailovna ryhtyi innokkaasti puolustamaan tätä.

— Ylevä ajatus, mutta sen julistajat eivät suinkaan aina ole jättiläisiä, et brisons-là, mon cher [ja lopettakaamme tähän, ystäväni] — kääntyen poikansa puoleen ja nousten ylevän kauniisti paikaltaan.

Mutta nyt tapahtui jotakin aivan odottamatonta. Von Lembke oli jo kauan aikaa ollut salongissa, vaikka kukaan ei ollut häntä huomannut, siitäkään huolimatta, että kaikki olivat nähneet hänen tulevan sinne. Ollen yhä vielä entisessä vireessään Julija Mihailovna oli edelleenkin häntä aivan huomaamatta. Lembke asettui oven luo ja synkkänä sekä ankaran näköisenä kuunteli keskustelua. Kuullessaan huomautukset, jotka koskivat aamullisia tapahtumia, hän alkoi rauhattomana liikahtella paikallaan, katsahti ruhtinaaseen nähtävästi ihmetellen hänen eteenpäin töröttäviä, hyvin kivetettyjä kauluksenkulmiansa ja vavahti sitten kuultuansa ja huomattuansa huoneeseen juoksujalkaa saapuneen Pjotr Stepanovitšin, ja juuri silloin, kun Stepan Trofimovitš oli parahiksi ehtinyt heittää letkauksensa sosialisteista, hän lähestyi tätä potkaisten ohikulkiessaan jalallaan Ljamšinia, joka samassa siirtyi hämmästyneenä ja

teki teeskennellyn eleen hieroen olkapäätänsä aivan kuin olisi tahtonut osoittaa, että häneen oli kovasti koskenut.

— Riittää! — sanoi von Lembke siepaten lujasti säikähtänyttä Stepan Trofimovitšia kädestä ja kaikin voimin puristaen hänen kättänsä omassaan — Riittää, meidän aikamme flibustjereista tuomio on jo langetettu. Ei sanaakaan enää siitä. Toimenpiteisiin on jo ryhdytty...

Tämän hän virkkoi äänekkäästi, niin että se kajahti yli koko huoneen, ja lopetti puheensa lujin äänenpainoin. Hänen sanansa tekivät varsin omituisen vaikutuksen. Kaikki vainusivat jotakin sairaalloisen onnetonta olevan tulossa. Huomasin, miten Julija Mihailovna kalpeni. Tätä vaikutusta lisäsi vielä eräs aivan joutava pikku sattuma. Tehtyään tiettäväksi, että »oli ryhdytty toimenpiteisiin», Lembke käännähti äkillisin, liikkein ja aikoi poistua huoneesta, mutta parin askelen päässä hän kompastui mattoon ja oli vähällä langeta nenälleen. Hetkeksi hän pysähtyi, katsahti siihen paikkaan, johon oli kompastunut ja virkkoi ääneen: »siirrettävä», — ja poistui ovesta. Julija Mihailovna riensi hänen jälkeensä. Hänen poistuttuansa syntyi hälinä, niin ettei saanut oikein mistään mitään selvää. Toiset kuuluivat sanovan; että hän oli »hermostunut», toiset taas, että hän oli liiaksi »rasittunut». Muutamat osoittelivat sormellaan otsansa seutua, ja Ljamšin kohotti jossakin nurkassa kokonaista kaksi sormea otsansa yläpuolelle. Viitailtiin jonkinlaisiin perheriitoihin, ja kaikki tämä tietenkin tapahtui kuiskaamalla. Ei kukaan tehnyt lähtöä, vaan kaikki jäivät odottelemaan jotakin. Minulla ei ole tietoa siitä, mitä Julija Mihailovna ehti tänä aikana toimittaa, mutta ehkä noin viiden minuutin kuluttua hän palasi yrittäen voimiensa takaa näyttää rauhalliselta. Hän yritti kierrellen kertoa, että Andrei Antonovitš oli muka hieman kiihoittunut, mutta että tämä ei merkinnyt yhtään mitään, että hänelle joskus tapahtui tällä tavoin ja että näin oli ollut aina lapsuudesta asti, mutta että hän tunsii miehensä »paljon paremmin» ja että huomina juhla oli varmasti saattava hänet taas hyvälle tuulelle. Sen jälkeen hän sanoi vielä muutamia mairittelevia sanoja — mutta ainoastaan kohteliaisuudesta — Stepan Trofimovitšille ja sen jälkeen kehoitti äänekkäästi toimikunnan jäseniä heti alkamaan pitää istuntoa. Tällöin vasta alkoi ne, jotka eivät kuuluneet tähän toimikuntaan tehdä kotiinlähtöä, mutta tämän kohtalokkaan päivän surulliset tapahtumat eivät vielä kukaan olleet lopussa.

Jo samana hetkenä, jolloin Nikolai Vsevolodovitš oli tullut huoneeseen, olin huomannut, että Liza katsahti häneen nopeasti ja hyvin tarkkaavaisesti eikä irroittanut hänestä pitkään aikaan silmiänsä, — niin pitkään aikaan, että se lopulta jo herätti yleistä huomiota. Näin, että Mavriki Nikolajevitš kumartui takaapäin hänen puoleensa aikoen kai kuiskata jotakin hänelle, mutta nähtävästi muutti sitten mielensä ja suoristautui äkkiä katsellen syyllisen näköisenä ympärillensä. Nikolai Vsevolodovitš ei

herättänyt suinkaan vähemmän uteliaisuutta: Hänen kasvonsa olivat tavallista kalpeammat ja hänen katseensa harvinaisen hajamielinen. Kohdistettuaan heti tullessaan ensimmäisen kysymyksensä Stepan Trofimovitšiin hän aivan kuin olisi heti sen jälkeen kokonaan unohtanut, missä oli, eikä liene muistanut lähestyä emäntääkään. Lizaan hän ei katsahtanut kertaakaan, — ei sen vuoksi, että hän ei olisi sitä tahtonut, vaan yksistään siksi, — tahdon tätä seikkaa erikoisesti tähdentää, — että hän ei tätäkään ollenkaan huomannut. Ja yht'äkkiä, pienen vaitiolon jälkeen, joka seurasi Julija Mihailovnan kehoitusta, että kokous aloitettaisiin, — yht'äkkiä kajahti Lizan tahallisen kova ääni. Hän kääntyi Nikolai Vsevolodovitsin puoleen.

— Nikolai Vsevolodovitš, joku kapteeni, joka nimittää itseänsä teidän sukulaiseksenne, vaimonne veljeksi, nimeltään Lebjadkin, kirjoittelee minulle yhä sopimattomia kirjeitä, moittii teitä sekä tarjoutuu ilmaisemaan minulle joitakin teitä koskevia salaisuuksia. Jos hän tosiaankin on teidän sukulaisenne, niin kieltäkää häntä loukkaamasta minua ja säästäkää minua noilta ikävyyksiltä.

Peloittava taistelun haaste kajahti noista sanoista, sen kaikki ymmärsivät. Syytös oli ilmeinen, vaikka se tytölle itselleenkin oli ehkä tullut aivan odottamatta. Hän muistutti ihmistä, joka oli ummistanut silmänsä heittäytyäkseen katolta alas.

Mutta Nikolai Stavroginin vastaus oli vieläkin hämmästyttävämpi.

Ensinnäkin oli jo hyvin omituista se, että hän ei ollenkaan hämmästynyt, vaan kuunteli Lizan sanoja mitä rauhallisimman tarkkaavaisesti. Ei ihmetystä enemmän kuin suuttumustakaan kuvastunut hänen kasvoissaan. Yksinkertaisesti, lujasti, vieläpä aivan kuin olisi tähän erikoisesti valmistunut, hän vastasi tähän kohtalokkaaseen kysymykseen.

— Se on totta, onnettomuudekseni olen tämän miehen sukulainen. Olen hänen sisarensa, syntyjään Lebjadkinan, aviomies ja olen ollut jo pian viiden vuoden ajan. Olkaa aivan varma siitä, että esitän hänelle nämä vaatimuksenne mahdollisimman pian, ja takaan, että hän ei tule enää teitä häiritsemään.

En unohda koskaan sitä kauhun ilmettä, joka nyt kuvastui Varvara Petrovnan kasvoissa. Aivan mielettömänä hän kohosi tuoiltaan oikea käsi ojennettuna, aivan kuin olisi sillä tahtonut suojella itseänsä jotakin vastaan. Nikolai Vsevolodovitš katsahti häneen, Lizaan, kaikkiin muihin, hymähti samassa määrättömän ylimielisesti sekä poistui rauhallisesti huoneesta. Kaikki huomasivat, miten Liza syöksähti pystyyn sohvalta, heti kun Nikolai Vsevolodovitš oli kääntynyt lähteäksensä, ja aivan selvästi näytti aikovan lähteä juoksujalkaa tämän jälkeen, mutta yht'äkkiä hän taas aivan kuin havahtui eikä lähtenytäkään juoksemaan, vaan poistui aivan rauhallisesti sanomatta

sanaakaan kenellekään ja katsahtamatta kehenkään, vain Mavriki Nikolajevitšin saattamana, joka tietenkin riensi hänen jälkeensä...

Siitä hälinästä ja niistä puheista, jotka tämä tapaus synnytti tänä iltana kaupungissamme, on turhaa edes mainita. Varvara Petrovna sulkeutui kaupunkitaloonsa, ja Nikolai Vsevolodovitšin kuultiin ajaneen suoraan Skvorešnikiin edes äitiänsä tapaamatta. Stepan Trofimovitš kehoitti minua illalla menemään *cette chère amien* luo ja rukoilemaan tätä päästämään hänet luokseen, mutta minua ei otettu vastaan. Stepan Trofimovitš oli hyvin hämmästynyt ja valitteli itkien: »Sellainen avioliitto! Sellainen avioliitto! Sellainen kauhistus perheessä.» Näin toisteli hän tuon tuostakin. Hän muisteli muuten myös Karmazinovia ja sätti häntä kauheasti. Tarmokkaasti hän valmistautui kuitenkin myös huomista luentoansa varten, — voi niitä taiteilijaluonteita! Hän harjoitteli oikein peilin edessä ja koetti palautella mieleensä kaikki sukkeluudet ja terävät huomautukset, joita hän oli elämänsä varrella keräillyt ja kirjoittanut yksistään sitä varten hankittuun vihkoseen, voidakseen ne liittää jotenkin huomiseen luentoonsa.

— Ystäväni, kaiken tämän teen ylevän aatteen vuoksi — hän haasteli minulle nähtävästi puolustautuen — *Cher ami*, kaksikymmentäviisivuotiselta paikaltani olen nyt irtaantunut ja lähtenyt liikkeelle, mutta minne — en tiedä, mutta liikkeelle olen ainakin lähtenyt...

#### **VIITTEET:**

[1] Turgenevin »Isät ja lapset» romaanin päähenkilö, »nihilisti»-tyyppi. Suom. huom.

[2] Röyhkeä, kaikkia siveellisiä periaatteita vailla oleva valehtelijatyypin Gogoljin »Kuolleissa sieluissa». Suom. huom.

[3] Veijarityyppi Gogoljin »Kuolleissa sieluissa». Suom. huom.

[4] Muudan vv:n 1667—71 maaorjakapinain johtaja, vapaudensankarina ihannoitu kasakka. Suom. huom.

[5] Kansanomainen Venäjän nimitys. Suom. huom.

[6] Viitataan runoilija Deržavinin oodiin »Jumala», jossa hän sanoo: »Olen kuningas, orja, mato, Jumala!» Suom. huom.

[7] Moskovan luostarista paennut munkki Grigori Otrepjev, ensimmäinen vale-Dmitri (valetsaari). Suom. huom.

[8] Tšernyševskin (1828—89) romaani, johon oli koottu kaikki kirjailijan yhteiskunnalliset mielipiteet ja jota sen ajan nuoriso käytti suorastaan käsikirjanansa. Suom. huom.

[9] Kansansadun kuninkaanpoika, kauneuden, viisauden ja kaiken hyvyyden henkilöitymä. Suom. huom.

[10] Dostojevski tarkoittanee itsensäilpojain lahkoon »Kristusta», Danila Filippovitšia, vaikka on muistanut nimen väärin. Suom. huom.